

**KÜLTÜREL MİRASIN TURİSTİK DEĞER OLARAK
KULLANILARAK SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN
SAĞLANMASI: GÜMÜŞHANE SANTA HARABELERİ
ÖRNEĞİ**

Neşegül SELVİ

**Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY
Mimarlık Ana Bilim Dalı
2023
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI

**KÜLTÜREL MİRASIN TURİSTİK DEĞER OLARAK KULLANILARAK
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN SAĞLANMASI: GÜMÜŞHANE SANTA
HARABELERİ ÖRNEĞİ**

(Ensuring the Sustainability of Cultural Heritage as A Touristic Value: The Case of
Gümüşhane Santa Ruins)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Neşegül SELVİ

Danışman: Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY

Erzurum
Nisan, 2023

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü
KABUL VE ONAY TUTANAĞI

KÜLTÜREL MİRASIN TURİSTİK DEĞER OLARAK KULLANILARAK
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN SAĞLANMASI: GÜMÜŞHANE SANTA
HARABELERİ ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY danışmanlığında, Neşegül SELVİ tarafından hazırlanan bu çalışma 07/04/2023 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Mimarlık Anabilim Dalı'ndan yüksek lisans tezi olarak oybirliği / ~~oy çokluğu~~ (3/3) ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı:	Doç. Dr. Fatma Zehra ÇAKICI <i>Atatürk Üniversitesi</i>	Aslı Islak İmzalıdır
Danışman:	Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY <i>Atatürk üniversitesi</i>	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi:	Doç. Dr. Canan KOÇ <i>Dicle Üniversitesi</i>	Aslı Islak İmzalıdır

Enstitü Yönetim
Kurulunun .../.../.... tarih
ve sayılı kararı.

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Saltuk Buğrahan CEYHUN

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

ETİK BİLDİRİM VE İNTİHAL BEYAN FORMU

Yüksek Lisans Tezi olarak Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY danışmanlığında sunulan “Kültürel Mirasın Turistik Değer Olarak Kullanılarak Sürdürülebilirliğinin Sağlanması: Gümüşhane Santa Harabeleri Örneği” başlıklı çalışmanın tarafımızdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını, yararlanılan eserlerin kaynakçada gösterildiğini, Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından belirlenmiş olan Turnitin Programı benzerlik oranlarının aşılmadığını ve aşağıdaki oranlarda olduğunu beyan ederiz.

Tez Bölümleri	Tezin Benzerlik Oranı (%)	Maksimum Oran (%)
Giriş	7	30
Kuramsal Temeller	9	30
Materyal ve Metot	6	35
Araştırma Bulguları ve Tartışma	1	20
Sonuçlar ve Öneriler	1	20
Tezin Geneli	9	25

Not: Yedi kelimeye kadar benzerlikler ile Başlık, Kaynakça, İçindekiler, Teşekkür, Dizin ve Ekler kısımları tarama dışı bırakılabilir. Yukarıdaki azami benzerlik oranları yanında tek bir kaynaktan olan benzerlik oranlarının %5'den büyük olmaması gerekir.

Sunulan bilgilerin doğru olduğunu, aksi halde doğacak hukuki sorumlulukları kabul ettiğimizi beyan ederiz.

Tez Yazarı (Öğrenci)	Tez Danışmanı
Neşegül SELVİ	Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY
18.4.2023	18.4.2023
İmza: Aslı Islak İmzalıdır	İmza: Aslı Islak İmzalıdır

* Tez ile ilgili YÖKTEZ’de yayınlamasına ilişkin bir engelleme var ise aşağıdaki alanı doldurunuz.

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun/....../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca manevi desteğiyle her zaman yanımda olan, ayrıca bu tez çalışmasının tüm aşamalarında tecrübelerini ve engin bilgisini benden esirgemeyen çok kıymetli hocam, tez danışmanım sayın Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez savunma sınavımda jüri üyesi olarak yer alan ve tezin son haline gelmesine katkıda bulunan değerli hocalarım Doç. Dr. Fatma Zehra ÇAKICI ve Doç. Dr. Canan KOÇ'a katkılarından dolayı teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Yüksek lisans tezi olarak yapmış olduğum bu çalışmayı, araştırma alanım olan Santa Harabeleri ziyaretlerimde yardımcı olan sorularına sabırla cevap veren bölgenin değerli yerel halkı ve anket sorularına sabırla cevaplandıran kamu kuruluşları çalışanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Her zaman yanımda olan ve tez sürecinde desteğini veren sevgili dostlarım Şeyda SELVİ'ye ve Habibe TELLİ'ye teşekkürlerimi sunarım.

Her zaman minnetle andığım, desteğini her zaman, her koşulda sonsuz hissettiğim Dr. Elif GÜVENDİ YALÇIN'a teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca bana olan sevgileri, destekleri ve emeklerinden dolayı başta annem Hüsnüye SELVİ, babam İbrahim SELVİ olmak üzere sevgili kardeşlerim Abdulkaki, Merve, Fatih ve Murat'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Neşegül SELVİ

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜLTÜREL MİRASIN TURİSTİK DEĞER OLARAK KULLANILARAK SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNİN SAĞLANMASI: GÜMÜŞHANE SANTA HARBELERİ ÖRNEĞİ

Neşegül SELVİ

Danışman: Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY

Amaç: Bu çalışmanın amacı Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına katkı yapabilmek için kültür turizmi için kaynak olarak kullanılmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesidir.

Yöntem: Açıklayıcı örnek alan çalışması olarak tasarlanan bu çalışmada veri toplama yöntemi olarak 5'li Likert tipi sorulardan oluşan anket seçilmiştir. Anketin araştırma evreni içerisinde örneklemi kartopu örneklem belirleme yöntemi ile Santa Harabeleri'ne ilişkin bilgi sahibi olan ve Gümüşhane'de kurum temsilcileri olarak belirlenmiştir. 33 katılımcıya anket uygulanması sonucunda toplanan nicel veri frekans analizi, tanımlayıcı analiz ve korelasyon analiz teknikleri ile analiz edilmiştir. Çalışmada ayrıca GZFT analizi tekniğiyle Santa Harabeleri'nin kültür turizmi için koruma kullanma dengesi içerisinde kullanılmasına yönelik Güçlü-Zayıf yönleri ile Fırsatları-Tehditleri ortaya konulmuştur. Ardından bunlardan yararlanılarak TFZG matrisi oluşturulmuş ve çalışmanın amacı doğrultusunda stratejiler üretilmiştir.

Bulgular: Çalışma kapsamında gerçekleştirilen analizlerden, frekans analizi sonucunda anket uygulanan görüşmecilerin demografik özellikleri ile Santa Harabeleri ile ilgi düzeyleri; betimsel analiz sonucunda likert tipi sorularla elde edilen veri analiz edilerek görüşmecilerin ortalama değerlendirmeleri ve korelasyon analizi sonucunda araştırmaya konu olan değişkenler arasındaki ilişkiler ortaya konulmuştur. Betimsel analiz sonuçlarından hareketle GZFT analizi yapılmış, Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak kullanılarak korunması bağlamında, güçlü ve zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler belirlenmiştir. GZFT analizi bulguları kullanılarak TFZG matrisi ile stratejiler üretilerek ortaya konulmuştur.

Sonuç: Çalışma kapsamında Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak kullanılmasıyla sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik üretilen stratejiler sürdürülebilirlik, koruma ve turistik değer olarak kullanma stratejileri olarak kültürel miras yönetim süreci için eylem alanları olarak ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kültürel miras, koruma-kullanma dengesi, sürdürülebilirlik, turistik değer, Santa Harabeleri/Gümüşhane

Nisan 2023, 162 sayfa

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

ENSURING THE SUSTAINABILITY OF CULTURAL HERITAGE AS A TOURISTIC VALUE: THE CASE OF GÜMÜŞHANE SANTA RUINS

Neşegül SELVİ

Supervisor: Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ UZUNBOY

Purpose: The aim of this study is to develop strategies for using the Santa Ruins as a resource for cultural tourism in order to contribute to the sustainability of it.

Method: In this study, which was designed as an explanatory field study, a questionnaire consisting of 5-point Likert type questions was chosen as the data collection method. The sample of the questionnaire from the research population was determined by snowball sampling method as representatives of institutions in Gümüşhane who have information about Santa Ruins. 33 participants were surveyed and the quantitative data collected from these participants were analysed by frequency analysis, descriptive analysis and correlation analysis techniques. In the study, the Strengths-Weaknesses and Opportunities-Threats for the use of Santa Ruins for cultural tourism in a balance of protection and use were also revealed with the SWOT analysis technique. Then, TOWS matrix was created by using them and strategies were produced in line with the purpose of the study.

Findings: Among the analyses conducted within the scope of the study, frequency analysis revealed the demographic characteristics of the interviewees and their level of interest in Santa Ruins; descriptive analysis revealed the average evaluations of the interviewees by analysing the data obtained with Likert-type questions; and correlation analysis revealed the relationships between the variables subject to the research. Based on the results of the descriptive analysis, SWOT analysis was conducted and strengths, weaknesses, opportunities and threats were identified in the context of the protection of Santa Ruins as a touristic value. Using the findings of SWOT analysis, strategies were produced and put forward with the TOWS matrix.

Conclusion: Within the scope of the study, the strategies produced to ensure the sustainability of the Santa Ruins by using it as a touristic value have been put forward as action areas for the cultural heritage management process as strategies for sustainability, protection and use as a touristic value.

Keywords: Cultural heritage, conservation-use balance, sustainability, touristic value, Santa Ruins/Gümüşhane

April 2023, 162 pages

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
ETİK BİLDİRİM VE İNTİHAL BEYAN FORMU	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ	x
GİRİŞ.....	1
Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	2
Çalışmanın Önemi.....	4
KURAMSAL TEMELLER.....	6
Kuramsal Temeller.....	6
Kültürel miras.....	6
Sürdürülebilirlik	14
Turistik değer /turistik ürün	19
Literatür Özeti	22
Kültürel miras kavramını ele alan çalışmalar.....	22
Sürdürülebilirlik ve Kültürel Mirası ele alan çalışmalar.....	26
Kültürel mirasın turistik değer olarak kullanılmasını ele alan çalışmalar.....	27
Gümüşhane ve Santa Harabelerini ele alan çalışmalar	29
Bölüm Sonu.....	32
MATERYAL ve METOT	33
Çalışmanın Materyali	33
Gümüşhane kenti ile ilgili genel bilgiler.....	33
Santa harabeleri	43
Çalışmanın Yöntemi	58
ARAŞTIRMA BULGULARI	61
Frekans Analizi Bulguları	61
Betimsel Analiz Bulguları.....	64

Korelasyon Analizi Bulguları	78
GZFT Analizi Bulguları	91
TZFG Matrisi Bulguları	93
TARTIŞMA VE SONUÇ	124
KAYNAKÇA	139
EKLER	144
EK-1.Yerel Yöneticilerin Santa Harabelerini Değerlendirmesin Anket Formu	144
EK-2. Korelasyon Tablosu.....	149
ÖZGEÇMİŞ.....	150

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Görüşmecilerin Kurumlara Göre Dağılımı.....	62
Tablo 2. Görüşmecilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	62
Tablo 3. Görüşmecilerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	62
Tablo 4. Görüşmecilerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	63
Tablo 5. Görüşmecilerin Mesleklerine Göre Dağılımı	63
Tablo 6. Görüşmecilerin Santa Harabeleri'ne İlişkin Herhangi Bir Çalışmaya Katılım Durumları	64
Tablo 7. Görüşmecilerin Santa Harabeleri'ni Ziyaret Etmelerine Göre Dağılımları.....	64
Tablo 8. Görüşmecilerin Santa Harabeleri'ni Turistik Amaçla Ziyaret Etmelerine Göre Dağılımları	64
Tablo 9. Likert Tipi Sorulara Yönelik Betimsel Analiz Sonuçları	74
Tablo 10. Betimleyici Analiz Sonucunda Görüşmecilerin Değerlendirmelerinden Ortaya Çıkan İfadeler.....	77
Tablo 11. Korelasyon Analizi Bulguları: Aralarında Orta, Yüksek ve Çok Yüksek İlişki Bulunan Değişkenler.....	88
Tablo 12. GZFT Analizi Bulguları: Güçlü Yönler	91
Tablo 13. GZFT Analizi Bulguları: Zayıf Yönler	91
Tablo 14. GZFT Analizi Bulguları: Fırsatlar	92
Tablo 15. GZFT Analiz Bulguları: Tehditler.....	92
Tablo 16. Santa Harabeleri'nin Turistik Değer Olarak Kullanılarak Sürdürülebilirliğini Sağlamaya Yönelik Stratejiler	117
Tablo 17. Çalışma Kapsamında Üretilen Stratejiler	123
Tablo 18. Santa Harabeleri'nin Turistik Değer Olarak Kullanılarak Sürdürülebilirliğinin Sağlanmasına Yönelik Stratejilerin Öne Çıkan Kavramlar Doğrultusunda Sınıflandırılması.....	130

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Türkiye ve İçerisinde Gümüşhane'nin Konumunu Gösterir Siyasi Harita.....	33
Şekil 2. Gümüşhane'nin tarihi yerleşim alanı: Süleymaniye Mahallesi	35
Şekil 3. 1936 yılında Gümüşhane'den bir görüntü.....	36
Şekil 4. Eski Gümüşhane Konakları.	37
Şekil 5. Tomara Çağlayanı	37
Şekil 6. Örümcek Ormanları	38
Şekil 7. Kadirga Yaylası.....	38
Şekil 8. Satala Antik Kenti	39
Şekil 9. Kov Kalesi.....	40
Şekil 10. Süleymaniye Mahallesi'nin Genel Görünümü.....	42
Şekil 11. Çakırkaya Kilisesi	42
Şekil 12. Santa Harabeleri'nin Mahalleleri Genel Görünümü	44
Şekil 13. Santa Harabeleri'nin Merkez Mahallesi Piştöflu	46
Şekil 14. Santa Harabeleri Koruma Alan Sınırları.	47
Şekil 15. Santa Harabeleri'nin Mimari Dokusu.	48
Şekil 16. Santa Harabeleri'nde Piştöflu Mahallesinde Bulunan Okul Binası	49
Şekil 17. Santa'nın Doğası ve Taş Mimarisi	49
Şekil 18. Aziz Christophoros Kilisesi (Piştöflu Kilisesi).....	51
Şekil 19. Zurnacı-1 Kilisesi.	52
Şekil 20. Zurnacı Kilisesi.....	52
Şekil 21. Tarihi ve Kültürel Değerlerin Turizme Kazandırılması Proje Alanı	54
Şekil 22. Santa-Dumanlı Kültür ve Doğa Turizm Merkezi Önerileri	57

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

DOKA	: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
ICCROM	: Uluslararası Koruma Çalışmaları Merkezi ve Kültür Varlıklarının Restorasyonu
KTB	: Kültür ve Turizm Bakanlığı
ICOMOS	: Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
IUCN	: Uluslararası Doğa Koruma Birliği
TÜRKSOY	: Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TMMOB	: Türkiye Mühendisler Mimarlar Odası Birliği (TMMOB)
ÇEKÜL	: Tarihi Kentler Birliği, Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
KTVKYK	: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu
WCED	: Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
BM	: Birleşmiş Milletler
MÖ	: Milattan Önce
YY	: Yüzyıl
%	: Yüzde İşareti

GİRİŞ

İnsanoğlu tarih boyunca birey ve toplum olarak ihtiyaçlarını karşılamak için yerleşim alanları kurmuştur. Yerleşim alanları insanoğlunun değişen ihtiyaçlarına uyumlu olarak değişim göstererek gelişmiş ve farklılaşmıştır. Bu değişim ve gelişim ile asırlar boyunca insanların deneyimlerinin ve birikimlerinin sonucu olarak elde ettikleri değerler sonraki nesillerin kültürel mirasını oluşturmaktadır. Her toplumun kültürel mirası kendine özgü ve eşsizdir. Farklı kültürlerden insanlar bu değerleri görüp tanıma isteği duyduğunda kültür turizmi devreye girmektedir. Son yıllarda kültür turizmine olan ilgi artış göstermektedir. Kültürel miras yönünde oldukça zengin bir coğrafya da yaşadığımız için artan kültür turizmi ilgisi ülkemiz için önem arz etmektedir. Kültür turizminin kültürel miras ve turizm arasında hassas bir denge kurularak yönetilmesi hem kültürel mirasın hem de kültür turizminin sürdürülebilirliğinin sağlanması için büyük önem taşımaktadır.

Kültürel miras ve turizm arasındaki ilişki karşılıklıdır. Kültürel miras değerleri turizm için kaynak oluşturarak turistlere destinasyonlar ve rotalar sunmaktadır. Turizm kültürel miras değerlerinin tanıtılmasına katkı yaparak, kültürel, sosyal ve ekonomik fayda sağlamaktadır. Diğer taraftan, turizm kültürel miras değerleri için tehlike oluşturabilecek ve bunlara zarar verebilecek niteliğe sahiptir. Bu nedenle kültürel miras ve turizm ilişkisi oldukça kritik ve hassastır (Özbek 2021).

Kültürel miras geçmişle gelecek arasında kurulan güçlü bir köprüdür. Kullanılmayan kültürel miras zamana yenik düşerek yok olma tehlikesi yaşamaktadır. Kültürel mirasımız ve geçmişle kurulan bu köprüyü kaybetmemek için kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanması büyük önem teşkil etmektedir.

Kültürel mirasa sahip olmak kadar korumak da önemlidir. Kültürel mirasın nasıl korunacağı titizlikle cevaplandırılması gereken bir sorudur. Kültürel mirasın korunmasını sağlamak, sürdürülebilir kılmak ve değişen koşullara uyum sağlaması için kültür turizmini bir araç olabilmektedir. Kültürel mirasın aynı zamanda turistik değer olarak görülmesi kültürel mirasın değişen koşullara uyum sağlamasına, bir parçası olmasına ve ayakta kalmasına imkân vermektedir (Okuyucu 2011).

Kısaca, kültürel mirasın koruma-kullanma dengesi içerisinde kültür turizm için bir kaynak oluşturması bu değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına katkı yapabilmektedir.

Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Çalışmaya konu olan Gümüşhane Merkez İlçe Dumanlı Köyü'nde yer alan 17.yy.'la tarihlenen Rum yerleşimi niteliğindeki Santa Harabeleri geleneksel yapı örnekleri ile öne çıkmaktadır. Buna karşın Santa Harabeleri zaman içerisinde unutulmaya yüz tutmuş ülkemizin önemli kırsal yerleşim alanlarından. Geleneksel yerleşim niteliğindeki Santa Harabelerinin zamanla yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olduğu Tutkun (2009) tarafından ortaya konulmuştur. Bu noktalardan günümüze ulaşan bu yerleşim alanı ve kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlama problemi karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle, bu tezin amacı da Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına katkı yapabilmek için kültür turizmi için kaynak olarak kullanılmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesidir. Ayrıca çalışma kapsamında Santa Harabelerine ilişkin bilgi sahibi olan ve Gümüşhane ilinde çalışmakta olan uzmanlara uygulanan anketlerden hareketle aşağıdaki konulara yönelik değerlendirmelerin ve bunlardan hareketle yapılan basit ve karmaşık istatistiki analiz sonuçlarını ortaya konulmasını amaçlamaktadır;

- Ülkemizde kültür varlıkları korunması ve turizmin durumu,
- Gümüşhane'de turizm, kültür turizmi ve turistik kapasitenin kullanımı,
- Gümüşhane'nin kalkınmasında turizm ve kültür turizmi,
- Santa Harabeleri'ne ilişkin kültürel değerlerin turizme konu olması ile korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması,
- Santa Harabeleri ve Gümüşhane turizmine katkısı,
- Santa Harabeleri'nin korunması ve mevcut durumu,
- Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak kullanımı
- Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve durumu,
- Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılması,
- DOKA projeleri ile DOKA projeleri ve Santa Harabeleri'ne ilişkin değerlendirmeler.

Tez çalışmasının amacı doğrultusunda çalışmanın hedefleri ise aşağıdaki gibi belirlenmiştir;

- Kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanması için koruma-kullanma dengesi yaklaşımının irdelenmesi, kültürel miras ve turizm/kültür turizmi ilişkisinin incelenmesi,
- Santa Harabeleri'nin kültürel miras olarak turistik değerinin ve Gümüşhane turizmine katkısının ortaya konulması,

- Santa Harabeleri'ne ilişkin bilgi ve deneyim sahibi aktörlerin değerlendirmelerinden hareketle kültür turizmine konu olması yoluyla sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik stratejilerin belirlenmesi;

Bu çalışma kültürel mirasın koruma-kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanması için kültür turizminin bir araç olarak kullanılabileceği yaklaşımını temel almaktadır. Buradan hareketle bu çalışma ile Santa Harabeleri örneğinde kültürel mirasın aynı zamanda turistik bir değer olarak kabul edilmesi ve değişen koşullara uyum sağlayarak koruma-kullanma dengesi içerisinde ayakta kalmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu amaç doğrultusunda tez kapsamında; *“Santa Harabeleri'nin kültür turizmi için turistik ürün olarak değerlendirilmesine yönelik ilgili aktörlerin değerlendirmeleri nasıldır ve buradan hareketle koruma-kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik stratejiler neler olabilir?”* ana araştırma sorusunun yanıtı ortaya konulacaktır. Ayrıca bu araştırma sorununun cevabına ulaşabilmek için aşağıdaki alt sorular da cevaplandırılacaktır.

- Koruma-kullanma dengesi nedir? Kültürel mirasın koruma kullanma dengesi içerisinde kullanılması nasıl gerçekleşmektedir? Kültürel miras, turizm ve kültür turizmi için ne ifade etmektedir?
- Santa Harabeleri turistik değeri olarak kullanılabilir mi? Günümüzde Santa Harabeleri Gümüşhane turizmine ne ölçüde kazandırılmıştır?
- Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik stratejiler nelerdir?

Bu araştırma sorusu ve alt araştırma sorularının cevaplandırılmasına yönelik olarak kurgulanan tez çalışması beş ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümü tez çalışması ile ilgili genel tanımlamaların yer aldığı çalışmanın amacı ve kapsamı ile öneminin ortaya konulduğu giriş kısmıdır. Çalışmanın ikinci bölümünde araştırmanın teorik çerçevesi sunulmaktadır. Bunun için ilk olarak çalışmanın kuramsal temellerini oluşturan kültürel miras, koruma-kullanma dengesi, sürdürülebilirlik, turistik değer/turistik ürün ve ilgili diğer kavramlar ortaya konulmaktadır. Bu bölümde ayrıca tezin konusu ile ilgili üretilmiş bilimsel çalışmaların incelenmesi sonucunda ulaşılan literatür özeti de sunulmaktadır. Üçüncü bölümde ise çalışmanın materyal ve yöntemi ortaya konulmuştur. Bu bağlamda ilk olarak çalışma alanı olan Gümüşhane ve Santa Harabeleri ile ilgili genel bilgiler, ikinci olarak ise çalışmanın yöntemi hakkında bilgiler sunulmuştur. Araştırma bulguları başlıklı dördüncü bölümde çalışma kapsamında uygulanan anket ile Santa Harabeleri'ne ilişkin öne çıkan aktörlerin değerlendirmeleri doğrultusunda çalışma alanının korunması, turistik değeri, sürdürülebilirliği

irdelenmiştir. Ayrıca bu bölümde basit ve kompleks istatistiki analiz tekniklerinin kullanılmasıyla çalışma kapsamında toplanan nicel verinin analizi sonucunda ortaya çıkan bulgular ile GZFT analizi ve TZFG matrisi kullanılarak çalışma kapsamında üretilen stratejiler ortaya konulmuştur. Sonuç ve öneriler başlıklı beşinci bölümde ise araştırma kapsamında elde edilen bulgular değerlendirilmiş ve buradan hareketle Santa Harabeleri'nin ve içinde bulunduğu Gümüşhane İl'inde bulunan kültürel mirasın koruma-kullanma dengesi içerisinde turizm amaçlı kullanımına yönelik tartışma yürütülmüş ve çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Çalışmanın Önemi

Günümüze dek kültürel miras ve kültür turizmi konularına odaklanan birçok çalışma ve araştırma yapılarak literatüre kazandırılmıştır. Ancak Gümüşhane özelinden incelendiğinde, Er(2019) sınırlı sayıda çalışma yapıldığını tespit etmiştir ve yapılan çalışmaların konuyu derinlemesine ele alamadığı görülmüştür. Bu noktada çalışmanın Gümüşhane'nin kültürel mirasının koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılmasına yönelik literatürde önemli bir boşluğu doldurması ve konu ile ilgili uzmanların farkındalığını arttırması beklenmektedir.

Diğer taraftan çalışmaya konu olan Santa Harabeleri'ne ilişkin günümüze kadar az sayıda çalışma (Tutkun 2009; Tutkun 2015; Doğanay ve Doğanay 2016) yapılmış olması bu çalışmanın özgün yanını oluşturmaktadır. Araştırmanın Santa Harabeleri'nin tanınırlığının arttırılmasına katkı sağlamakla beraber Gümüşhane İl'inin kültür turizm potansiyeli anlamında görünürlüğünü attırması beklenmektedir.

Santa Harabeleri'ni turizme kazandırmak amacıyla Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA) 2020 yılı itibari ile projeler geliştirmeye ve bunları uygulamaya başlamıştır. Bu projelerin etkisiyle Santa Harabeleri'nin popülerliğinin artması beklenmektedir. Ancak alanın popülerliğin artması ile taşıma kapasitesinin aşılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanamaması gibi bir riskte bulunmaktadır. Bu noktada koruma-kullanma dengesi kavramı öne çıkmakta ve bu dengenin sağlanması Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanması için önem kazanmaktadır. Buradan hareketler, ülkemizin önemli bir kültürel mirası olan Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kültür turizmi için kullanılarak sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik stratejilerin üretileceği bu çalışma kapsamında önemli ve güncel bir konu ele alınmaktadır. Ayrıca çalışmanın, Gümüşhane ilinde konuyla ilgili aktörler arasında farkındalığı arttırma ve üretilen stratejilerin örnek alanda gerçekleştirilecek uygulamaları yönlendirme potansiyeli de bulunmaktadır. Son olarak Santa Harabeleri'nin sınırları içerisinde bulunduğu Dumanlı Köyü'nü kapsıyor olmasına karşın

Gümüşhane İl'inde yer alan benzer coğrafi ve sosyal özelliklere sahip diğer kültürel miras alanları içinde örnek oluşturması beklenmektedir.

KURAMSAL TEMELLER

Tez çalışmasının ikinci bölümü olan bu kısımda ilk olarak tezin teorik çerçevesini oluşturan kültürel miras, sürdürülebilirlik, turistik değer/turistik ürün kavramlarına açıklık getirilecektir. Ardından çalışmanın araştırma konusuna ilişkin bugüne kadar yapılmış çalışmalara yönelik literatür özeti sunulacaktır. Literatür özeti kapsamında kültürel miras, sürdürülebilirlik ve kültürel miras, kültürel mirasın turistik değer olarak kullanılması, Gümüşhane ve Santa Harabelerine ilişkin yerli ve yabancı literatürden seçmeler sunulacaktır.

Kuramsal Temeller

Çalışmanın kuramsal temeller bölümünde araştırmanın konusunu oluşturan kültürel miras, sürdürülebilirlik, turistik değer kavramlarının açıklanması yoluyla çalışmanın teorik arka planının ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Kültürel miras

Kültür, insan ile doğanın etkileşiminin bir ürünüdür (Eryazıcıoğlu 2018). İnsanoğlunun milyonlarca yıllık yaşam öyküsü içerisinde oluşturduğu en kıymetli birikim olan kültür “*Doğanın ürettiklerine karşılık, insanlığın ürettiği her şeydir.*” (Güleç 2019:13).

Kültür, insanların düşünce, inanç, tavır, değer, fikir, yaşayış ve davranış biçimleri ile ürettikleri el sanatları, sanat eserleri ve diğer kültür ürünlerini kapsamaktadır. Sonuç olarak kültür, süreçler, düşünce biçimleri ile insanların yaşam ve bunların sonucu olarak üretilen ürünler, binalar, el sanatları, gelenekleri ve sanatı içermektedir (Okuyucu 2011).

Kültürel miras kavramını oluşturan ikinci kelime olan miras ise; sanatsal, tarihsel, etnolojik, antropolojik, dil ve sosyolojik özelliklerinden dolayı korunması gereken üstün değerde varlık, olay ve mekân olarak tanımlanmaktadır (Okuyucu 2011).

Kültür ve miras kavramlarından hareketle temel olarak kültürel miras kavramı insanoğlunun ürettiği ve nesilden nesile aktardığı maddi ve manevi kültür ürünleri olarak ifade edilmektedir (Okuyucu 2011).

Çubukçu (2019:6) kültürel mirası “*geleceğe geçmişten miras kalan, fiziksel olarak var olan ve insanların yaptığı her türlü eserler ile bir topluma ait değerlerin bütünüdür*” ile tanımlamıştır. Kültürel mirasın geçmiş ve gelecek arasında bir bağ olduğuna vurgu yapan diğer bir tanıma göre kültürel miras, geçmiş ve geleceği birbirine bağlayan arada güçlü bir

köprü oluşturan, nesiller arasında iletişim kurma imkânı veren ve topluma tarih bilincini kazandıran, bulunduğu yere kimlik kazandıran, aidiyet hissinin güçlendiren değerlerdir. Bu değerler, toplumun aidiyet hissinin güçlenmesi, toplumda iletişimin kurulması ve güçlü olması ile bu değerlerin korunumu arasında doğrusal bir ilişki vardır. İnsanlığın ortak mirası oldukları için bu değerler uluslararası öneme sahiptirler ve bu anlamda da korunmaları gerekmektedir(Akkaya 2019).

Kültürel miras kavramın zamanla değişim gösterebileceğini ifade eden bir diğer tanıma göre kültürel miras kavramı kültürün insanla ilgili bütün yönleriyle ilgilenen sürekliliği olan ve değişim gösteren bir kavramdır. Bu nedenle hem kültürel kimliğin oluşması hem de kültürel kimliğin korunması konuları da zamanla değişim gösterebilmektedir (Akkaya 2019).

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmesi'nin Uygulama Rehberi'ne göre kültürel miras; tek bir ulusa ait değil, bir bütün olarak tüm insanlığın değeri ölçülemeyecek ve kaybolması durumunda yeri doldurulamaz varlıklarıdır. Bu en kıymetli varlıklardan bir tanesinin bozulması veya kaybolmasıyla kaybedilmesi, dünyanın tüm toplumlarının mirasının yoksullaşması, önemli değerler kaybetmesi demektir. Bu mirasın bir bölümü, sıra dışı özelliklerinden dolayı, “olağanüstü evrensel değer” olarak tanımlanabilir ve gittikçe artan tehditler nedeniyle tehlikelere karşı özel olarak korunması gereklidir (Akkaya 2019) .

Kültürel mirasın tanımı, 2005 tarihli ‘Kültürel Mirasın Toplum için Değeri Konulu Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi’ (Faro Sözleşmesi) ile son tanımlanması yapılmıştır. Bu tanımlamaya göre *“İnsanların, sürekli değişim içerisinde olan inançlarının, bilgi, değerlerinin ve geleneklerinin bir yansıması ve ifadesi olarak, mülkiyetten bağımsız olarak kendileri ile özdeşleştirdikleri geçmişten kalan bir grup kaynaktır ve zamanla insanlar ve yerler arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak oluşmuş ortamın tüm yönlerini içerir”* ile ifade edilmiştir (Eryazıcıoğlu 2018:3).

Kültürel miras türleri

Kültürel miras ile ilgili olarak öne çıkan kurumlardan biri olan Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) kültürel miras konusunda çeşitli sınıflandırmalar oluşturmuştur. Bu sınıflandırmalara göre kültürel mirası kendi içinde iki gruba ayırmıştır bunlar; somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel mirastır (Eryazıcıoğlu 2018).

Avrupa Komisyonuna göre eserler, binalar, makineler, anıtlar, sanat eserleri, giysiler, kültürel peyzajlar arkeolojik alanlar, tarihi kentler veya taşınır özellikteki kültürel değeri olan nesneler ve fiziksel varlıklar somut kültürel mirası oluşturur (Eryazıcıoğlu 2018).

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde (1972) somut kültürel miras öğeleri anıtlar, sitler ve yapı toplulukları olarak üç gruba ayrılmıştır (Demirci 2019).

Anıtlar; sanat, bilim veya tarih yönünden istisnaî evrensel değerleri ile kabul edilmiş resim, mimari eserler ve heykel alanındaki eserler, arkeolojik özellikteki nesne veya mağaralar, kitabeler, yapılar ve eleman birleşimleridir (Demirci 2019).

Yapı toplulukları; bulundukları alanda mimari, uyumluluk veya alan üzerindeki konumları nitelikleri ile tarih, estetik, bilim veya sanat yönünden istisnaî evrensel değerleri kabul görmüş müstakil veya birleşik yapı topluluklarıdır (Demirci 2019).

Sitler; insanlığın ürettiği etnolojik, estetik, antropolojik veya tarihsel yönlerinden istisnaî evrensel değerleri kabul edilmiş eserler, ürünler veya doğa ve insan etkileşiminin sonucu olan eserler ve arkeolojik siteleri içeren alanlardır (Yağmur 2020).

1972 yılında 'Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'ne anıt eserler grubuna evrensel değerdeki mimari eserler, resim ve heykel alanındaki eserler, arkeolojik nitelikteki eleman ve yapılar, mağaralar, kitabeler ve eleman birleşimleri gibi taşınır ve taşınmaz tüm varlıklar dâhil edilmiştir. Bu durumda somut kültürel miras taşınma durumuna göre taşınır kültürel miras olmak ve taşınmaz kültürel miras olarak iki gruba ayrılmıştır. Taşınır kültürel miras, her türlü taşınabilen ve özellikler korunmasız risk barındıran durumdaki miras varlıkları ve sanat eserlerini içermektedir (Okuyucu 2011).

UNESCO'nun tanımına göre somut olmayan kültürel miras; toplumların, grupların ve bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak nitelendirdikleri uygulamalar, temsiller, bilgiler, beceriler, anlatımlar ve bunlarla ilişkili gereçler, araçlar ve kültürel mekanlar olarak ifade edilmiştir. Somut olmayan kültürel miras nesiller boyu aktarılması, insan ve toplumun bulunduğu coğrafya ve tarihin etkisiyle devamlı olarak yenilenmesi, kişiye ve yaşadığı topluma kimlik ve aidiyet duygusu kazandırması nedeniyle kültür çeşitliliğine ve insan yaratıcılığı ve becerisine duyulan saygıya katkı sağlar olarak ifade edilmektedir (Yağmur 2020).

Somit olmayan kültür miras kapsamı gelenek ve göreneklerden el sanatlarına kadar toplumun içerisinde var olan somut olmayan kültür öğelerini içeren tüm unsurlardan oluşmaktadır. Somut olmayan kültürel miras başlarda folklor olarak ifade edilmekteydi. Günümüzde ise görenek, gelenek, adet ve örflerin zamanla çeşitli sebeplerden dolayı toplum

tarafından kullanılmaması veya unutulması nedeniyle tehlikede olan ve bu durumdan dolayı unutulma tehlikesi ile karşı karşıya olan varlıkların sürdürülebilmesi için gerekli koşulların sağlanması ve desteklenmesi olarak anlaşılmaktadır (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu 2013). Somut olmayan kültürel miras toplumun tarihiyle, sahip olduğu doğasıyla, çevresiyle olan iletişimini kopartmadan nesilden nesile aktarılır ve bu aktarım süreklilik kazanarak devam eder (Demirci 2019).

Somit Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'ne göre, somut olmayan kültürel miras; dil(örn. ninniler, destanlar, ağıtlar, hikâyeler, türküler gibi), gösteri sanatları(örn. meddah, âşık icra ve fasılları, köy seyirlik oyunları, karagöz, halk oyunları ve halk müziği icraları gibi), toplumsal uygulamalar, festivaller ve ritüeller (örn. doğum, askere uğurlama, sünnet, evlenme, ölüm, şölen, toy, bayram gibi), halk bilgisi, doğa ve evrenle ilgili uygulamalar, el sanatları geleneği (örn zanaatlar, bakırcılık, yorgancılık, kalaycılık, semercilik, sepetçilik, demircilik gibi geleneksel meslekler) alanları ile tanımlanmıştır (Okuyucu 2011).

Günümüze geldiğimizde ise kapsam oldukça geniş bir içeriğe kavuşmuştur. Avrupa Komisyonu kültürel miras sınıflandırmasına somut ve somut olmayan miras kategorilerine dijital miras ve doğal mirası da eklemiştir. İçerik sadece genişleyen değil değişen ve gelişen koruma anlayışını da ifade etmesi açısından önemlidir (Eryazıcıoğlu 2018).

Kültürel miras kavramının gelişimi

Kültürel miras anlayışı 20. yy.'dan itibaren ivme kazanarak zenginleşerek, yeni kavramlar, stratejiler ve ilkeler ortaya çıkartarak gelişim göstermiştir. Kültürel miras kapsamında, bina ölçeğine, alan yönetimine ve alan ölçeğine, somut kültürel mirastan somut olmayan kültürel miras yönünde bir gelişim göstermiştir (Eryazıcıoğlu 2018).

Kültürel mirasın anlamı ve kapsamı zamanla değişiklik göstermiş, önceleri sadece anıt ve yapı gruplarını içeren kapsam yapı ve yapı gruplarının çevresi ile bütün olarak korunması boyutuna kadar genişleyerek kentsel ölçeğe ulaşmıştır. 1970'li yıllarda kültürel miras, fiziksel varlıklara odaklanan sadece tekil yapıları önemseyen bir koruma anlayışına sahipti.1980'li yıllarda, sadece tekil yapıları içeren koruma anlayışı gelişerek alansal ve kentsek ölçeğe genişlemiştir, sadece fiziksel varlık değil sosyal ve ekonomik boyutları da kapsamına almıştır. 1990'lı yıllarda, koruma anlayışı, sürdürülebilirlik kavramını içeriğine alarak kültürel miras alanlarının bütünleşik koruma anlayışına dayanarak gelişmiştir(Ünsev 2019). 2000'li yıllarda, önceleri kültürel mirasın fonksiyonel boyutları, ekonomik boyutu ön plana çıkmaktaydı ama 2000'li yıllara geldiğimizde iklim değişimine uyum, dayanıklılık, risk ve sürdürülebilirlik

kavramları ardından da çevresel boyut ön plana çıkmaktadır. Günümüze geldiğimizde ise sürdürülebilir düşük karbonlu kentsel koruma yaklaşımının önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Bu anlayışta, yıkım ve yenilemeden ziyade, kentsel alanların yeniden kullanımı için yapıların onarımı görüşü önem kazanmıştır (Ünsev 2019).

20. yy.'da artan savaş, vandalizm gibi olaylar nedeni ile koruma alanında uluslararası çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda 1946 yılında kurulmuş UNESCO, kültürel mirası koruma da öncü kuruluşlardan olmuştur. Yine UNESCO başta olmak üzere, Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) ve Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN), Uluslararası Kültürel Mülkiyetin Korunması ve Restorasyonu Çalışmaları Merkezi (ICCROM), Avrupa Konseyi, EuropaNostra, Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) gibi uluslararası kuruluşlar insanlığın ortak belleği olarak değerlendirdiği kültürel mirası yayınladıkları tüzükler, sözleşmeler, tavsiye veya ilke kararları ile kapsamı, korunması gibi konularda ölçütler oluşturmuş, tavsiyelerde bulunmakta ve önemini belirterek öncü olmuşlardır (Ünsev 2019).

Ülkemizde kültürel mirasın korunması konusundaki çalışmaları; Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulları, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı, Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK), yerel yönetimler gibi kurumlar ve kuruluşların sorumluluğundadır (Çubukçu 2019). Bu kurum ve kuruluşların dışında; Türkiye Mühendisler Mimarlar Odası Birliği (TMMOB), Tarihi Kentler Birliği, Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği, Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (Çekül), Tarihi Türk Evleri Derneği gibi sivil toplum kuruluşları kültürel mirasın korunması konusunda çalışmalar yürütmektedir (Çubukçu 2019).

Kültürel mirasın korunması

Ülke ve Dünya çapında tüm insanlığa ait olan miras yapıları ve insanlığın belleği özelliğindeki kültürel mirasın korunması şüphesiz ki oldukça önemli bir konudur; kültürel mirasın korunması için bağlayıcı olmak, gereken önemin verilmesi için Avrupa Kültür Konvansiyonu, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme, Avrupa Arkeolojik Mirasının Korunması Sözleşmesi, Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi, Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi gibi pek çok uluslararası anlaşmalar yapılmıştır (Okuyucu 2011).

Kültür mirası bir dönemin yapısal, süsleme ve teknik özelliklerini yansıttığı için estetik, mimari ve teknik bakımdan; bir toplum ya da ulus için önemli bir olaya şahit olduğu

için tarihsel açıdan önemlidir. Farklı dönemlerde yaşamış olan toplumların yaşayış biçimleri, sosyal, siyasi ve ekonomik hayatı hakkında bilgiler sunması nedenlerinden dolayı önemlidir. Kültürel miras geçmiş dönemlerdeki insan ve toplumlar hakkında belge değeri taşıyan somut ve somut olmayan unsurlar olduğu için önem taşımaktadır. Üstün değeri olan kültürel miras unsurları bir sebepten ötürü kaybolması hâlinde yenilenemez ve yeri doldurulamaz olduğu için oldukça önemlidir. Kültürel miras unsurları ait olduğu ulusun milli kimliğinin bir parçasıdır, insanoğlunun ulaştığı bilimsel, teknik, estetik ve sanatsal düzeyi göstermesi ve ifadesi nedeniyle evrensel olarak önemli kabul edilmektedir (Okuyucu 2011).

Kültürel mirası koruma çalışmaları dünyada olduğu gibi ülkemizde de üç aşamaya ile gerçekleşmektedir. İlk olarak kültürel mirasın tespit ve tescil işlemi aşamasıdır. İkinci aşama da kültürel mirasın korunması için ne yapılacağı ve uygulanacak müdahale biçiminin tespit edilmesidir. Kültür mirası yapılarına uygulanacak müdahale her yapı için özgün ve yapıya uygun olmalıdır. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu (KTVKYK)'nın ilke kararı ile müdahaleler dört başlıktan oluşmaktadır; basit onarım, bakım, esaslı onarım (restorasyon) ve yeniden yapma (rekonstrüksiyon) (Çubukçu 2019).

Kültürel mirasın sürdürülebilirliği

Kültürel mirasın sosyal, fiziksel, yasal/yönetmelik, ekonomik ve çevresel gibi birçok boyutu bulunmaktadır. Kültürel mirasın koruma yaklaşımı sadece tek bir boyutu ele almamalı tüm boyutları düşünen bütüncül bir koruma olmalıdır. Aksi halde kültürel mirasın tek bir boyutu ele alınarak korunması durumunda kültürel mirasın sürdürülebilirliği sağlanamaz. 2000'li yıllarda koruma yaklaşımının bir parçası olan sürdürülebilirlik kültürel mirasın bütün boyutlarını ele alması ile sağlanabilmektedir (Ünsev 2019).

Sürdürülebilirlik kavramı ilk kez 1986 yılında Brundtland raporu ile hayatımıza girmiştir. Sürdürülebilirlik *“bugünün gereksinmelerini, gelecek nesillerin gereksinmelerini tehlikeye atmadan karşılayan kalkınma”* şeklinde ifade edilmiştir. Bu ifadeye göre insanoğlu kaynakları dengeli ve bir sonraki kuşakları düşünerek kullanmalıdır çıkarımını yapabiliriz (Karabulut 2018:1).

Dünya Çevre Kalkınma Komisyonu 1987 yılında sürdürülebilirliği *“Gelecek nesilleri için gereken kaynakların kapasitesini ve şeklini etkilemeden, insanların mevcuttaki ihtiyaçlarını giderebilmesi ve tatmin edebilmesi”* ile ifade etmektedir. Her toplumun sahip olduğu kültür farklılık gösterdiği gibi somut ve somut olmayan kültürel değerlerini sonraki nesillere iletme biçimi de farklılık göstermektedir. Kültürel mirası tüketen toplumlar o mirası üreten toplumlardır. Her toplum kültürel mirasını kendisi oluştur, deneyimler ve onunla yaşar.

Kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin içeriğini bellek, kimlik ve mekân unsurları oluşturur. Bu unsurları açıklarsak toplumun her bir ferdi somut veya somut olmayan varlıklara, yer veya mekânlara farklı anlamlar yükler. Sadece fertler değil toplumlar da ortak anlamlar yükleyebilir. Birey veya toplumun oluşturduğu ortak veya farklı değerler kültürel farklılıkları oluşturur, bu farklılıklar kimlik olarak tanımlanır (Demirci 2019:5).

Toplumsal sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için bellek mekanların korunabilmesi için mekânlara özgü olan yaşanmışlık, anılar, değerler ve anlamlarının korunması da oldukça önem taşımaktadır. Kültürel mirasın değerleri kapsamına bellek mekanları alınarak toplumsal bellekte ve kent belleğinde yer edinmiş önemli varlıkların korunması konusunda çalışmalar yürütülmelidir (Demirci 2019).

Kültürel mirasın temel unsurları olan sosyal, fiziksel/çevresel, ekonomik, yasal/yönetsel olarak belirlenip değerlendirilen bu unsurlar sürdürülebilir gelişmenin merkezindedir. Doğal çevre bileşeni olan yapı / fiziki çevre ile risk, dayanıklılık, iklim değişikliği konuları ile kültür mirasını da içermektedir. Ayrıca sosyokültürel yapı ve katılım sosyal boyut bağlamında da içermektedir. Kültürel mirasın bir bütün olarak korunabilmesi için sosyal/ekonomik/çevresel boyutların birlikte bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Zaman içerisinde bu bakış açısı evrilerek daha kapsayıcı olarak devam ederken diğer bir yandan yerel koşullar ve özgün kültürel bağlam içerisinde yerele özgü değerlendirilmektedir (Ünsev 2019).

Koruma-kullanma dengesi

Koruma-kullanma dengesi kültürel miras varlıklarının ifade ettiği birçok değer açısından oldukça önemlidir. Kültürel miras değerlerinin yok olması halinde yerine tekrar konulamazlar bu sebepten dolayı kültürel mirasın birçok farklı amaç doğrultusunda kullanılırken gelecek nesillere aktarımı sağlanabilmesi için bilinçli ve sorumluluk içerisinde kullanılmalıdır. Bu durum koruma-kullanma dengesini sürekli ve zorunlu kılmaktadır (Okuyucu 2011).

Koruma-kullanma dengesi kültürel mirasın sürdürülebilirliğinde büyük öneme sahiptir. Koruma-kullanma dengesi, kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılması gerekliliğiyle bir bütün olarak tüm unsurları ve çıkarları gözetilerek kullanım şartlarının belirlenmesi şeklinde ifade edilebilir. Burada her bir kültürel mirasın kendine özgü ve birbirinden farklı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Koruma-kullanma dengesini sağlayabilmek için koşulları belirlerken bu farklılık ve özgünlükler dikkate alınarak koşullar belirlenmelidir (Sözbilen 2022).

Çağımızda birçok ülke, kültürel mirası koruyabilmek için koruma-kullanma dengesinin ve yaşatma kuralının kendine rehber edinerek çalışmalarını sürdürmektedir. Turizm bu çalışmaların en etkili yöntemlerinden biridir. Turizm sosyo-kültürel değerlerin, yöresel özelliklerinin korunmasını ve sürdürülebilirliğini sağlamaktadır (Coşkun 2021).

Koruma-kullanma dengesi içerisinde kültürel mirasın korunması için kültürel mirasın turizme kazandırılması yoluyla geçmiş ile gelecek arasında bağ kurmasıyla sağlanmaktadır. Kültürel mirasın koruma-kullanma dengesi içerisinde iyi planlanarak sürdürülebilir turizme kazandırılması toplumda farkındalık oluşturmaktadır ve kültür varlıklarının korunması ve onarımı için maddi kaynak yaratmaktadır. İnsanların tarihe ve geçmişe olan ilgisi yöreye bilinirlik ve ekonomik canlılık getirerek kalkınmada etkili olmaktadır (Okuyucu 2011).

Kültürel mirasın sürdürülebilirliği için koruma-kullanma dengesi ve yaşaması ilkeleri benimsenmelidir. Bu ilkeler rehber kabul edilse de bu dengenin kurulması oldukça güçtür (Coşkun 2021). Kültürel miras turizme kazandırılırken koruma-kullanma dengesi iyi kurulmalıdır. Koruma adı altında sosyal hayatın dışında tutulmaması gerektiği gibi yaşama kazandırılmaya çalışırken de özgünlüğü ve bütünlüğü bozularak zarar görmesine izin verilmemelidir. Unutulmamalıdır ki kaybettiğimiz kültürel miras yerine konulamamaktadır (Toraman 2022).

Kontrolsüz ve plansız şekilde gelişen turizmin de koruma-kullanma dengesi kurulamadığında kültürel miras üzerinde turizmin olumsuz etkileri ortaya çıkmaktadır (Okuyucu 2011). Turizme kazandırılan tarihi yörelerde koruma-kullanma dengesinin yitilmesi sonraki kuşakların kültürel mirastan yararlanmasını engelleyecektir. Bu nedenle sürdürülebilir turizmin gerekliliğinin önemi ortaya çıkmaktadır. Kültürel değerlerin geleceğe tahrip olmadan kalabilmesi için koruma-kullanma dengesini sağlamakla birlikte olumsuzlukları en aza indirmek zorundayız. Kültürel mirasın turizm için çok önemli bir kaynak teşkil ettiği yadsınamaz bir gerçektir (Toraman 2022).

Kültürel mirasın devamlılığı için sürdürülebilir turizm yaklaşımı şarttır. Çevresel ve kültürel değerlerimizin çağlar boyunca devamlılığının bozulmadan sağlanabilmesi için, koruma-kullanma dengesi önemli bir konudur. Koruma-kullanma dengesinin bozulması halinde ortaya çıkabilecek her türlü olumsuz koşulları engelleyerek oluşabilecek zararların önüne geçilmelidir. Kültürel miras bir bütün olarak turizme önemli kaynaklar oluşturmaktadır bu bağlamda kültürel mirası koruma-kullanma dengesi içerisinde korunması ve yaşatılmasıyla geleceğe aktarılmalıdır. Sürdürülebilir turizm günümüzde ülkeler için sosyal ve ekonomik hayatı canlandıran bir kazanç alanıdır (Toraman 2022).

Turizm ve kültürel miras birbiri ile etkileşimde olan iki unsurdur. Bu etkileşimin olumlu veya olumsuz sonuçları ortaya çıkabilmektedir. Turizm kültürel mirasın korunmasına katkı sağlarken, başka bir açıdan da koruma-kullanma dengesi kurulamadığında kültürel miras için tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle turizm, üzerinde iyi düşünülerek planlı olarak yönetilmelidir (Coşkun 2021).

Her alanda olduğu gibi bu alanda da ekonomik faaliyetler kültürel miras üzerinde baskı oluşturmaktadır. Yaşanan ekonomik büyümeler ve turizmde kullanılan kaynaklarda bir sınır sorunu yaşanmaktadır. Turizm sektöründe temel unsurların doğal ve kültürel mirasın kendini canlı tutabilmesi için koruma-kullanma dengesi içerisinde gelecek nesillere aktarılması önemlidir (Sözbilen 2022).

Kültürel miras, kültürel mirasın sürdürülebilirliği ve koruma-kullanma dengesine ilişkin verilerin ortaya konulmasının ardından izleyen bölümde, sürdürülebilirlik kavramı ele alınacaktır.

Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirliğin kelime anlamına bakıldığında “*daimî olma yeteneği*” olarak karşımıza çıkmaktadır, üretkenlik ve çeşitliliğin devamlılığı sağlanırken, devam ettirilebilir olma olarak da tanımlanabilir. Sürdürülebilirlik kelimesinin kökenine indiğimizde; Latince *sustainability* “*ayakta kalma*” anlamına gelen “*sus*” ve “*devam etmek*” anlamına gelen “*tenere*” kelimelerinden türetildiğini görmekteyiz (Nazik 2021:36).

Kapubağlı (2004) sürdürülebilirliği “*sürekliliği olan herhangi bir sistemin işlerini devamlı olarak, bozulmadan, aşırı kullanıma sunulmadan ya da sistemin yaşama bağlı olan ana etkenlere aşırı yüklenmeden devam ettirilebilmesidir.*” şeklinde ifade etmektedir. Gilman’a (1992) göre ise sürdürülebilirlik; “*bir toplumun, ekosistemin ya da devam eden herhangi bir sistemin bağlı olduğu ana kaynakları tüketmeden ya da aşırı kullanım ile bitme seviyesine getirmeden sınırsız bir geleceğe dek işlevini devam ettirmesidir*”. Ruckelshaus’a (1989) göre, “*bir ekolojinin veya ekosistemin çerçevesi içerisinde ekonomik büyümenin ve kalkınmanın karşılıklı bir etkileşim kurularak sağlanacağı ve zaman içerisinde korunabilmesidir*”. En geniş ifade ile Günay’a (2010) göre sürdürülebilirlik; “*devamlılık / süreklilik ve zamansızlık kapasitesi*” olarak tanımlanmaktadır (Bahadır 2020:85-86).

Sürdürülebilirlik, “duyarlı kalkınma modeli” adı altında 1960’lı yıllarda yürütülen kalkınma anlayışının çevrede oluşturduğu olumsuz etkiler nedeniyle başlatılan çevre hareketinin sonucudur (Bahadır 2020).

18. yy.'da gerçekleşen Endüstri Devrimi ile teknoloji ve sanayideki gelişmelerin beraberinde ekolojik dengenin bozulması, küresel ısınma, doğal kaynakların azalması, çevre kirliliğı gibi problemler de hayatımıza girmiştir. Endüstri devriminin sebep olduğı çevresel ve ekonomik problemleri gelecek nesillerin yaşamaması için sürdürülebilirlik gündeme gelmiştir. Sürdürülebilirliğı önemseyen ve bu doğrultuda gelişen sistemler dünyanın geleceğini kendine dert edinmiştir ve bu konu için çalışmaktadır (Paçin 2019).

Tarihçesi çok eskilere dayanmayan sürdürülebilirlik güncel bir kavramdır.1970'te uluslararası düzeyde çevre için düzenlemeler “*çevreyi ve sistemi geleceğe hazırlamak ve doğanın zarar görmesini veya zarar görebilme ihtimalini sıfıra indirmek*” amacıyla yapılmıştır(Bahadır 2020:86). Çevrenin sosyo-ekonomik boyutunun dünya çapında ilk kez 1972 yılında değerlendirilmesi “Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Çevresi Konferansı'nda” gerçekleştirilmiştir ve kabul edilerek imzalanmıştır. Bu bildiri ile ilk kez, çevre koruma üzerine olan yaptırımlar uygulanmıştır (Bahadır 2020).

BM Konferansında, kalkınma sürecindeki ülkelerin, teknolojik gelişmeler ve endüstrileşme ile gelen gelişmelerin çevreyi koruma bilincini ikinci plana atmadan topluma uyarlanmaları gerektiğı belirtilmiştir. Fakat bu rapor çevre ve kalkınma konusunda gerekli çözüm olamamış, sorunlar artarak devam etmiştir. Ayrıca 1972'de yayınlanan “Sıfır Büyüme” raporu olarak bilinen raporda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki büyüme ve kaynak tüketimi arasındaki ilişkiye dikkat çekilmiş olup bu durum; sanayileşme süreçleri, ekonomik gelişme ve çevre arasındaki ilişkinin sorgulanmasına neden olmuştur. Bilim çevrelerinde, “sürdürülebilirlik” kavramının yoğun olarak tartışılmasına sebep olan Dennis Pirages'in “Sürdürülebilir Toplum” adlı yapıtı 1977'de yayınlanmıştır (Nazik 2021).

Sürdürülebilirlik kavramını ilk kez Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nda (WCED) 1987 yılında ‘Ortak Geleceğimiz’ ismi ile yayınlanan Bruthland Raporunda ifade edilmiştir. Sürdürülebilirliğı “*Gelecek kuşakların ihtiyaçlarını doğanın karşılayabilme yeteneğini tehlikeye atmadan, günlük ihtiyaçları karşılayarak, insanlığın kalkınmayı sürdürülebilirliğine yeteneğidir.*” olarak tanımlamıştır (Paçin 2019:16).

Ulusal ve uluslararası çalışmalarla özellikle gelişmekte olan ülkelerin etkili olacağı dünyadaki çevre sorunlarını çözebilmek ve yoksulluğı sıfıra indirmek için, çevreyi önemseyen yaklaşımla ekonomik büyümenin kontrollü gelişim göstereceğı uzun süreli bir büyüme ve yeniden yapılaşma devrine girilmesi gerektiğı düşüncesi savunulmuştur (Paçin 2019).

Brezilya'da 1992 yılında toplanan Dünya Zirvesi dönemine kadar ki en geniş kapsamlı çevre toplantısı gerçekleştirilmiştir. Rio Konferansı'nda sürdürülebilirlik, “*Doğal kaynakları*

tüketmeyen, gelecek nesillerin de ihtiyaçlarını giderebilme imkanlarının engellenmediği, ekonomi ve ekosistem arasındaki dengeyi koruyan, sürdürülebilir bir ekolojik özellikte olan ekonomik kalkınma” olarak ifade edilmiştir, e-kaynak kullanımına dikkat çekilmiştir (Paçin 2019:16).

1996’da İstanbul’da Habitat II Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Bu zirvede özellikle insan yerleşim yerleri konusu üzerinde durulmuştur, yerleşim yerlerinin tüm toplumlar için yaşanabilir, sürdürülebilir ve üretken olması amacına odaklanılmıştır. 1997 yılında iklim değişiklikleri ve bu değişikliklerin etkileri başlıkları çerçevesinde gerçekleştirilen 3. BM İklim Değişimi Çerçeve Konvansiyonu sonunda Kyoto Protokolü imzalanmıştır. 1997 de sürdürülebilirliğin sadece evrensel bir anlayış ile gerçekleştirilebileceği fikri ile “Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu” kurulmuştur. 2002 yılında gerçekleştirilen “Johannesburg Zirvesi” sonrasında “Johannesburg Bildirisi” yayınlanarak sürdürülebilir kalkınmanın kapsamında yerel, bölgesel ve küresel ölçekte ülkelerin görev ve sorumluluklarına odaklanılmıştır. Endüstrinin geliştiği ülkelerdeki sera gazı emisyonlarının belirli bir zaman aralığında asgari düzeye indirilebilmesi amacıyla 16 Şubat 2005’te Kyoto Protokolü yürürlüğe konulmuştur. 2012’de Brezilya’nın Rio kentinde gerçekleştirilen Sürdürülebilir Gelişme Zirvesi (Rio+20) kapsamında sürdürülebilir gelişmelerin seçilebilecek bir yöntem olmadığı, artık bir zorunluluk olduğu kabul edilmiştir (Nazik 2021).

Türkiye’nin sürdürülebilirlik bağlamında yaptığı ilk girişim 1972’de BM’nin Stockholm’de düzenlemiş olduğu “Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı’na” Türkiye’nin “DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) Raporu” ile katılması olmuştur. Bu dönemde devletin öncelikli politikası ‘kalkınma’ olduğu için çevre ile ilgili konular geri planda kalmıştır. 1996’da İstanbul’da gerçekleşen Habitat II Zirvesi için “Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı” hazırlanmıştır. Bu planda “tarihi, yerleşme sorunları ve doğal çevrenin korunması” konuları incelenmiştir. Bu raporda tarihi çevreyi barındıran yerleşme alanlarında yaşanan dönüşümün kontrol edilmesi için “amaçlar” ve “araçlar” üzerine ilkeler oluşturulmuştur. Bu ilkelerde sürdürülebilirlik ve yaşanabilirlik amaç, kentli bağlılığının sağlanması ve yönetim başarısı araçlar olarak ifade edilmiştir (Bahadır 2020).

Gerçekleştirilen tüm bu konferans ve anlaşmalardaki alınan kararların amaçlarının; yoksulluğun bitirilmesi, dengeli ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi, kırsal kent arasındaki gelişmişlik farkının minimuma indirilmesi, toplumların yaşam kalitelerinin ve sosyo-ekonomik statülerinin dengelenmesi ve bunlarla beraber enerji ve doğal kaynakların, ekosistemlerin korunması olduğu anlaşılmaktadır (Paçin 2019).

Sürdürülebilirliğin boyutları

Sürdürülebilirlik kavramını ele alan kaynaklar incelediğinde sürdürülebilirliği birçok kaynak üç boyutlu olarak ele almıştır. Bunlar; ekolojik/çevresel boyut, sosyal/kültürel boyut ve ekonomik boyutlardır(Paçin 2019).

Ekolojik/Çevresel Sürdürülebilirlik

Çevresel sürdürülebilirlik; doğanın döngüsü ile denge kurularak barınma, yiyecek, su ve enerji ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Çevresel sürdürülebilirlik kavramı, ekosistemin ve biyoçeşitliliğin artmasını, yenilenmesini ve devamlılığını sağlayarak insan ve doğa arasındaki ilişkiyi arttırmaktadır (Paçin 2019).

Sosyal/Kültürel Sürdürülebilirlik

Sosyal sürdürülebilirlik odak noktasına insanlığın temel ihtiyaçlarını alır. İnsanların arasında iş birliği ve güveni desteklemektedir. Ek olarak insan ilişkilerinde, sosyal işlemlerde ve ortak projelerde aidiyet duygusu oluşturmaya hedeflemektedir (Paçin 2019).

Ekonomik Sürdürülebilirlik

Ekonomik sürdürülebilirlik ortak destekleri, kaynakların paylaşımını, yerel ekonominin güçlendirilmesini ve insanların faydası için olan ihtiyaçları içermektedir. Bu kavramın temelinde seküler ekonomi, yerel birimler, sosyal girişimcilik, paylaşım ve ortak sahip olma kavramları vardır (Paçin 2019).

Mimarlıkta sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik kavramını mimarlık disiplininin ayrı olarak düşünemeyiz. Dünyadaki enerji kaynaklarının yaklaşık %75'i yapıların inşa, ulaşım ve hizmetleri için tüketilmektedir. Buradan görüldüğü gibi mimarlık, enerji tüketiminde en büyük yüzdeye sahip alan olduğu için sürdürülebilirliğin sağlanmasında en fazla sorumluluk düşen disiplindir (Nazik 2021).

Endüstrileşmenin getirdiği hızlı gelişme ile gelişen ve endüstrileşen kentlerde ekolojik sorunların oluşması beklenen bir durum olmuştur. Kırsaldan kente yoğun bir göç yaşanması ile altyapısız ve hızlı kentleşme yaşanmış ve bu kentler artan nüfusa yanıt vermeye çalışırken kaynakların tüketimi konusunda kontrolsüz kalmıştır (Nazik 2021).

Yapay çevre ve yapıların insanların yaşam kalitesi ve doğa üzerinde büyük bir etkisinin olduğunu söylemek mümkün. Bu noktada sürdürülebilir mimari önem kazanmaktadır; ekosistemimizi, canlıları, insan sağlığının ve güvenliğinin korunabilmesini

başaran ve sürekliliğini sağlayan mimari çözümler bulmak hedefidir. Doğal kaynakların ve enerjinin etkin kullanıldığı, dayanıklı ve çevreye duyarlı malzemeler kullanmak, konforlu ve işlevsel mekânlar, sağlıklı üretim sürdürülebilir mimarlığın temel noktalarındandır. Bu bağlamda sürdürülebilir mimarlık “çevre dostu tasarımlar”, “yeşil doku”, “ekolojik mimarlık” gibi kavramlarla hayatımızda yer etmektedir. Sürdürülebilir üretim, yapı ekosistemi, çevresel duyarlılık ve sürdürülebilir bina tasarım yaklaşımıyla sürdürülebilir mimari tasarımı değerlendirdiğinde üç ilkel bir metot geliştirilmiştir. Bu metot da; kaynakların korunumu, insan temelli tasarım, yapı yaşam döngüsü tasarımı “Sürdürülebilir Mimarlık İlkeleri” olarak ifade edilmektedir (Paçin 2019).

Sürdürülebilir mimarinin temelini geçmişten yararlanarak gelecek nesilleri düşünmek oluşturmaktadır. Geçmiş dönemlerdeki mimariden yararlanan sürdürülebilir mimari güncel gelişmeleri de takip etmeli ve benimsemelidir. Günümüzde sürdürülebilir mimarinin en önem verdiği faktör enerji kullanımının asgari düzeyde olması ve çevre için faydalı olmaktır. Sürdürülebilir mimarinin geçmişte inşa edilen yapıların fiziksel ve sosyal yapısını geleceğe aktarmayı amaçlamaktadır (Duman Akyıldız 2020).

Tarihi çevrede sürdürülebilirlik

Bir kentin kültürünü, yaşayışını, tarihini gösteren ve o kente, özgün bir kimlik kazandıran tarihi alanlar geçmişten gelen ve geleceğe aktarılması gereken değerler içeren o kentin tarihi çevresidir. Bu özelliklerinden ötürü, tarihi çevrelerin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve korunması ile kent kimliğinin korunması ve gelişmesi paraleldir (Bahadır 2020).

Artan nüfus, gelişen kentler, yetersiz altyapı çevre için gittikçe büyüyen bir etki ile düzeltilmesi zorlaşan zararlara sebep olmaktadır. Bu zararlar tarihi çevreleri de etkileyerek tarihi çevrelerin tahrip olmasına ve bozulmasına neden olmaktadır (Bahadır 2020). Bu durum hem fiziksel hem de çevresel, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan değerlendirilerek planlamalar yapılmalıdır. Sürdürülebilirlik; kültürel, sosyal, fiziksel ve ekonomik yönleri ile bir bütün olarak tarihi çevrelerin iyileştirilmesi için önemli bir unsurdur. Sürdürülebilirlik için “verilerin bütün olarak değerlendirilmesi” ve “tasarım kriterlerinin doğru bir şekilde değerlendirilmesinin” sağlanması tarihi çevrelerin yaşama dahil olması ve korunması için önemli bir yer kaplamaktadır (Bahadır 2020:89).

Tarihi yapıların özgün veya yeni işlev ile kullanılması, kullanırken koruma bilincinde olunması ile hem sürdürülebilirlik hem canlılık sağlanabilir. Günümüz koruma anlayışında

tarihi yerlerin dokusu sadece fiziksel yapının devamlılığı değil sürdürülebilirliği amaç edinmesi ve bu çevrelerin yaşamın bir parçası olması ile sağlanmalıdır (Bahadır 2020).

Geçmişten gelerek günümüze ulaşan geçmiş uygarlıklar ve tarihi çevre “*kültürel değerleri, estetik anlayışları ve sosyal yapısı*” hakkında bize bilgi vermektedir. Günümüze ulaşan yapılar; kendi dönemlerinin “*toplumsal davranış kalıpları, mimari üslupları, yaşam şekilleri ve yapılm teknikleri*” hakkında bize bilgi vermektedir. Yaşadığımız çevrenin de bizimle geliştiği ve değiştiğini söyleyebiliriz. Gelişen ve değişen tarihi çevre düşüncesinin getirilerine bakılarak “sürdürülebilir” olmasının önemli bir unsur olduğunu görmekteyiz. Sürdürülebilirlik için bu durumda tasarım ve koruma önemli kriterlerdir (Bahadır 2020:87).

Tarihi çevrenin sürdürülebilirliğinde önemli olan mimari kriterler; tarihi birikim (tarih içinde bir yeri, değeri ve önemi olma), ortak anıları yaşatma, çevre kimliğinde etkili olma, yapı ile çevre arasındaki uyumunu yansıtm, tasarlanacak olan yeni yapıların bağlamından “doku, şekil/form, renk, malzeme, oran/ölçek vb.” farklı düşünülmemesi, kullanım ve dayanım değerleri; “değişen ihtiyaçlara uyum sağlama ve kullanılan malzemelerin dayanımları ile günümüze kadar gelebilmiş olmaları”, “Özgünlük” değeri, mekânsal değerler; “yapıların süreklilik sağlaması ve meydan, sokak gibi mekânları oluşturması” gibi unsurlardan oluşur(Bahadır 2020).

Kültürel mirasın sürdürülebilirliği tarihi çevreye duyarlı planlanması ile kültürel mirasın katkısını sürekli kılmaktır. Giderek artan zararlı etkiler ile kültürel mirasın daha fazla bozulması koruma ve sürdürülebilirliğin önemini artırarak; kentsel koruma anlayışını, tarihi yerlerin canlandırılması, yatırım imkanlarının artırılması önem kazanmaktadır (Nazik 2021).

Geleneksel yapılar bulunduğu yerin iklim, malzeme ve ihtiyacına göre yapılmışlardır. Böylece yerel ekonomiye katkı sağlarlar. Buradan yerellik kavramı ortaya çıkmaktadır, bu kavramın sürdürülebilirlik için uygun bir metot olduğu söylenebilir. Sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için gereken teknik ve nitelikler, yere özgü şartlar ve yerel bilgi tasarım için ana etken olmaktadır (Nazik 2021).

Sürdürülebilirlik, sürdürülebilirliğin boyutları, mimaride ve tarihi çevrede sürdürülebilirliğe ilişkin verilerin ortaya konulmasının ardından izleyen bölümde, tursitik değer/turistik ürün kavramı ele alınacaktır.

Turistik değer /turistik ürün

Turistik değer, bir ülkenin yerli veya yabancı turistlerin ilgisini çeken değerlerinin tümüdür. Başka bir ifade ile genel altyapı, doğal güzellik ve satış üst yapısı, arkeolojik, artistik ve tarihi verilerin değerlendirilerek hizmete sunulması olarak da ifade edilebilir.

Sunulan bu turistik değerler ülkelerinin değerlerini, geleneklerini, tarihlerini yansıtmaktadır ve turistlerin bu değerlerle karşılaşması farklı kültürlerin temas etmesini sağlar. Kültürünün özelliklerini taşıyan bir nesne turist için anı özelliği taşır ve ait olduğu kültür ve ülkeyi turiste hatırlatır. Bu nesne turist için yaşadığı deneyimin bir ifadesidir, çıktığı yolculuğun başından sonuna kadar soyut veya somut yaşadığı her şeyin ifadesidir (Çolak 2019).

Turistik değer kavramının net bir tanımı olduğunu söylemek zor. Aynı durum turizm değerinin hangi öğelerden oluştuğunu ifade etmekte de görülür. Turistik değeri sadece somut olarak ifade edemeyiz, somut ve soyut unsurların birleşiminden oluşmaktadır(Gümüş 2019). Uzmanların bu konulardaki görüşleri farklılık göstermektedir. Gümüş (2019)'a göre ise turistik değeri oluşturan faktörler çekicilikler, olanaklar ve ulaşılabilirlik olmak üzere üç gruptur.

Çekicilik, turistik değerın tercih edilmesinde en önemli belirleyicidir. İnsanlarda seyahat etme isteği uyandırmasında turistik çekicilikler ve destekleyici olan altyapı-üstyapı olanaklarının etkisi büyüktür. Bu olanaklar bir bölge veya yörenin coğrafi kaynaklarıdır. Destinasyonun turist için çekiciliği kültürel, doğal, iklim vb. özelliklerinden olabileceği gibi yeme-içme, eğlence işletmeleri ve konaklama işletmeleri veya ulaşım gibi hizmetlerinden de kaynaklanabilmektedir (Gümüş 2019).

Olanak, tek başına çekici değildir fakat çekicileri destekler niteliktedir. Hizmet olanakların varlığı turistlerin çekiciliklerine gelmesini kolaylaştırır. Konaklama imkânı olmayan; tüm yiyecek-içecek işletmelerinin olmadığı yerlerde sadece çekicilik unsuru yeterli olmayabilir (Gümüş 2019).

Ulaşılabilirlik, özellikle çağımızda zaman faktörü önemli bir yer tutmaktadır, seyahat edecek kişilere kolay ulaşım sağlaması, zaman kazandırması önemli olmuştur. Bundan dolayı gidilecek yerlerin uzak olması ve ulaşım sıkıntısı turistlerin seyahat etme isteğini olumsuz olarak etkilemektedir (Gümüş 2019).

Turistik yerlerin ulaşım imkânları, turizm polisi, seyahat acenteleri, spor aktiviteleri, turizm danışma büroları, hediyelik eşya dükkânları gibi diğer hizmetlerde turistlerin kararını etkilemektedir. Turistler gittikleri yerde ihtiyaçlarını giderebilmek ve konfora sahip olmak için yeme-içme, konaklama, rekreasyon ve hediyelik eşya satan yerlerden faydalanmaktadırlar (Gümüş 2019).

Turistik değerın içerisine doğal ve yapay güzellikler ile hizmetler girmektedir. Destinasyonun çekiciliğini oluşturan doğal ve yapay güzelliklerdir ve sunulan hizmetler turistik değeri arttırmaktadır. Turistik değer iki çeşitten oluşmaktadır. Birinci çeşit, bir ülke

veya bölgeye ait olan tarihi, turistik ve doğal kaynakların oluşturduğu turizm türüdür. İkinci çeşit, turistlerin seyahat etmelerine ve tatil yapmalarına imkân sağlayan tüm hizmetler basit bir ifade ile paket tur oluşturan turistik hizmetlerdir(Akıncı 2018). Krippendorff turistik değeri oluşturan öğeleri 4 grupta ifade etmiştir. İlk grup beşerî faaliyetlerdir, bu faaliyetleri kültür, folklor, dil, misafirperverlik, zihniyet oluşturmaktadır. İkinci grup coğrafi durum, bitki örtüsü, iklimden oluşan doğal unsurlardır. Üçüncü grup turistik donatılar olmak üzere eğlence, konaklama, ticaret gibi unsurlardır. Son grup ise genel altyapıdır. Genel altyapıyı haberleşme, ulaşım, elektrik gibi elemanlar oluşturur (Akıncı 2018).

Turizm değerinin sahip olduğu turizm potansiyelinin çokluğu değil, bu potansiyelin nasıl değerlendirildiği önemlidir. Turistik değer çeşitlendirme, artan rekabet koşulları ve değişen turistik talepler göz önünde bulundurularak ülkenin veya bölgenin mevcut durumunu korumak veya geliştirmek için yapılan çabalardır. Turistik değer iki şekilde geliştirilebilir. Birincisi alternatif turizm değerlerinin geliştirilmesi, ikincisi ise mevcut değerlerin farklı yönetim anlayışı ve politikayla ele alınmasıdır (Akıncı 2018).

Turistik değerlerin çeşitlendirilmesi, turistik bir ülkenin/bölgenin değişim gösteren turist istekleri yönünde durumunu koruyarak değişime adapte olmak, gelirin artması, rekabette avantajlı olmak ve artan rekabet koşullarına uyum için katkı sağlamak, var olan turistik değerleri geliştirmek, yenilerini eklemek, ülkenin/bölgenin gelişmesi için çalışmalar ve faaliyetler yapılması olarak değerlendirilebilir. Turistik değer çeşitlendirmesi için, turistik bölgedeki var olan tarihi, kültürel, doğal vb. özelliklerine uygun altyapı ve üstyapı çalışmaları ile birleştirilerek yenilikler sağlanabilir (Mercan 2010).

Kültürel miras ilk olarak iki şartla turizmde bir çekicilik unsuru olarak ele alınabilir: Birincisi turistik değere dönüştürülerek tüketim ihtiyacını karşılayabilmesi; ikincisi ise turizm pazarlamasıdır. Basit bir ifade ile turizm sektörünün tüketimine sunulmasıdır. Fakat kültürel miras, turizmin yönetimi ve pazarlanması noktasında zorlayıcı bir durum söz konusudur(Işık 2017). Mısırlı bilimci Stadelman, kültürel miras için turizmin yıkıcı olduğunu ancak turizmin toplumun kültürel mirasa olan ilgisi ve kültürel mirasın korunması için yapılan bilimsel araştırmalara ekonomik olarak kaynak sağlayacağını ortaya koymuştur. Bu durum gösteriyor ki, kültürel miras ve turizm gibi iki farklı sektör birleşerek bir bütün oluşturmakta ve birbirine bağlı bir biçimde yaşam sergilemektedir. Bu durumun getirdiği bir sonuç da alternatif turizm türü olarak kültürel miras turizminin gelişimidir. Kültürel miras turizmi, insanların kendi kültürlerini ve geçmişlerini tanımalarına imkân veren ve onların kültür ve tarihe olan ilgilerini arttıran bir turizm türüdür. Kültür de başlı başına kendisi turistik bir çekicilik unsuru olarak ait olduğu bölgenin kültürel, tarihi, dinsel ve endüstriyel geçmişini korumaya katkı

sağlamaktadır. Sonuç olarak bir bölgede var olan kültürel miras varlıkları, o bölgede turizm faaliyetlerinin canlanmasını sağlayarak turizmin gelişmesine katkı sağlamakta ve o bölgeye olan turizm talebine de etki etmektedir (Işık 2017).

Kültürel miras, sürdürülebilirlik ve turistik değer/turistik ürün ilişkin verilerin ortaya konulmasının ardından izleyen bölümde, literatür ele alınacak ulusal ve uluslararası kaynaklar sunulacaktır.

Literatür Özeti

Bu çalışma kapsamında literatürde yer alan kültürel miras, sürdürülebilirlik, turistik değer/turistik ürün kavramlarına birlikte veya ayrı ayrı odaklanan çalışmalar ile bu çalışmanın örnek alanını oluşturan Santa Harabeleri/Gümüşhane'ye odaklanan çalışmalar dört başlık altında incelenerek sunulmuştur.

Kültürel miras kavramını ele alan çalışmalar

Avrami et al. (2000) araştırma raporlarında, kültürel miras değerlerinin korunması ve korumanın faydaları konularında yürütülen araştırmaları analiz ederek sonuçlarını sunmayı amaçlamıştır. Bu araştırma kültürel mirasın korunmasının sosyal ve ekonomik boyutlarını ele alan disiplinler arası bir çalışmadır. Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm araştırmacıların çalışmaları ve fikirleri sunulmaktadır, ikinci bölümde ise araştırmacıların çalışmalarının sentezi ve farklı disiplinlerin görüşleri sunulmaktadır. Bu araştırma raporu araştırma sentezlerinden elde ettiği sonuç doğrultusunda sosyal bir koruma tanımı önermektedir. Bu tanıma göre koruma birçok disiplinin çalışmalarını içeren daha kapsayıcı bir süreçtir. Korumanın gelecekteki başarısı için bu öneriyi zorunlu kabul etmektedirler.

Okuyucu (2011) yüksek lisans tezinde, kültürel mirasın turizm aracılığı ile korunması bağlamında farkındalık oluşturmayı ve katkı sağlamayı amaçlamıştır. Örnek alan olarak seçilen Osmaneli ilçe merkezinde yer alan kültürel mirasın korunması ile turizme kazandırılmasına odaklanmaktadır. Bu doğrultuda kültürel miras, kültürel mirasın korunması ve turizm kavramlarını açıklamış, örnek alanda mevcut olan turizm değerlerini tanıtmıştır ve anket çalışması ile yerel halkın görüşlerini ortaya koymuştur. Çalışmanın sonucunda kültürel turizm destinasyonlarına yönelik çeşitli öneriler geliştirerek sunmaktadır.

Silva ve Roders (2012) çalışmalarında kültürel miras yönetiminin sadece anıtlar veya sitlerin yönetimi değil, soyut ve somut değerleri kapsayan, bu değerlerin önemini vurgulayan yeni bir kültürel miras yönetim anlayışı geliştirmeyi amaçlamaktadır. Kültürel miras yönetiminin etkisini dünyadan kültürel miras varlığı örnekleri vererek ve uygulamaları değerlendirilerek irdelenmektedir. Bu değişimin kültürel miras yönetimine etkisinin

değerlendirildiği bu makalede miras yönetimine yardımcı bir yöntem sunulmaktadır. Bu yöntemin miras yönetimine katkısını GZFT analizi ile değerlendirilerek bu yöntemin kültürel miras yönetimi için farkındalık oluşturma, kültürel mirası zenginleştirme, kültürel mirasın sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlayarak kültürel miras yönetim uygulamalarını arttırdığı sonucuna ulaşmaktadır.

Dümcke ve Gnedovsky (2013) çalışmaları ile kültürel mirasın sosyal ve ekonomik değerleri için bir kaynakça ve analiz oluşturmayı amaçlamıştır. Kültürel mirasın sosyal ve ekonomik kalkınmaya dönüştürülmesi ve bu alanlardaki verilerin mevcudiyetinin iyileştirilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda Avrupa'da 2008-13 yılları arasında yayımlanmış yayınları ele almıştır ve daha önceki yıllarda yapılmış ama güncelliğini koruyan dünyadan ve Avrupa'dan çalışmaları da kapsamaktadır. Kültürel miras sektörünün talep ve mevcut büyüme modelinin eksikliklerini gidermeyi ve daha akıllı, daha sürdürülebilir, daha kapsayıcı büyüme koşullarını yaratmayı amaçlayan, AB'nin orta vadeli büyüme stratejisi olan Avrupa 2020 stratejisinin önemini vurgulamaktadır. Araştırma sonucunda kültürel miras alanında yürütülecek yeni çalışmaların hangi konulara odaklanması gerektiği yönünde öneriler sunmaktadır.

Murzyn-Kupisz ve Dzialek (2013) makalelerinde, kültürel mirasın sosyal sermaye oluşturma ve geliştirme rolüne odaklanarak, kültürel miras ve sosyal sermaye arasındaki bağı derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda kültürel mirasın hangi rolleri içerdiği incelenmiştir. Çalışma kapsamında Büyük Britanya ve Polonya'dan örnekler seçilerek sunulmuştur. Kültürel mirasın sosyal sermaye üzerindeki sayısız etkisinin olumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Olumlu etkiler yanında olumsuz etkilerinde olabileceği bu olumsuz etkilere karşı dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Çalışma sonucunda kültürel mirasın sadece koruma alanına değil birçok alana da dahil edilebileceği tespit edilerek sunulmuştur.

Seyhan (2014) yüksek lisans tezinde, kültürel miras modeli oluşturarak Frigya Bölgesi'nde kültürel miras turizminin geliştirilebilmesini amaçlamıştır. Bu bağlamda yerel ve merkezi yönetimlerce, yerel halk ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir ve bu veriler literatür doğrultusunda analiz edilmiştir. Eskişehir, Afyonkarahisar ve Kütahya illerinde yürütülen çalışmada katılımcı görüşleri alınarak değerlendirilmiştir. Araştırmaya göre katılımcı görüşlerinin bölgedeki eksikler konusundaki görüşlerinin ortak olduğu tespit edilmiştir. Çalışmalar sonucunda Frigya Bölgesi için beş adımlı kültürel miras modeli geliştirilmiştir. Geliştirilen modelin bölge için faydalı olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Kamiski et al. (2014) çalışmalarında, turizm ve kalkınmanın itici gücü olarak kültürel mirasın giderek artan uygulamalarını, teorik ve uygulama açısından değerlendirmeyi

amaçlamaktadır. Konuyla ilgili detaylı bir çalışma sunarak kültürel miras turizmini kapsamlı bir şekilde ele alarak teorik, politika, yenileme, paydaşlar, pazarlama, sürdürülebilirlik ve sosyo ekonomik kalkınma boyutlarını inceleyerek ortaya koymaktadır. Kitap kültürel miras bağlamında turizmin teorisi ve uygulaması hakkında bilgileri ortaya koyarak farklı disiplinlerin dikkatini çekmektedir. Çalışma sonucunda ilk kez teorik olarak zengin, pratik olarak uygulanmış ve ampirik olarak temellendirilmiş, konuyla ilgili tutarlı bir kitap sunmaktadır.

Karabulut (2018) yüksek lisans tezinde, tarihi Ortamahalle'den seçilen örnek yapılar üzerinden yapım sistemini ve yapım malzemelerini araştırılarak sivil mimari özelliklerini belirlenmeyi amaçlamıştır. Bu çalışma doğrultusunda Ortamahalle'de gerçekleştirilecek onarım ve yeniden yapma durumunda yapı sistemine ve yapı malzemelerine ışık tutulmuştur. Çalışma sonucunda tespit edilen mimari özellikleri doğrultusunda yapıların dayanımı için deprem ve ısı etkilerine karşı öneriler geliştirilerek ortaya konmuştur.

Eryazıcıoğlu (2018) doktora tezinde, kültürel miras sisteminin insan hakları merkezli olması için gereken niteliklerin neler olduğunu belirlemeyi amaçlamıştır. Bu çalışmada kültürel miras kavramındaki değişim ve yansımaları, insan hakları ve düşünceleri irdelenmiştir. Bunun için çalışmada İstanbul Tarihi Yarımada örneği ile bir değerlendirme modeli oluşturmuştur ve alan çalışması ile insan hakları merkezli kültürel miras sisteminin yapısı belirlenmiştir. Çalışma sonucunda İstanbul Tarihi Yarımada'da uygulanan koruma sisteminin insan hakları merkezli nitelikte olmadığı tespit edilmiştir.

Güleç (2019) yüksek lisans tezinde, Bergama'nın doğa ve kültür değerlerini üst ölçekten araştırarak potansiyelini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bergama'nın zengin potansiyeli ile kültür turizmine kaynak oluşturabileceğini öne sürmektedir. Bunun için çalışmada haritalama, belgeleme çalışmaları yapılmış ve halkın görüşleri anket ve sözlü görüşme yöntemi ile alınması yöntemiyle farkındalık ölçülmüştür. Bergama'nın kültür turizmine kazandırılmasına yönelik çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Sonuç olarak kültürel mirasın turizmi bir araç olarak kullanarak bütüncül koruma ile kültürel mirasın sürekliliği sağlaması gerekliliği sonucuna varılmıştır.

Gümüş Çubukçu (2019) yüksek lisans tez çalışmasında, kültürel mirasın korunması, turizme kazandırılması, aktarılması ve farkındalık oluşturması konusunu Kastamonu örneği üzerinden değerlendirerek farkındalığı arttırmayı ve yapılması gerekenleri tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda kültürel miras ve turizm ile ilgili kavramları ile Dünya'da ve Türkiye'de kültür turizmini ele almıştır. Çalışma doğrultusunda Kastamonu'da turizm ile bağlantılı kişilerle görüşme yapılmış ve analiz edilmiştir. Çalışma sonunda Kastamonu'da

kültürel miras değerlerince zenginlik olduğu ve her mevsim turizm imkânı olduğu tespit edilmiştir. Bu değerlerin yerel halk ve yönetimlerce gereken değeri verilerek ve tanıtılarak hakkettiği değeri görebileceği sonucuna varılmıştır.

Akkaya (2019) yüksek lisans tezinde, somut ve somut olmayan kültürel mirasın bir bütün olarak korunması gerekliliğini Çukurköy Mahallesi örneği üzerinden değerlendirerek farkındalık ve sürdürülebilirliği sağlamayı amaçlamıştır. Alandaki kültürel mirasın farkındalık ve sürdürülebilirlik için tespit ve belgeleme çalışması yapılmıştır. Yerel halk ile görüşmeler yapılarak bilgi toplanmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde kültürel miras kavramları, Dünya'dan ve Türkiye'den örnekler incelenmiştir. İkinci bölümde çalışma alanı ile ilgili bilgiler verilerek son bölümde alanın somut ve somut olmayan kültürel mirası çeşitli başlıklar altında incelenmiştir. Sonuç olarak somut ve somut olmayan kültürel mirasın bir bütün olduğu bütüncül koruma anlayışının olması gerektiğine varılmıştır.

Demirci (2019) yüksek lisans tezinde, kültürel miras kavramını ele alarak korunması ve aktarılmasında yerel halkın rolünün önemini ve bu bağlamda kültürel mirasın korunması, aktarılmasında gerekliliklerin neler olduğunu tespit etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma alanı olan Bergama yerel halkı ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir ve tematik yöntem ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre dört ana tema olduğu ve bulguların literatür ile uyumluluk gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca bu tip çalışmalarda toplumun önemli bir etken olduğu ifade edilmiştir.

Ünsev (2019) yüksek lisans tezinde, kültürel mirasın korunmasının sürdürülebilir olması için hangi bileşenlerin gerekli olduğunu örnek alan üzerinden değerlendirmeyi amaçlamamıştır. Kültürel mirasın korunmasının sürdürülebilirliğini bir kavramsal çerçeve ile ifade ederek eylem planı oluşturulmuştur. En küçük ölçek olan mahalle ölçeğinde çalışma alanının olan Salacak Mahallesi'nde eylem planını denemiştir. Salacak Mahallesi için oluşturulan eylem planı; halkın katılımını ile alanın tanıtılması, fark edilmesi ve yaşama dahil olması sağlanabileceği sonucuna ulaşmıştır.

Yağmur (2020) yüksek lisans tezinde, önemli bir kültür değeri olan Rumkale Sit alanı için arkeolojik alan yönetim planını; kanun, ulusal ve uluslararası tüzük ve sözleşmeler doğrultusunda belirli kriterlerce korumayı hedefleyen yönetim planı modeli gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda dört aşamadan oluşan yöntem ile ilk aşamada arkeolojik alan koruma-geliştirme stratejileri, ikinci aşamada kentsel bilgi birikim matrisi, üçüncü aşamada bütünleşik sentez ve dördüncü aşamada arkeolojik alan yönetim modeli oluşturularak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak kültürel miras yönetim programı oluşturularak

bu programın benzer alanlar için örnek oluşturması, ulusal ve uluslararası tanınırlık, yerel dinamiklere öncelik veren ve korumaya yönelik adımlar sunmaktadır.

Bahadır (2020) yüksek lisans tezinde, tarihi çevrede çağdaş yapı yapımını ele alarak yeni bir sistem geliştirmeyi amaçlamaktadır. Tarihi çevrede çağdaş yapının nasıl tasarlanacağı ve eski-yeni ilişkisinin nasıl olması gerektiğı sorularına cevap aramaktadır. Bu bağlamda Türkiye ve Dünya'dan belirlenen örnekler tasarım anlayışları doğrultusunda incelenmiştir ve değerlendirme sonuçları tablolaştırılmıştır. Çalışma sonucunda “Tarihi çevrede yeni yapı tasarlamaya yönelik amaç sistemi önerisinde” önerisi geliştirilerek ortaya konulmuştur.

Sürdürülebilirlik ve Kültürel Mirası ele alan çalışmalar

VileniskeGrazuleviciute (2006) makalesinde sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin uygulanması bağlamında kültürel mirasa etkisi, kültürel mirasın küreselleşmedeki rolü ve kültürel küreselleşmenin engellenmesi için sürdürülebilir topluluklar oluşturulması, miras kaynaklarının kalkınma üzerindeki etkisi ve kaynak verimliliğinin incelenmesini amaçlamıştır. Bu bağlamda dünyadan çalışma, araştırmalar ve uygulamalar gösterilmiştir. Tarihi çevre ve kültürel miras değerlendirilerek, geliştirilerek ve teşvikler ile kaynak olarak kullanılabileceğı sonucuna varılmıştır.

Eryücel (2018) yüksek lisans tezinde kırsal kültürel mirasın kültürel değerlerinin saptanması ve turizme sürdürülebilir bir anlayışla kazandırılması için stratejiler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda örnek alan olarak seçilen Kazdağı Türkmen köylerindeki yerel halk ile görüşmeler ve gözlemler yapılarak elde edilen verileri analiz etmiştir. Araştırma sonucunda yerel halkın turizme dahil olmadığı ve yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda yerel halkın turizmde aktif rol alması ve yerel halkın turistlerle iletişim halinde olması ile turizmin gelişim gösterebileceğı sonucuna ulaşılmıştır.

Duman (2019) yüksek lisans tezinde sürdürülebilir kültür turizmini Kars ili örneğı üzerinden değerlendirerek, kültürel ve doğal değerlerinin korunması ve sonraki nesillere aktarılmasının planlanmasını amaçlamaktadır. Uzman görüşlerinin alınarak bu doğrultu da çözümlemeler yapılmış ve sürdürülebilir kültür turizminin gelişimi ve planlanmasına ilişkin önerilerde bulunulmuştur. Çalışma sonucunda altyapı eksiklikleri, tanıtım yetersizliğı, turizm sektöründe yeterince yer edinmemesi gibi sorunlar tespit edilerek bu sorunların giderilerek bölgenin turizme kazandırılması için öneriler geliştirilmiştir.

Paçin (2019) yüksek lisans tezinde; kent yaşamının kırsala entegre olması sürecin de yapılarda tahribat oluşturmasının önlenmesini ve eklenmek istenen işlevlerin yerele etkisinin tespit edilmesini amaçlanmıştır. Bu bağlamda kırsal, kırsal mimari ve sürdürülebilirlik,

ekoloji ve kırsal mimarinin sürdürülebilirliği konularını ele almıştır. Kırsal mimarinin çevresel sürdürülebilirliğinin değerlendirmesi için bir yöntem geliştirilmiştir. Bu doğrultuda çalışma alanı olan Ömerli Köyü'nde kırsal yerleşme, mimari doku, malzeme, yapım sistemleri, yerleşim ve yapılar incelenerek analiz edilmiştir. Geliştirilen yöntem Ömerli köyü üzerinden değerlendirilmiştir ve sürdürülebilirliğin sağlanması için öneriler sunulmuştur. Kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için o bölgede hayatın devam etmesinin önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Duman Akyıldız (2020) yüksek lisans tezinde, geleneksel konutları sürdürülebilirlik ilkeleri açısından değerlendirerek yerel mimari özelliklerinde bu ilkelerin etkisini tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir mimari kavramlarını ele almıştır. Çalışma alanı olarak seçilen Kemaliye Mahallesi üzerinden Kemaliye konutlarının mimari özellikleri araştırılmış ve bu özellikler sürdürülebilirlik ilkelerince değerlendirilerek ve karşılaştırmalar yapılmıştır. Sonuç olarak Kemaliye konutlarının sürdürülebilir olduğuna ulaşılmıştır.

Nazik (2021) yüksek lisans tezinde, sürdürülebilir kalkınma ve sosyo-kültürel sürdürülebilirliğe yeniden işlevlendirme uygulamalarının etkisini tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda literatür taraması yapılarak kavramlar belirlenerek tanımlamıştır ve seçilen örnek yapılar değerlendirilmiştir. Endüstri mirası olan ve müze işleviyle yeniden işlevlendirilen örnek üzerinden uygulama değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda yeniden işlevlendirmenin kültürel mirasa katkısının olumlu yönde olacağı ortaya konulmuştur.

Kültürel mirasın turistik değer olarak kullanılmasını ele alan çalışmalar

McKerchera et al. (2005) makalelerinde, Hong Kong örneği üzerinden turizm ve kültürel miras yönetimi ilişkisinin dinamiklerini tespit etmeyi amaçlanmıştır. Bu ilişkiyi yarı açık uçlu anket ile kültürel miras yönetimi sektöründeki kişilere uygulanarak irdelemiştir. Bu anket görüşmesindeki sorular kültür varlığının kullanımı, tanıtımı ve turizm ile ilişkisi gibi konulara değinmektedir. Bu çalışma sonucunda yedi olası ilişki tespit edilmiştir. Başarılı bir kültür turizmi için temel kültürel değerlerin korunduğu, turizm değerinin gerçekçi olduğu ve birbirlerine karşı rollerinin kabul edildiği bir ilişki kurulması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Çolak (2009) yüksek lisans tezinde, turistik ürün çeşitlendirilmesini Şirince köyü örneği üzerinden değerlendirerek turizm potansiyelini, yörenin olumlu ve olumsuz yanları belirlemeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda yöredeki turizm işletmeleri değerlendirilerek alandaki turizm işletimlerin profili çıkarılmıştır. Çalışmadan elde edilen verilere göre SWOT matrisi

ıkarılarak elde edilen veriler ışığında yöredeki turizmin gelişebilmesi için öneriler ortaya konulmuştur.

Choi et al. (2010) makalelerinde, kültürel mirasın ekonomik değerinin belirlenmesi ile ilgili bilgi birikimine katkıda bulunmayı amaçlamışlardır. Kültürel mirasın ekonomik değerini belirlemek için Avustralya Eski Parlamento binası rneği üzerinden değerlendirmeler yapılarak ekonomik değer rehberi geliştirilmiştir. Çalışma sonucunda miras alanlarını hem kullananları hem de kullanmayanları dahil etmek için ekonomik değerlemeye yönelik bir seçim modelleme yaklaşımı önerilmektedir.

Mercan (2010) doktora tezinde, sürdürülebilirlik, turistik ürün ve bölgesel planlama kavramlarını ele alarak bu bağlamda Altıoluk rneği üzerinden sürdürülebilir turizm, bölgesel planlama, turistik ürün, turizm planlamasının değerlendirilmesini amaçlanmıştır. Çalışma turistik ürünlerin korunması, geliştirilmesi, yeni ürünler oluşturulması ve sürdürülebilirliği değerlendirmiştir. Bölgesel planlama, planlama türleri ve bölgesel turizm planlama aşamaları ile turistik ürün oluşumu ve turistik ürün bileşenleri incelenmiştir. Çalışma kapsamında bölgede anket çalışması yürütülmüştür ve Altıoluk üzerinden yapılan değerlendirmeler sonucunda elde edilen veriler ışığında öneriler sunulmuştur.

Hakla et al. (2011) makalelerinde, marka kültürel mirasın işlevselleştirilmesine nc olmayı amaçlamıştır. Bu bağlamda farklı ülkelerdeki marka mirasları analiz edilmiş ve kavramlar bu örnekler üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda gelecekteki çalışmaların, kültürel mirasın hangi durumlarda daha fazla ve ne zaman daha az önemli olduğunu belirlemeye odaklanması gerektiği ve marka mirası kavramının uygulanabilirliği, farklı ürün kategorilerinde dikkate alınılması ve benzer ülkedeki mirasın gücü ile ürün kategorisinin hedef pazardaki bilinirlik ve gelenekleri dikkate alınması gerektiği tespit edilmiştir.

Işık (2017) yüksek lisans tezinde, turistik çekicilik kavramını ele alarak bu kavramın Balıklı Gl ve çevresi üzerinden değerlendirerek kutsal mekanların çekiciliklerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu bağlamda turistik çekiciliği, kutsal mekanların turistik çekiciliğini, algılanışlarını ve potansiyelini ölçmek amacıyla anket uygulaması yürütülmüştür. Verilere göre frekans tabloları hazırlanmış, Bağımsız rneklem T-Testi ve OneWayAnova analizleri yapılmıştır. Uygulanan analizler sonucunda katılımcıların çoğunluğunun Balıklı Gl ve çevresinin turistik çekici olduğuna katıldıkları tespit edilmiştir. Bu alışma sonucunda Balıklı Gl ve çevresinin dini açıdan huzurlu hissettirdiği ve alanda destekleyici unsurlar olduğu ortaya konulmuştur.

Akıncı (2018) yüksek lisans tezinde, alternatif turizm kapsamında Meriç deltasının deneyimlenmesini ve turistik ürüne dönüştürülebilmesini amaçlamıştır. Bu bağlamda turistik ürün olabilmesi için gereken verilerin neler olduğu saptanmıştır. Turistik deneyim için alan verileri ve mekân ilişkisi kurulmuştur. Turistik ürün oluşturmak için daha önceki çalışmalar örnek alınarak tema, uygun destinasyonlar ve turizm aktiviteleri belirlenmiştir. Sonuç olarak Meriç Deltası Turizmi kurgusu ile turistik ürün oluşturulmuştur.

Gümüş (2019) yüksek lisans tezinde, turistik ürün ve turistik ürün çeşitlendirmesi kavramını inanç turizmi üzerinde ele alarak Nevşehir örneği üzerinden inanç turizmi potansiyelini tespit etmeyi hedeflemiştir. Nevşehir’de turistik ürün olarak inanç turizm kaynaklarını ölçmek amacıyla yerli ve yabancı turistlere anket uygulanmıştır. Anket verilerine Varyans analizi ve bağımsız örneklem T-Testi tekniği uygulanmıştır. Çalışmaya göre Nevşehir’in zengin inanç turizm potansiyeli olduğu ve inanç turizm noktalarının kültürel çekiciliklerinin olduğu ve halkın davranışının olumlu olduğu sonucuna varılmıştır.

Gümüşhane ve Santa Harabelerini ele alan çalışmalar

Gümüşhane Valiliği(1999), Gümüşhane Kültür Envanteri çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Gümüşhane’nin kültürel ve turistik değerlerini tespit ederek ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda kültür varlıkları tespit edilerek envanter çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu envanter çalışmalarında Santa Harabeleri önemli bir yere sahiptir.

Zaman (2000) çalışmasında Gümüşhane’nin turizm potansiyelini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda ilin turizmüne etki eden beşerî ve ekonomik unsurları irdelemiştir, ilin doğal ve beşerî turizm değerlerini tespit ederek sunmaktadır. Çalışmada Gümüşhane’nin zengin turizm değerlerinin olduğunu ancak gereken tanıtım ve altyapının yapılmadığını ortaya koymuştur. Çalışma sonunda ilin tespit edilen turizm eksikliklerine öneriler sunulmaktadır.

Doğanay (2001) doktora tezinde Gümüşhane ilinin şehir coğrafyasını ve gelişiminin ortaya koymak, ilin fonksiyonel özelliklerini saptamak, ilin arazi kullanımını irdelemek ve yerleşimini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Gümüşhane şehir planlamasının oluşturduğu problemlere çözümler sunmak hedeflenmiştir. Bu bağlamda literatür araştırması, saha çalışmaları yapılmıştır. Araştırma sonuçları haritalama ve grafikler yolu ile ortaya konularak aralarındaki sebep sonuç ilişkileri incelenmiştir. Bu çalışma sonunda Gümüşhane’nin daha iyi yaşam sunabilecek bir şehir olması için öneriler getirilmiştir.

Çelik (2005) makalesinde, turizm potansiyelinin olduğu ülkemizde turistik değerlerin envanterinin çıkarılarak Bilgi Sistemi (BS) ile sunulmasını amaçlamaktadır. Bu bağlamda bu

çalışmada turizm kaynaklı bilgi sistemi (TKBS) oluşturmak için Gümüşhane’de envanter çalışması yapılmıştır. TKBS için yapılan envanter çalışmasına Süleymaniye Mahallesi, Santa Harabeleri, Olucak Manastırı, Satala Yerleşimi, kaleler ve diğer kültürel miras yapıları, doğal güzellikler entegre edilmiştir. Bu çalışma ile ülkemizde kullanılan sistem yerine BS’nin kullanılması gerekliliği ifade edilmektedir.

Tutkun (2009) doktora tezinde, kırsal bölgede kalan mimari mirasın korunarak yeniden kullanılması için model geliştirerek, geliştirilen modeli Santa Harabeleri örneği üzerinden sorgulamayı amaçlamıştır. Bu bağlamda literatür araştırması yapılarak mimari mirasın turizmde yeniden kullanılabilmesi için model geliştirilmiştir. Alan incelemeleri yapılarak seçilen mahallede rölöve çalışması ile tipolojiler belirlenmiştir. Alan analizleri sonucu elde edilen veriler geliştirilen model üzerinden sorgulanmıştır. Bu çalışma sonucunda Santa Harabeleri’nin turizm için yeniden kullanımına yönelik öneriler sunulmuştur.

Asri ve Çorumoğlu (2014) makalelerinde, yeni gelişen teknoloji ile kültürel mirasın kayıt altına alınmasını, yıkılan bölümlerinin program ile tamamlanmasının ve başka alanlar ile ilişkisinin ortaya konulmasının imkânı olduğunu Santa Harabeleri örneği üzerinden ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu bağlamda Santa Harabeleri’nde yapıların bir kısmını 3Boyutlu Yersel Fotogrametri yöntemi ile geriye kalan kısmını temsili katı modellerini oluşturarak mevcut durumunun kayıt altına alınmasını sağlamışlardır. Bu çalışma ile Santa Harabeleri’nin dokümantasyonuna, belgelenmesine, tanıtılmasına katkı sunmuşlardır.

Tutkun (2015) makalesinde, önemli bir güzergahta bulunan Santa Harabeleri’nin mimari, kültürel ve doğal güzellik yönünden değerlendirerek korunması gereken bir alan olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Santa Harabeleri’ni oluşturan 7 mahalleden merkez mahallede (Piştöflu) yapılan alan çalışmaları ile yapıların sistemleri, teknikleri ve malzeme bilgileri irdelenmiştir. Bu bilgiler ışığında Santa Harabeleri kültür, kimlik ve mekân bağlamında değerlendirilerek yeniden kullanımının ekonomik katkısı ortaya konulmuştur.

Merdan ve Okuroğlu (2016) makalelerinde Gümüşhane örneği üzerinden alternatif turizm ve çeşitleri değerlendirilerek Gümüşhane’nin alternatif turizm potansiyelini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda anket çalışması yürütülerek elde edilen anket verileri SPSS analiz programında analiz edilmiştir. Araştırma ve analizlerle Gümüşhane’nin alternatif turizm kaynakları saptanmak istenmiştir. Çalışma sonunda Gümüşhane’nin turizm potansiyeli olduğu ama yeterli kullanılamadığı tespit edilmiştir.

Doğanay ve Doğanay (2016) makalelerinde, Santa Harabeleri’nin kültürel değerinin ortaya konulması ve tanıtılmasını amaçlamaktadır. Bu bağlam doğrultusunda alan incelemeleri ve yerel halkla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda Santa

bölgesinin kültürel ve doğal yönü ile zengin bir potansiyele sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu potansiyelin ortaya çıkarılabilmesi için altyapı çalışması ve restorasyon çalışmalarının yapılmasının önemini vurgulamaktadırlar. Santa'nın geliştirilmesi, potansiyelinin ortaya çıkarılması için öneriler geliştirilerek ortaya konulmuştur.

Merdan (2017) çalışmasında Gümüşhane ili eko-turizm yönünden incelenmekte ve eko-turizmin ilin ekonomisine katkısını saptamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda SWOT analizi yöntemi ile Gümüşhane ili incelenmiştir. Gümüşhane'nin coğrafi koşullarının, ekonomik ve altyapı yetersizliği, tanıtım eksikliği ilin olumsuz yönleridir. İlin olumlu yönleri ise turizm ve turizm ürünlerince zengin bir potansiyeli, eko-turizm için güçlü doğal varlıklarının olması, yayla yerleşimlerinin bulunması, doğal rotalara sahip olması ve doğal etkinliklerinin gerçekleştirilebilmesi olarak tespit edilmiştir.

Çalık ve Ödemiş (2018) makalelerinde Gümüşhane ilinin somut olmayan kültürel mirasının sürdürülebilir turizm yönünden değerlendirerek potansiyelini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda kartopu yöntemi belirlenen görüşmeciler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir ve görüşme sonuçları betimsel analiz ile yorumlanmıştır. Araştırma sonuçları Gümüşhane ilinin somut olmayan kültürel miras yönünden zengin olduğu ve bu kültürel mirasın korunması için turizmin bir araç olabileceğini ortaya koymuştur.

Üçüncü (2019) tezinde Gümüşhane'nin geçmişte farklı kültür ve dinden toplumların beraber yaşadığını ve bu birlikteliğin yöreye ait bir kültür oluşturduğunu göstermeyi amaçlamıştır. Gümüşhane kültürünün oluşmasında geçiş bölgesinde olmasının etkisine tezinde vurgu yapmaktadır. Çalışmasında yörenin halk kültürünü araştırılarak yapılan tespitler ortaya konulmuştur.

Tanış (2019) tezinde Gümüşhane'de belirlenen rekreasyon alanlarında anket çalışması yürüterek üniversite öğrencilerinin mekân algısını ölçmeyi hedeflemiştir. Anket çalışmasının sonuçlarına göre bir mekânın doğallık seviyesi arttıkça mekânsal algı olumlu yönde artmakta görüşüne ulaşılmıştır. Bu sonuçlar yorumlandığında Gümüşhane'deki kentsel peyzaj çalışmalarının yerelliğe vurgu yaparak tasarlanması gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Güler ve Kâhya (2019) makalelerinde, çeşitli sebeplerden dolayı terk edilmiş kırsal yerleşmelerin önceki kırsal yaşam hakkında bize bilgi verdiğini ve bu yüzden yerel değerlerin korunması gerektiğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu bağlamda terk edilmiş kırsal yerleşimleri, terk edilmenin etkilerini, yeniden değerlendirilebilme olasılıklarını, olumlu ve olumsuz yanları değerlendirilmiştir. Terk edilen kırsal yerleşimlere verilen örnekler arasında Santa Harabeleri yer almaktadır. Santa Harabeleri'nin terk edilme sebebi hakkında bilgi

verilmiştir. Çalışma sonunda terk edilen kırsal yerleşimlerin canlandırılması ve sürdürülebilirliği için öneriler sunmaktadır.

Öktem (2022) çalışmasında, Gümüşhane’yi kültür turizmi potansiyeli açısından inceleyerek kültürel değerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu değerlerin ortaya konularak tanıtılması, toplumsal bilincin artırılması hedeflenmiştir. Doküman analizi yönteminden yararlanılarak, birçok farklı kaynağın incelenmesi ile elde edilen bilgiler sunulmuştur.

Bölüm Sonu

Sonuç olarak çalışmanın temel kavramları ve araştırma konusuna ilişkin daha önce yapılmış çalışmalara yönelik yapılan incelemeler;

Kültürel miras, kültürel miras-turizm ilişkisinin ve kültürel turizm konularını ele alan çalışmaların literatürde oldukça yer aldığı görülmektedir. Birçok bilim dalının beraber çalıştığı bir alan olan kültürel miras ve turizmi birçok bakış açısı ve yöntemle ile ele alındığı yapılan incelemelerde görülmüştür.

Gümüşhane ili ile ilgili yapılmış çalışmalar incelendiğinde Gümüşhane ilinde turizm konusunun son yıllarda ele alınarak çalışıldığı görülmektedir. Bu çalışmalar incelendiğinde turizm sektörlerinden ağırlıklı olarak doğa turizminin ön plana çıktığı, kültür turizmi alanının daha geri planda kaldığını söyleyebiliriz.

Kültür turizmi ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde bu alanda az sayıda çalışma olduğunu çalışma konusunun genel ağırlığının Süleymaniye Mahallesi üzerinde yoğunlaşmış olduğu görülmektedir. Santa Harabeleri’nin çalışma konusu olduğu çalışmaların oldukça az olduğu tespit edilmiştir. Bu durum bize Gümüşhane kültür turizmi ve Santa Harabeleri konusunda bir boşluk olduğunu göstermektedir.

Buradan hareketle Santa Harabeleri’ne odaklanılan bu çalışmanın özgün değere sahip olduğu ve çok sayıda koruma altında turistik değere sahip olan Türkiye ve Gümüşhane ili ile Santa Harabeleri özelinde gerçekleştirilecek bilimsel ve uygulamaya yönelik çalışmalar için yol gösterici olması beklenmektedir.

Literatürde yer alan kültürel miras, sürdürülebilirlik, turistik değer/turistik ürün kavramlarına ve örnek alanını oluşturan Santa Harabeleri/Gümüşhane’ye odaklanan çalışmalar ilişkin çalışmalar sunulmuştur. Bölüm ile ilgili değerlendirmesinin yapılmasının ardından izleyen bölümde, çalışmanın materyal ve metoduna ilişkin bilgiler sunulacaktır.

olmak üzere iki önemli akarsuya sahiptir. Gümüşhane'nin iklimi kışları soğuk ve karlı, baharda yağışlı ve serin, yazın ise kurak özelliktedir. İlin aldığı yıllık ortalama yağış miktarı 424.2 mm, ölçülen yıllık ortalama sıcaklık 9,7 °C'dir (Gümüşhane Valiliği 2022).

Gümüşhane ilinin ekonomisi ağırlıklı olarak tarım ve madencilik sektörlerine dayalıdır. Zengin maden rezervleri nedeniyle madencilik, ilin ekonomisinin gelişimi için önemli potansiyel oluşturmaktadır(Doğanay 2001). Bu tezin ilgi alanlarından birini oluşturan turizm açısından değerlendirildiğinde, Merdan ve Okuroğlu (2016), Gümüşhane ilinin turizm için yeterli altyapıya sahip olmamasından dolayı sahip olduğu zengin turizm kaynaklarının gereken değeri görmediğine dikkat çekmektedir.

Gümüşhane'nin tarihi

Gümüşhane kentinin kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte bazı kaynaklarda (Üçüncü 2019) MÖ. 3000-2000 yıllarına tarihlendirildiği görülmektedir. Gümüşhane medeniyet tarihi boyunca bölgeler arasında geçiş noktasında olması, tarihi ipek yolu üzerinde yer alması ve sahip olduğu zengin maden rezervleri nedenleriyle çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Bu medeniyetler sırasıyla; Prohitit, Hitit, İran, Roma, Makedonya, Roma, Bizans, Emevi, Abbasi, Bizans, Selçuklular, İlhanlılar, Trabzon Rum İmparatorluğu, Akkoyunlular ve Osmanlılar İmparatorluğu'dur (Güzel Özçubukçu 2020).

Gümüşhane'nin yerleşim tarihi incelendiğinde Hititler gümüşü zenginlik olarak gördüğü için Hititler döneminde bölgenin değer kazandığı görülmektedir. Hititlerden sonra M.Ö. 860'ta Gümüşhane'de Argonotlar koloniler kurmuş daha sonra, M.Ö. 560 yılında Med'ler bölgeye hâkim olmuşlardır. Med'lerin yıkılmasının ardından M.Ö. 550'de Pers Krallığı kurulmuştur. Büyük İskender'in Pers Krallığını M.Ö. 350'lerde yıkması ile bölgede siyasi boşluk oluşmuştur. M.Ö. 20'de Kerona savaşı ile bölgede Roma hâkimiyeti başlamıştır. 395 yılında Kavimler göçü ile Roma'nın doğu ve batı olarak ikiye ayrılması ile Gümüşhane Doğu Roma hâkimiyetinde kalmıştır. Gümüşhane konumu nedeniyle Bizans İmparatorluğu için askerî açıdan öne çıkan bir kent olmuştur(Anonim 2020; Üçüncü 2019). Gümüşhane Tarihi ipek yolunun geçtiği bir kent olması ve zengin madenlere olması nedeni ile insanlık tarihi boyunca savaflara sebep olmuştur. Bu yüzden birkaç farklı medeniyetin hâkimiyetine girmiştir(Güzel Özçubukçu 2020). Gümüşhane'nin Türklerin hâkimiyetine girmesi Tuğrul Bey'in 1058 yılındaki akınları ile olmuştur ve 1461'de Fatih Sultan Mehmet'in fethi ile Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Gümüşhane'nin zengin maden yatakları Osmanlı hazinesinin altıda birinin Gümüşhane'den sağlanmasına neden olmuştur (Gümüşhane Valiliği 1997).

Gümüşhane'nin kentsel gelişimine bakıldığında ilk kuruluş yerinin Canca Mahallesi olduğu görülmektedir(Güzel Özçubukçu 2020). Kent Sultan Süleyman'ın gümüş madenleri için imar edilmesi emriyle imar edilmiştir. Bu dönemde kentte Süleymaniye Mahallesi kurulmuş ve şehir buraya taşınmıştır (Şekil 2). Dönemde Gümüşhane madenciliğin etkisiyle çok gelişmiştir. (Doğanay 2001) .

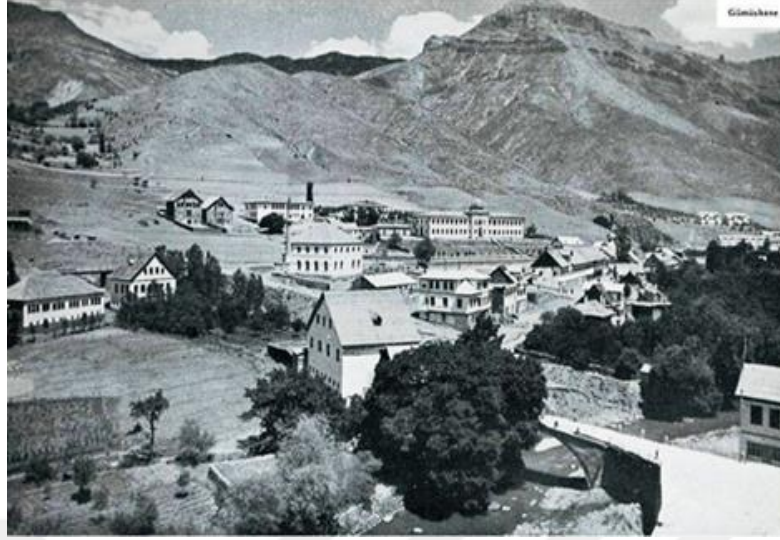

Şekil 2. Gümüşhane'nin tarihi yerleşim alanı: Süleymaniye Mahallesi (Anonim 2023b).

Gümüşhane sahip olduğu coğrafi konum ve zenginlikler nedeniyle 1500-1700'lü yıllarda parlak bir dönem yaşamıştır. Ancak Osmanlının son dönemlerinde madenlerin çalışmaması, Rus işgali, Ermeni hareketleri ve tehciri, I. Dünya Savaşı ve mübadele gibi nedenlerle yoğun bir nüfus kaybı yaşamıştır (Tanış 2019). Bolşevik ihtilalinin çıkmasıyla Ruslar Gümüşhane'den çekilmiş ve Gümüşhane 15 Şubat 1917'de kurtulmuştur. Osmanlı döneminde Erzurum eyaletine bağlanan Gümüşhane 1849'da Trabzon eyaletine bağlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanının ardından 1925 yılında Gümüşhane il olmuştur (Üçüncü 2019).

Kurtuluş Savaşından(1919-1922/1923) sonra şehir merkezi Süleymaniye mahallesinden kuzeye, Bağlarbaşı ve Hacıemin mevkileri arasındaki Harşit vadisi boyunca yeniden kurulmaya başlanmıştır (Şekil 3). İlde idari yapı olmadığı için bu ihtiyaç önceleri eskiden yazlık olarak kullanılan konaklarla karşılanmıştır. 1922 yılında Hükümet Konağının yapılmasıyla bu ihtiyaç giderilmiştir. Cumhuriyet ilan edildiğinde harap bir köy durumunda olan Gümüşhane'de 1923 yılından sonra devlet tarafından halkevi, belediye dairesi, okul, mezbahane, hastane, çeşme ve otel gibi binalar ile yerel halk için 650 konut inşa edilmesiyle modern şehirleşme başlamıştır. Yeni inşa edilen binalarla ilde Özcan, Hasanbey ve Fuadiye Mahalleleri kurulmuştur. Tek ana caddesi olan Atatürk Caddesi Gümüşhane'de bu cadde

kentin ana ticaret aksı olarak gelişim göstermiştir. Bu yolla yönetim ve ticaret faaliyetleri aynı bölgede toplanmıştır (Göktaş 2020).

Şekil 3. 1936 yılında Gümüşhane’den bir görüntü (Anonim 2023c).

Gümüşhane geneline bakıldığında Erken Cumhuriyet döneminin başlıca eserlerinden birinin 1925-30 yıllarında Hasanbey mahallesinde inşa edilen Kemaliye Camii(1925-1930) olduğu görülmektedir. Gümüşhane Merkez, Köse ve Kelkit hükümet konakları ile Gümüşhane Memleket Hastanesi’nin bodrum ve zemin katlarının inşası ve vali konağının onarımı İl Özel İdare tarafından yine erken Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilmiştir. Gümüşhane’de 1923-38 yılları arasında altyapı çalışmalarına önem verilmiş, köprü ve yol yapımı gibi çalışmalar gerçekleştirilmiş ve kentin ulaşım olanakları geliştirilmiştir (Göktaş 2020).

1935 yılında Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerindeki bazı illerde kalkınmayı sağlamak için kurulan III. Umumi Müfettişliği Gümüşhane ilinin imarında önemli bir dönüm noktası olmuştur. III. Umumi Müfettişliği’nin kontrolünde Gümüşhane için imar planı yaptırılmıştır. Bu yolla ilde imar ve bayındırlık sistematik ve düzenli bir şekilde gerçekleştirilmiştir (Göktaş 2020). Erken Cumhuriyet döneminden itibaren planlı büyüyen Gümüşhane ili Harşit çayı boyunca lineer şekilde vadi boyunca gelişim göstermiştir (Tanış 2019).

Gümüşhane’de turizm

Gümüşhane İpek Yolu, Kral Yolu, On Binlerin Dönüş (Anabasis) Yolu üzerindeki konumu, geçiş bölgesinde olması ve zengin maden yatakları nedeni ile birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır(Çalık ve Ödemiş 2018). Bu tarihi zenginliğinden dolayı Gümüşhane’de birçok medeniyetin kültür izleri okunabilmekte ve eserleri görülmektedir. Diğer taraftan il

mağara, yayla, çağlayan, dağ gibi doğal turizm unsurları yönünden de zenginliğe sahiptir. Doğal ve arkeolojik sit alanları ile sivil mimarisini oluşturan Gümüşhane konakları da önemli turizm değerleri arasında yer almaktadır (Doğanay 2001) (Şekil 4).

Şekil 4. Eski Gümüşhane Konakları (Anonim 2023d).

Gümüşhane'nin sahip olduğu turistik değer çeşitliliğine bağlı olarak ilde birçok turizm çeşidine yönelik turistik faaliyetler sürdürülmektedir. Ayrıca sahip olduğu potansiyel Gümüşhane'nin kültür turizmi, yayla turizmi, eko turizm, kırsal turizm, klimatizm, alpinizm, göl turizmi ve kış turizmi gibi birçok turizm türü için uygunluğunun gösterisi olarak kabul edilmektedir (Merdan ve Okuroğlu 2016).

Gümüşhane'nin doğal turizm değerlerini, su kaynaklarını oluşturan akarsuları ve gölleri (örn. Tomara Çağlayanı, Artabel Gölleri, Limni Gölü) (Şekil 5), ormanları (örn. Örümcek Ormanları) (Şekil 6) ile mağaraları (örn. Karaca Mağarası) ve travertenleri oluşturmaktadır (Merdan ve Okuroğlu 2016).

Şekil 5. Tomara Çağlayanı (Anonim 2023e).

Şekil 6. Örümcek Ormanları (Anonim 2023f).

Gümüşhane yayla turizmi ve kültürel faaliyetler içinde önemli bir potansiyele sahiptir. Toplamda 323 yaylası ile Karadeniz'in en çok yaylasına sahiptir. Kadırğa Yaylası, Zigana, Kazıkbeli, Güvendi, Köse ve Yeşilbük yaylaları en bilinen yaylalarıdır. Bu yaylaların her yıl yaz aylarında yayla şenlikleri yapılmaktadır (Şekil 7) (Zaman 2000).

Şekil 7. Kadırğa Yaylası (Anonim 2023g).

Gümüşhane şenlikleri (örn. Kuşburnu-Pestil Kültür ve Turizm Şenliği, Otçular Şenlikleri), el sanatları (örn. dokumacılık, çanak-çömlek) ve sportif turizm faaliyetleri (örn. kayak, yamaç paraşütü, kamp) içinde önemli bir potansiyele sahiptir. (Zaman 2000).

Gümüşhane inanç turizmi için önemli bir potansiyele sahiptir, Ahmet Ziyaüddin-i Gümüşhanevi. 1813'te Gümüşhane'de dünyaya gelen Gümüşhanevi 19. yy.'ın önde gelen muhaddis ve mutasavvıflarından biridir. Gümüşhanevi ile manevi bir değer katarak ilin inanç turizmi için kaynak oluşturmaktadır (Merdan 2017).

Son olarak, Gümüşhane'nin sahip olduğu turizm değerlerinden önemli bir kısmını da beşerî turizm değerleri oluşturmaktadır. Bu tezin örnek alanını oluşturan Santa Harabeleri'de

beşeri turizm değerleri arasında yer aldığı için, Gümüşhane'nin sahip olduğu beşeri değerler bu bölümde sıralanacaktır. Beşeri turizm değerlerinin başında arkeolojik kalıntılar gelmektedir. Gümüşhane'nin arkeolojik kalıntıları arasında Satala Antik Kenti, Santa Harabeleri, Salyazı Köyü kalıntıları yer almaktadır(Şekil 8) (Merdan ve Okuroğlu 2016).

Şekil 8. Satala Antik Kenti (Anonim 2023h).

Beşeri turizm değerleri arasında kaleler de yer almaktadır. Kaleler açısından oldukça zengin olan Gümüşhane'de Kov Kalesi, Canca Kalesi, Edre Kalesi, Keçi Kalesi, Satala Kalesi, Avliyana Kalesi, Ardasa Kalesi, Süme Kalesi, Akçakale Kalesi, İkisu Kalesi, Dokil Kalesi, Bayana Kalesi ve Coloşana Kalesi turistik değer oluşturmaktadır(Şekil 9). İlin sahip olduğu diğer beşeri turizm değerlerini türbeler, köprüler ve çeşmeler, camiler ve kiliseler ile Gümüşhane evleri oluşturmaktadır. Bu çerçevede öne çıkan türbeler arasında Çağırğan Baba Türbesi, Karamanoğlu Pir Ahmet Türbesi, Firdevs Hatun Türbesi, Gelin Ebe Türbesi yer almaktadır. Beşeri turizm değeri olarak başta gelen köprüler ve çeşmeleri: Gümüşhane ve Tohumoğlu Köprüleri, Kabnerli, Süleymaniye, Güzeller Köprüleri, Torul Köprüsü, Daldaban Çeşmesi, Mir Ahmet Reşit Çeşmesi, Osmanağa Çeşmesi'dir. Ayrıca, Gümüşhane'nin camileri ve kiliseleri de önemli turistik değer oluşturmaktadır. Bunların başında; Süleymaniye Camii, Sadak Köyü Camii, Tekke Köyü Camii, Haturu, Pevrezi, Çakırkaya, Panaghia Kiliseleri vb. gelmektedir. Son olarak ilde bulunan çok sayıda hamam kalıntısı ve Gümüşhane konakları kentin öne çıkan beşeri turizm değerleri arasında yer almaktadır(Merdan ve Okuroğlu 2016).

Şekil 9. Kov Kalesi (Anonim 2023i)

Gümüşhane ilinin özellikle kültür ve doğa turizm türleri için oldukça zengin kaynağa sahip olduğu görülmektedir. Ancak buna karşın ilde sürdürülen turizm faaliyetleri oldukça sınırlıdır(Zaman 2000). 21. yy.'ın ilk çeyreğinde Gümüşhane turizm sektörü açısından değerlendirildiğinde, yol güzergâhı üzerinde belirli turistik noktaların ziyaret edildiği veya günübirlik gezilerin gerçekleştirildiği bir il konumundadır. Zaman (2000)'ın da belirttiği gibi mevsimlerde gerçekleştirilecek turizm faaliyetleri için ihtiyaç duyulan sahip olmasına karşın, turizm alt yapısının yetersiz olması ve tanıtım eksikliği Gümüşhane'de turizm sektörünün yeterince gelişememe nedenlerini oluşturmaktadır. Zaman (2000)'ın da ifade ettiği gibi Gümüşhane'deki turistik değerlerin birçoğu turistik faaliyetlerde verimli bir biçimde kullanılamamakta ve değerlendirilmemektedir.

Diğer taraftan Gümüşhane ekonomisi değerlendirildiğinde, hayvancılık, sanayi ve tarım gibi sektörlerin istihdam olanaklarını arttırabilecek potansiyele sahip olmadığı görülmektedir (Doğanay 2001). Bu nedenle de turizmin, Gümüşhane ekonomisine katkı sağlayabilecek önemli potansiyeli sahip bir sektör olarak değerlendirilmesi gerekmektedir (Zaman 2000).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı belediye belgeli konaklama istatistiklerine göre yıllar itibari ile Gümüşhane ilinde belediye belgeli konaklama tesislerini 2020 yılında 67'si yabancı turist, 18 807'si yerli turist olmak üzere toplam 18 874 turist; 2021 yılında 92'si yabancı turist, 26 276'sı yerli turist olmak üzere toplam 26 359 turist, 2022 yılında 246'sı yabancı turist, 33 321'i yerli turist olmak üzere toplamda 33567 turist ziyaret etmiştir. Gümüşhane ilin ziyaret eden turistlerin büyük çoğunluğunu yerli turistler oluşturmaktadır. İlin yıllar içindeki istatistikleri incelendiğinde turist sayısında artış olduğu gözlemlenmiştir (KTB 2023). Ağırlıklı olarak yerli turistlerin ziyaret ettiği il, son dönem rakamlarına göre en fazla ziyaretçiyi yaz aylarında ağırlamaktadır (DOKA 2023).

Gümüşhane ilinin belediye belgeli konaklama tesisleri kapasitesini 2020 yılında 14 tesis, 266 oda, 554 yatak; 2021 yılında 14 tesis, 266 oda, 554 yatak; 2023 Mart ayı itibari ile toplam 14 tesis, 663 oda, 739 yatak oluşturmaktadır (KTB 2023). Gümüşhane’de faaliyet gösteren 5 tane seyahat acentesi bulunmaktadır (DOKA 2023).

Gümüşhane’nin turistik değerlerin ve turizm faaliyetlerine ilişkin verilerin ortaya konulmasının ardından izleyen bölümde, araştırmanın odağını oluşturan kültür turizmi açısından Gümüşhane ele alınacaktır.

Gümüşhane’de kültür turizmi

Gümüşhane’nin Doğu Anadolu ile Doğu Karadeniz bölgeleri arasında yer alması nedeniyle iki bölgenin kültürünü de yansıttığı görülmektedir. Ayrıca il coğrafi konumu nedeniyle Doğu Anadolu’nun Karadeniz kapısı olarak kabul edilen önemli bir konuma sahiptir. Kısaca, farklı kültürleri barındırması ve tarihi yolların geçtiği bir şehir olması gibi özellikleri Gümüşhane’nin zengin kültürel birikime sahip olmasını sağlamıştır (Çalık ve Ödemiş 2018).

Gümüşhane somut olmayan kültür mirası açısından değerlendirildiğinde ilin el sanatları, gastronomi, inanç değerleri, halk kültürü vb. değerleri ve ürünleri ile çeşitlilik gösterdiği görülmektedir (Çalık ve Ödemiş 2018). Gümüşhane’nin somut kültürel mirası incelendiğinde üç başlık öne çıkmaktadır. Bunlar; Gümüşhane’nin kültür varlıkları, yemekleri ve geleneksel giysilerdir(Merdan 2017). Bu çalışmanın odağını kültür varlıklarının turistik değer olarak kullanılarak korunması oluşturduğundan bu bölümde Gümüşhane’nin somut kültürel mirası içerisinde kültür varlıklarına odaklanılmaktadır. Öktem (2022) ilin 27’si sit alanı olmak üzere toplam 441 tescilli taşınmaz kültür varlığı olduğunu ortaya koymuştur. Bu kültür varlıklardan tanınırlığı en yüksek olanlar; Süleymaniye Mahallesi, Krom Vadisi, Çakırkaya Manastırı, Satala Antik Kenti ile bu çalışmanın örneğini oluşturan Santa Harabeleri’dir.

Gümüşhane’nin kültür turizmi için değer oluşturan ve tanınırlığı en yüksek olan kültür varlığı Süleymaniye Mahallesidir. Süleymaniye Mahallesinde başta Süleymaniye Camii olmak üzere birçok yapı ve birçok yapının da kalıntısı bulunmaktadır (Doğanay 2001). Süleymaniye Mahallesi kentsel ve 3. Derece doğal sit alanıdır(Şekil 10).

Şekil 10. Süleymaniye Mahallesi'nin Genel Görünümü (Anonim 2023k)

Merkez ilçe Yağıldere köyünde bulunan Krom vadisi 1. ve 3. Derece sit alanıdır. Krom vadisinde bulunan 17 adet tescilli kiliseden n sadece 7'si sağlam bir biçimde günümüze ulaşmıştır (Merdan 2017).

Gümüşhane'nin Şiran ilçesinde bulunan Çakırkaya Manastırının 13.-15. yy.'lar arasında 65 m yüksekliğindeki kayaların oyularak yapıldığı düşünülmektedir. Yapı kayaların oyulmasıyla yapılan 8 sütun tarafında desteklenmiştir. Çakırkaya Manastırının günümüze şapeli, kilisesi ve birkaç küçük mekanıyla ulaştığı görülmektedir. Merdan (2017) manastırın Sümela Manastırına benzerliğine dikkat çekmektedir, ancak daha küçüktür (Şekil 11).

Şekil 11. Çakırkaya Kilisesi (Anonim 2023l).

Gümüşhane'nin en önemli kültür varlıklarından biri olan Satala Antik Kenti Kelkit ilçesi Sadak köyünde bulunmaktadır. 3. Derece sit alanı olan Satala Antik kentinde kazı

alışmaları devam etmektedir. Bu kazı çalışmaları ile Gümüşhane’ye ilişkin yeni bilgilerin ortaya çıkarılması beklenmektedir (Anonim 2022).

Bu bölümde sunulan bilgiler Gümüşhane’nin kültür turizmine kaynak oluşturabilecek kültür varlıkları açısından oldukça zengin olduğunu göstermektedir. Bu kültür varlıklarının kültür turizmi başta olmak üzere çeşitli turistik faaliyetlerde kaynak olarak kullanılmasının Gümüşhane’nin sürdürülebilir kalkınması için faydalı olacağı ortadadır. Diğer tarafta, ktem (2022)’in de vurguladığı gibi kültür varlıklarının taşıma kapasitelerinin dikkate alınmasıyla turizm için kaynak olarak kullanılmaları korunmaları ve sürdürülebilirliklerinin sağlanması için önem taşımaktadır. Bu yaklaşımdan hareketle tasarlanan bu tez çalışmasının örneğini oluşturan ve Gümüşhane’nin önemli kültür varlıkları arasında yer alan Santa Harabeleri’ne izleyen bölümde detaylı olarak odaklanılacaktır.

Santa harabeleri

Bu araştırmaya konu olan Gümüşhane ili Dumanlı Köyü sınırları içerisinde yer alan ve 9 mahalleden oluşan Santa Harabeleri Karadeniz’in doğusunda Zigana dağlarının 1600-1700 m rakımlık kuzey yamaçlarında kurulmuştur. Rum yerleşimi niteliğindeki Santa yerleşimden günümüze kalan Santa Harabeleri, günümüze ulaşan 9 mahallesi Yanbolu havzasının yamaçlarına sıralı olarak yerleşmiştir(Gümüşhane Kültür Envanteri 2016). Santa harabeleri, 2000-2336 m rakımlı tepeler ile sarılmıştır (Doğanay ve Doğanay 2016) (şekil 12).

şekil 13’te de görüldüğü gibi, günümüzde, Santa Harabeleri’nin ne çıkan 7 mahallesi; İşhanlı, Zurnacılı, akallı Cinganlı, Terzili, Binatlı ve merkez mahallesi Piştoflu’dur(Gümüşhane Kültür Envanteri 2016). Ayrıca bu mahallelere bağlı olan çevrelerinde küçük yerleşimlerde bulunmaktadır. Bu küçük yerleşimler ile bağlı oldukları mahallelere bakıldığında Terzili mahallesine Hancaria, İşhanlı mahallesine Onikikknar, Zurnacılı mahallesine Fletenia, Cinganlı mahallesine Aliandon, Binatlı mahallesine Horaandon bağlı olduğu görülmektedir (Tutkun 2009). Santa yerleşiminin ticari merkezi Piştoflu mahallesidir. Piştoflu mahallesi dar yollarla diğer mahallelere bağlamaktadır. Santa yerleşimindeki mahaller arası mesafeler birkaç km’yi bulabilmektedir (Tutkun 2009) (şekil 13).

Şekil 12. Santa Harabeleri'nin Mahalleleri Genel Görünümü (Google Earth 2023).

Santa Harabeleri'nde ilk yerleşimlerin Ortaçağ'da Rumlar tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir (Asri ve Çorumluoğlu 2014; Doğanay ve Doğanay 2016). Bölgedeki zengin su kaynakları, tarıma elverişli arazi, arazi koşullarının doğal bir koruma sağlaması, taş ve kireç ocakları gibi nedenler Santa yerleşiminin kurulmasına ve gelişmesine imkân sağlamıştır (Doğanay ve Doğanay 2016). Santa yerleşiminin Anadolu'nun Kapadokya'dan Karadeniz'e giden askeri güzergâhın birleşim noktası olması ve Roma imparatorluğunun doğudaki en önemli askeri güzergâhı olması sebebiyle de önem kazanmaktadır (Tutkun 2009). Ayrıca tarihi İpek Yolunun Bayburt-Trabzon arasındaki Taşköprü-Sümela-Maçka güzergâhının bu bölgeden geçmesi Santa Harabeleri'ne önemli bir konum olma özelliği kazandırmıştır. Santa yerleşimi bu stratejik konumundan dolayı İpek Yolunun bu güzergâhını kontrol altında tutmuştur (Doğanay ve Doğanay 2016).

Santa yerleşimi coğrafik yapısı bakımından zorlu arazi koşulları Hristiyan toplumuna korunaklı bir yerleşim olmuştur. Santa yerleşiminin ulaşımı zor bir konumda olmasına karşı yerleşim kendi kendine yetebilmiştir. Tarım ve hayvancılık bölge halkına yetecek kadar yapılabilmekteydi. Santalı erkelerin mevsimlik işçi olarak çevre illere hatta Rusya'ya gitmekteydiler, Santalılar inşaat işleri, duvarcılık ve taş ustalığında uzmanlaşmışlardır (Tutkun 2009).

Santa yerleşimi, Osmanlı devletinin 1461'de Trabzon'u hâkimiyeti altına almasından sonra Osmanlı hâkimiyetini kabul etmeyen Rumlar için sığınma yeri olmuştur. Osmanlı devletinin hoşgörülü yaklaşımı ve "dinde zorlama yoktur" ilkesine rağmen yerel idarecilerden kaçarak ulaşılmaz, kayalık, kimsenin uğramadığı dağlara dinlerini özgürce yaşamayı tercih etmişlerdir (Asri ve Çorumluoğlu 2014).

Santa yerleşiminden verimli şekilde demir, kurşun ve gümüş madenlerinin çıkarılarak işletilmiştir. Madenler sebebi ile bölge 16-18. yy.'da önemli miktarda gelişerek ekonomik refahı yaşamıştır. Santa yerleşiminin 17. yy. itibariyle ticari, dini ve kültürel açılardan önemli bir yer olduğu kabul edilmektedir (Tutkun 2015). Madenlerin çıkarılması nedeni ile madencilik ve gümüşçülük sanatı gelişmiştir. Osmanlı devletinin madencilik ile uğraşanlara verdiği imtiyazlar sebebi ile çevreden yoğun Rum göçü almıştır. Bu parlak dönem 18-19. yy.'da madenlerin kapanmasına kadar sürmüştür (Tutkun 2009).

Tutkun (2009), Santa yerleşiminde 1857'de hattı hümayundan sonra gizli Hristiyan din adamlarının İngiliz konsolosluğuna başvurularının ardından Cumhuriyetin ilanına kadar bölgede sadece Hristiyan nüfusun var olduğunu ortaya koymaktadır.

Santa yerleşimini önemli kılan diğer bir unsurda Türk devletine isyan çıkaran Bafra'daki Rum yerleşimlerinden sonra isyan çıkaran ikinci Rum yerleşimi olmasıdır. Rumlar Rusların Osmanlı topraklarını işgal etmesinden 1917'ye kadar Rus işgali altında yaşamıştır ve daha sonra Rus desteği ile civardaki köylere saldırarak Türkleri bastırmaya çalışmışlardır (Tutkun 2009). Rus-Türk savaşının yaşandığı yıllarda Rumların Türklere ayaklanması sonucu olarak göç etmeleri istenmiştir. Rumların bir kısmı; Ermenistan, Gürcistan ve Güney Rusya'ya göç etmişlerdir. Birinci dünya savaşında Santa yerleşimindeki Rumlar Türklere karşı birleşmiş dağlarda gerilla hatları oluşturmuşlardır. Rusların çekilmesinden sonra Türkiye hükümeti Santalı Rumlar için af çıkarsa da Santalı Rumlar kabul etmemişlerdir. Bu durumdan sonra Türk ordusu bölgeye müdahale etmek istemiş ama bölgenin zorlu coğrafyası Türk ordusunun istediği sonucu almasını engellemiştir. Yunanlıların da yenilmesinin ardından giden Rum halkından sonra Santalı Rumlar tek kalmıştır. 1924 yılında Santalı Rumlar nüfus mübadelesi ile Yunanistan'a göç ederek Yunanistan'da Santa yerleşimine benzer bir coğrafyaya yerleşmişlerdir. Nüfus mübadelesi sonucu boşalan Santa yerleşimine çevrede yaşayan Türkler yerleşmişlerdir (Tutkun 2009). Önemi kaybeden Santa yerleşimi eski önemine kavuşamamıştır. Köyden kente göçlerin yaşanması ile nüfusu zamanla azalmıştır.

Şekil 13. Santa Harabeleri'nin Merkez Mahallesi Piştöflu (Yazarın Kişisel Arşivi 2021).

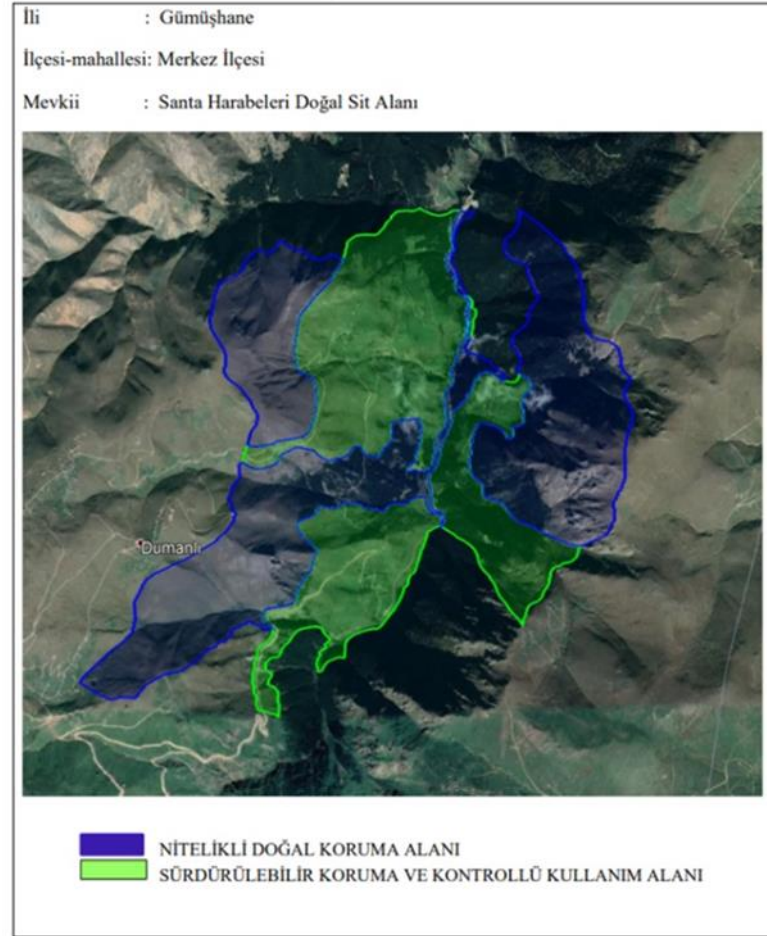
Santa Harabeleri günümüzde önceki dönemlerdeki önemini yitirmiş sadece mevsimlik yayla olarak kullanılmaktadır. Yaz aylarında yaşam 200 aileye ulaşırken kış aylarında bu rakam birkaç aileye düşmektedir. Santa Harabeleri'nde önceden yapılan faaliyetlerden sadece büyükbaş hayvancılığı kalmıştır ve sınırlı miktarda yöresel tarım ürünleri yetiştirilmektedir (Doğanay ve Doğanay 2016).

Santa Harabeleri'nde Doğu Karadeniz'de Gümüşhane'nin Trabzon'a sınırında bulunduğu için her iki ilden ulaşım mümkündür. Santa Harabeleri'ne arazi koşulları nedeniyle kuzey yönlü ulaşımı daha kolay sağlanmaktadır. Ulaşımın Gümüşhane'ye göre daha kolay olması sebebiyle Santa Harabeleri'ni daha çok Trabzon halkı kullanmaktadır. Santa Harabeleri ulaşım zorluğu, arazi koşulları ve yükseltisi sebebiyle sadece belirli dönemlerde kullanılabilen yayla özelliği göstermektedir (Doğanay ve Doğanay 2016).

Kısaca, eski Rum yerleşimi olan ve tarihi Orta çağa uzanan, Santa Harabeleri'nin 17. ve 18. yy.'larda gelişmiş, nüfusu artmış ve bunun sonucunda en parlak dönemini 19. yy.'da yaşamıştır (Doğanay ve Doğanay 2016). Santa Harabeleri'nin 19. yy.'da en parlak dönemini yaşadığı zamanda 1053 haneli ve yaklaşık 5000 nüfuslu olduğu düşünülmektedir (Tutkun 2009). I. Dünya Savaşı öncesinde 6500 nüfuslu, 1923 yılında ise 5450 nüfuslu olduğu düşünülmektedir. Ancak Santa Harabeleri'nin 1923'te gerçekleşen nüfus mübadelesi ile Rumların yerleşimden ayrılmaları ile boş kalarak önemini yitirmiştir. 1923 yılından sonra yöreye Türkler yerleşmiştir, ancak Santa Harabeleri eski parlak günlerini bir daha yaşamamış ve önemini kaybetmiştir (Tutkun 2009). Çeşitli sebeplerden dolayı nüfusu azalan Santa Harabeleri'nin bulunduğu Dumanlı köyünün 2022 yılı verilerine göre nüfusu 80'dir (TÜİK 2022).

Trabzon, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 29.01.1999 tarih ve 3379 Sayılı Kararıyla 3.derece Arkeolojik ve 1.ve 3. derece Doğal Sit Alanı olarak

tescillenmiştir. Santa Harabeleri Doğal Sit Alanının “Doğal Sit-Nitelikli Doğal Koruma Alanı” ve “Doğal Sit- Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanı” kısımları Bakanlık Makamının 03.07.2020 tarih ve 138455 sayılı kararla tescil edilmiş olup ardından 26.09.2020 tarihinde koruma statüsü değiştirilerek kesin korunacak hassas alan olarak tescil edilmiştir(Şekil 14).Böylece statü değişimi ile Santa Harabeleri’nin korunma durumu artmıştır. Santa Harabeleri’nin kesin korunacak hassas alan olmasıyla yapı yasağı getirilmiş ve bilimsel çalışmalar hariç tüm kullanımlar yasaklanmıştır.

Şekil 14. Santa Harabeleri Koruma Alan Sınırları (ÇŞB 2023).

Santa Harabeleri’nde Yer Alan Mimarlık Mirası

Santa Harabeleri’nin yapı dokusu incelendiğinde 1-2 katlı nadiren 3 katlı konutlar, her bir mahallede 1-2 kilise, şapel ve neredeyse tüm sokaklarda çeşme bulunduğu görülmektedir. Ayrıca yapı malzemesi olarak taş ve kiremitin kullanıldığı bilinmektedir (Tutkun 2009). Santa Harabeleri’ndeki yapılar bölgede bulunan volkanik kayaların kullanılmasıyla inşa edilmiştir (Doğanay ve Doğanay 2016) (Şekil 15).

Şekil 15. Santa Harabeleri'nin Mimari Dokusu (Yazarın Kişisel Arşivi 2021).

Santa Harabeleri'nde çok sayıda kilise ve şapelin bulunduğu görülmektedir. Bu durum Cumhuriyetin ilanına kadar nüfusunun neredeyse tamamının Hristiyan Ortodoks olmasından kaynaklanmaktadır. Santa Harabeleri'nin 7 mahallesinde bulunan kilise ve şapellerin büyüklükleri mahallede yaşayan nüfus ile orantılıdır (Tutkun 2009). Santa Harabeleri'nde bulunan 1860-70'lerle tarihlenen ve mimarilerinde Bizans döneminin özellikleri görülen 8 kilisenin günümüze sadece dış duvarları ulaşmıştır. Santa Harabeleri'nde bulunan kiliselerin özgün kapıları, pencere çerçeveleri, kabartma haçları ve çan kuleleri oldukça ilgi çekicidir (Doğanay ve Doğanay 2016).

Binatlı mahallesinde bulunan kilisenin çatı örtüsü, kubbesi ile dış duvarları günümüze ulaşmıştır. Bu nedenle Binatlı kilisesi Santa Harabeleri'ndeki kiliseler içinde en az tahrip olmuş kilisedir. Santa Harabeleri'nde bulunan kiliselerin özgün kapıları, pencere çerçeveleri, kabartma haçları ve çan kuleleri oldukça ilgi çekicidir (Doğanay ve Doğanay 2016). Asri ve Çorumoğlu (2014) Santa Harabeleri'ndeki birçok yapının maruz kaldıkları doğa şartları, ihmal, bakımsızlık gibi nedenlerden dolayı ciddi ölçüde zarar gördüğünü ortaya koymuşlardır.

Tutkun (2009) Santa Harabeleri'nde genel olarak evlerin zemin katının ahır ve depo olarak, 1. katın ise yaşam alanı olarak kullanıldığını ortaya koymuştur. Bu iki kat arasında bağlantı sağlayabilmek için bodrum kapağı yapılmıştır. Nadiren de olsa evlerde görülen 2. kat hayvanların kış mevsiminde beslenmesi için ot deposu olarak kullanılmıştır. Evlerde bu katı olmayan kişiler evlerinin yakınına ayrı bir samanlık inşa etmiştir (Tutkun 2009).

Santa Harabeleri'nde iki katlı okul binaları bulunmaktadır. Okul yapısının ilk katı oyun ve tören gibi etkinlikler için, diğer katı ise öğrenim için sınıflara ayrılmıştır. Santa Harabeleri'nde tüm mahallelerin kullanması için okul inşasına başlandığı ancak I. Dünya Savaşı sebebiyle inşaatların temelden daha ileri gidemediği ortaya konulmuştur (Tutkun 2009) (Şekil 16). Santa yerleşiminde su kuyuları, taş çeşmeler ve kubbeli kuyular ile dört adet taş köprüde bulunmaktadır (Tutkun 2009).

Şekil 16. Santa Harabeleri’nde Piştoflu Mahallesinde Bulunan Okul Binası (Yazarın Kişisel Arşivi 2021).

Santa Harabeleri kesin korunacak hassas alan olarak doğa ve kültürün etkileyici uyumunu sunan önemli mimarlık mirası örneklerini barındıran bir yerleşim alanıdır. Ancak Santa Harabeleri’ndeki yapıların büyük bölümü günümüze ulaşamamış, ayakta kalanlar da ciddi tahribat olmuştur. Buna rağmen, Doğanay ve Doğanay (2016)’ın ifade ettiği gibi Santa doğası ve taş mimarisi ile açık hava müzesi gibidir (Şekil 17).

Şekil 17. Santa’nın Doğası ve Taş Mimarisi (Yazarın Kişisel Arşivi 2021).

Santa Harabeleri’nde Bulunan Önemli Mimarlık Mirası

Tutkun(2009) Santa Harabeleri’nde 1923 yılında bulunan kiliseler: Piştoflu mahallesinde Aziz(Aya) Kyriake, Aziz Panteleimonos, Aziz Christophoros kiliseleri; Zurnacılı mahallesinde Aziz Georgios, Aziz Constantine, Aziz Kyriake kiliseleri; Çakallı

mahallesinde Zodoxu Rigis ve Aziz Georgios kiliseleri, İşhanlı mahallesinde Aziz Kyriake, Aziz Georgious kiliseleri; Cinganlı mahallesinde Profizitik İlion ve Aziz Georgios kiliseleri; Binatlı mahallesinde Holy Apostol Petro, Apostol Pavio kiliseleri; Terzili mahallesinde ise Aya Theodoros ve Metamoresus kiliseleri bulunduğunu ortaya koymuştur. Ancak Santa Harabeleri'nin 7 mahallesinde bulunan toplamda 16 kiliseden çok az bir kısmının günümüze ayakta ulaşabildiği ortaya konulmuştur(Tutkun 2009). Bu kiliselerden günümüze ayakta ulaşan kiliseler ise Konstantinos Kilisesi (Cinganlı Kilisesi), Aziz Christophoros Kilisesi(Piştoflu Kilisesi), Aziz Kyriake Kilisesi (İşhanlı Kilisesi), Aya Theodoros (Terzili Kilisesi), ZodoxuRigis Kilisesi(Çakallı Kilisesi), Profiti İlia Kilisesi (Binatlı Kilisesi) ve Zurnacılı mahallesinde kalan 2 kilise aşağıda mimari özellikleri ile birlikte sunulmuştur.

1878 yılında bazilikal planlı olarak inşa edilen ZodoxuRigis Kilisesi veya Çakallı Kilisesi dikdörtgen planlı ve üç neflidir (Tutkun 2009). İki yuvarlak kemerli girişi olan kiliseni girişlerinden biri yapının güneyinde diğeri ise batısında bulunmaktadır. Güneyde bulunan girişte hac motif işlemesi bulunmaktadır. Kilisede fresk izlerine rastlanmaktadır. Yapı malzemesi olarak kapı, pencere, kemerler, köşeler ve taşıyıcılar da kesme taş, beden duvarlarında ise moloz taş kullanılmıştır (Gümüşhane Kültür Envanteri 2016).

Cinganlı mahallesinde bulunan Konstantinos Kilisesi veya Cinganlı Kilisesi bazilikal planlı ve üç nefli olarak inşa edilmiştir(Tutkun 2009). Orta nef yan neflerden daha yüksek ve geniş inşa edilmiştir. Kilise tek girişlidir, giriş batıdan ve kemerlidir. Kilisenin tavan ve taşıyıcıları tahrip olmuş ve çökmüştür. Kilisenin pencere, kemer, kapı ve taşıyıcıları düzgün yontma taş ile diğer elemanlar ise moloz taştan inşa edilmiştir (Gümüşhane Kültür Envanteri 2016).

Santa Harabeleri'nin merkez mahallesi olan Piştoflu mahallesindeki bulunan Aziz Christophoros Kilisesi veya Piştoflu Kilisesi yönetim kilisesi niteliğindedir(Tutkun 2009). Bazilikal planlı ve üç nefli olarak dikdörtgen bir alana inşa edilmiştir. Kiliseyi saran büyük bir çevre avlu duvarı bulunmaktadır. 19. yy. ortalarında inşa edildiği düşünülen kilisede orta nef daha yüksek ve geniş yapılmıştır. Yuvarlak kemerli iki girişi olan kilisenin girişlerden biri yapının güneyinde diğeri ise kuzeyinde konumlandırılmıştır. Kuzeydeki giriş kiborion tarzındadır ancak sadece bir sütunu ayakta kalabilmiştir. Yapı da fresko kalıntılarına rastlanmaktadır ve girişin üzerinde haç işlemesi görülmektedir. Kilisenin kuzeydoğusunda bir çeşme bulunmaktadır. Kilisenin çatısı ve taşıyıcı sütunları tamamen yok olmuştur. Asıl apsis ile protesislerin de ciddi ölçüde tahrip oldukları görülmektedir. Freskolardan “Azizler Topluluğu” ve yapının anıtsal girişi özgünlüğünü koruyarak günümüze ulaşmıştır (Gümüşhane Kültür Envanteri 2016) (Şekil 18).

Şekil 18. Aziz Christophoros Kilisesi (Piştöflu Kilisesi) (Yazarın Kişisel Arşivi 2021).

Terzili mahallesinde bazilikal planlı olarak inşa edilen Aya Theodoros Kilisesi dikdörtgen planlı ve üç neflidir(Tutkun 2009). Orta nef yan neflerden daha yüksek ve geniş inşa edilmiştir. Yuvarlak kemerli 1 m genişliğinde iki girişi bulunmaktadır, karşılıklı olarak konumlandırılmış girişlerden biri yapının kuzeyinde diğeri ise güneyindedir. Apsis ve pastaphorin hücreleri dışarı çıkıntılıdır ve yapının Kuzeydoğusunda martiryum bulunmaktadır. Kiboryon tarzındaki bu mezar yapısı kare planlıdır. Üst örtüsünün bir bölümü tahrip olmuştur. Bölgedeki en kaliteli taş işçiliği olan yapıdır(Gümüşhane Kültür Envanteri 2016).

Zurnacılı mahallesinde bulunan Zurnacılı-1 Kilisesi bazilikal planlı ve üç nefli olarak inşa edilmiştir. Kiliseni orta nef yan neflerden daha yüksek ve geniştir. Yuvarlak kemerli iki girişi bulunur ve girişlerden biri yapının güneyinde, diğeri ise batısında konumlandırılmıştır. Kilisenin ana giriş olan güneyindeki girişinin iki yanında sütunlar ve üzerinde haç motifi bulunmaktadır. Kilisede fresko kalıntıları mevcuttur. Yapı malzemesi olarak düzgün yontma taş ile moloz taş kullanılmıştır (Gümüşhane Kültür Envanteri 2016) (Şekil 19).

Şekil 19. Zurnacılı-1 Kilisesi (Yazarın Kişisel Arşivi 2021).

Zurnacılı mahallesinde bulunan Zurnacılı-2 Kilisesi sarp bir kaya üzerine 19. yy.'da inşa edilmiştir. Kilisenin biri güneyinde diğeri ise batısında konumlandırılmış iki girişi bulunmaktadır. Yapının doğu cephesinde bulunan apsis ve pastaphorion dışa çıkıntılı inşa edilmiştir. Kilisenin çatı örtüsü ve taşıyıcıları tamamen yıkılmıştır (Gümüşhane Kültür Envanteri 2016) (Şekil 20).

Şekil 20. Zurnacılı Kilisesi (Yazarın Kişisel Arşivi 2021).

İşhanlı mahallesinde bulunan Aziz Kyriake Kilisesi veya İşhanlı Kilisesi yuvarlak kemerli iki girişi bulunmaktadır(Tutkun 2009). Kilisenin girişlerinden biri yapının batısında diğeri ise güneyinde bulunmaktadır. Kilisenin ana girişi güneyinde bulunan giriştir ve girişin kemerli alınlığın da haç motifi işlemesi bulunmaktadır. Kilisenin çatı örtüsü ve taşıyıcıları tamamen yıkılmıştır(Gümüşhane Kültür Envanteri 2016).

Santa Harabeleri'nin öne çıkan kültürel miras ürünlerinden kiliselerin günümüzdeki durumları ve mimari özelliklerinin ortaya konulmasının ardından izleyen bölümde Santa Harabelerinin turistik değeri ortaya konulacaktır.

Santa Harabeleri Kültürel Mirasının Turistik Değeri:

Santa Harabeleri'nde tarihi ve kültürel anlamda değere sahip birçok mimari yapı ve kültürel miras bulunmaktadır. Santa Harabeleri başta eski maden ocakları, yerleşim kalıntıları, kale, kilise, köprü, çeşme, konut gibi tarihi yapıları ile kültürel değere sahiptir ve turistik cazibe değeri ile bir cazibe merkezi oluşturmaktadır. Tutkun(2009)'un da ifade ettiği gibi Santa Harabelerini oluşturan kamusal ve sivil mimari yapılar restorasyon çalışmaları sonrasında yeniden işlevlendirilerek koruma-kullanma dengesi içerisinde turizm için kaynak olarak kullanılabilirler.

Doğal ve kültürel kaynak değerler ile Santa Harabeleri aynı destinasyon, aks üzerinde yer almaktadır ve bu durum turizm için önemli bir avantaj sağlamaktadır. Ayrıca Santa Harabeleri kendine özgü geleneksel köy ve yayla kültürü aktif olarak yaşanmakta ve yaşatılmaktadır. Alanda mevcut tarihi evler, kilise, cami, taş köprüler gibi mimari yapılar, yöreye özgü malzemeleri, yapım teknikleri ve oluşturulan mimari doku ile geleneksel mimariyi ve kültürü yaşatmaktadır. Tarihi anlamda güçlü mimari özelliklere sahip bu yapıların restore edilerek turistlere ziyaret ve kırsal yaşamı deneyimleme imkânı sunma potansiyeli bulunmaktadır(Yanbolu-Santa Master Planı 2020).

Doğal ve kültürel kaynak değerler yönü ile de zengin bir havzada bulunan Santa Harabeleri için bu durum turizm açısından önemli bir avantaj sağlamaktadır. Ayrıca, Yanbolu-Santa Master Planı (2020) kapsamında ortaya konulduğu gibi Santa Harabeleri'ne yakın konumda yer alan diğer kültürel alanlarla (Gümüşhane Kurum Vadisi(Karaca mağarası, İmera ve Kurum tarihi yerleşimleri, Sümela Manastırı vb.) entegre olarak alternatif tur rota ve güzergâhlarının parçası oluşturabilecek potansiyele sahiptir. Santa Harabeleri'nin içinde bulunduğu coğrafyanın iklim, topografyası, zengin bitki örtüsü gibi özellikleri alanı farklı mevsimlerde çeşitli rekreasyonel ve turistik faaliyetlerin sürdürülebilmesine olanak sağlamaktadır. Bu nedenle Santa Harabeleri'ni içine alan bölgede farklı rekreasyon alanları planlanarak alanın çekiciliği artırılmalıdır. Çünkü Santa Harabeleri sahip olduğu doğa ve kültür turizmine yönelik zengin potansiyeli ile bölgeye gelen turistler için cazibe merkezi oluşturabilecek (Yanbolu-Santa Master Planı 2020).

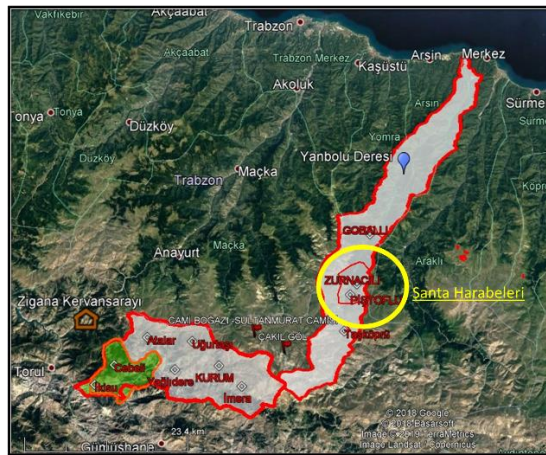
Santa Harabeleri'ne Yönelik Bugüne Kadar Yapılan Çalışmalar:

Santa Harabeleri için günümüze kadar DOKA tarafından projeler ve yerel yönetimler tarafından çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu bölümde bu çalışmalara ilişkin bilgiler sunulacaktır.

Tarihi ve Kültürel Değerlerin Turizme Kazandırılması Projesi (DOKA 2020):

DOKA'nın geliştirdiği bu projenin amacı Gümüşhane ve Trabzon illerini birbirine bağlayan vadiler boyunca yer alan değerleri turistik rotalar kapsamında geliştirmektir. Tarihi ve Kültürel Değerlerin Turizme Kazandırılması Projesi Yanbolu vadisi, Değirmendere-Hamsiköy deresi, Kurum-İmera hattı, Gümüşhane vadisi ve Bayburt hattını kapsamaktadır (Şekil 21). Santa Harabeleri Yanbolu vadisindeki konumu sebebiyle projenin odak noktalarından biridir (Gümüşhane KTB2020). Projenin hedefleri; alternatif turizm rotaları oluşturmak, turizm gelişim havzası yaratmak, yeni bir destinasyon markası yaratmak, yeni turistik ürünler oluşturmak, tarihi ve kültürel değerleri korumak, turist sayısını ve turizm gelirlerini artırmak, kırsal kalkınmaya katkıda bulunmaktır. Bu hedefler doğrultusunda proje alanının altyapı ve üstyapı gereksinimleri tespit edilerek projelendirilmiştir (Gümüşhane KTB 2020).

Proje bu amaçları doğrultusunda proje kapsamında turistik değerleri işaretleme, tabelalarının konulması, turistik değerlere ilişkin bilgilerin web ve dijital ortam aktarılması ve kolay erişim sağlanması, rotaların oluşturulması, markalaştırma, tanıtım, planlama, altyapının iyileştirilmesi, bilinçlendirme ve eğitim faaliyetleri gerçekleştirilecektir (Gümüşhane KTB 2020).

Şekil 21. Tarihi ve Kültürel Değerlerin Turizme Kazandırılması Proje Alanı (Gümüşhane KTB 2020).

Tarihi ve Kültürel Değerlerin Turizme Kazandırılması Projesi kapsamında Santa Harabeleri sahip olduğu kültürel değerler nedeniyle antik/tarihi kentler/yerleşimler rotasında

yer almaktadır. Santa Harabeleri’ni de içine alan rota “Yaz İpek-Kervan Yolu” olarak adlandırılmıştır (Gümüşhane KTB 2020).

Yanbolu-Santa Havzası Sürdürülebilir Turizm Master Plan Projesi:

DOKA tarafından hazırlanan projenin amacı Yanbolu-Santa Havzasının doğal ve kültürel varlıklarını, koruma durumları ve risklerini tespit ederek turizm potansiyelini, güçlü ve zayıf yanlarını belirleyip; gelecekte ortaya çıkabilecek fırsat ve tehditlerini ortaya koymak olarak ifade edilmiştir. Ayrıca proje kapsamında projeye konu olan alanın mevcut kaynaklarını ve potansiyelini dikkate alarak turizm taşıma kapasitesini ve büyüme olanaklarını değerlendirmekte amaçlanmaktadır. Projenin diğer amaçları ise; turizm planlama ve yürütme karar süreçlerinde paydaşların maksimum katılımını sağlayan yöntemleri belirlemek, havzada geliştirilebilecek turizm türleri ve pazarlarını irdelemek ile paydaşların algı ve beklentilerine uygun sürdürülebilir turizmin gelişme stratejilerini belirlemek şeklinde ifade edilmiştir (Yanbolu-Santa Master Planı 2020).

Bu amaçlar doğrultusunda Yanbolu-Santa Havzası Sürdürülebilir Turizm Master Planının hedefleri ise Yanbolu Havzası ve Santa Harabeleri Tarihi Yerleşim alanını sürdürülebilir turizm ilkeleri rehberliğinde yönetilmesi, alandaki yatırım kararlarının çevresel tahribata yol açmama için, havza bazlı ortak akıl ve ortak planlama anlayışının oluşturulması, Yanbolu havzası için bütünlüklü, sürdürülebilir havza yönetim sisteminin teşvik edilmesi ve hayata geçirilmesi için kamu idarelerinde farkındalık yaratılması, havzanın yönetilmesi ile ilgili sorunların ve önerilerin belirlenmesi, alanın sosyo-kültürel, peyzaj, coğrafi, jeolojik vb. özelliklerinin belirlenerek bu özelliklere uygun doğrultuda gelişim stratejilerinin belirlenmesi, alanda farklı turizm türlerine yönelik etkinlikler ve turizm alanları belirlenmesi ve bu etkinlikler ve alanlara ilişkin altyapı ve üstyapı tesislerinin önerilmesini içermektedir (Yanbolu-Santa Master Planı 2020).

Yanbolu-Santa Havzası Sürdürülebilir Turizm Master Planının hedefleri doğrultusunda, proje kapsamında mevcut durum tespit etmek için proje alanının tanımı, fiziksel özellikleri, ekolojik özellikleri, sosyo-kültürel özellikleri, altyapı özellikleri, kültürel ve folklorik değerleri, rekreasyon ve turizm, çevre sorunları ortaya konulmuştur. Toplanan veriler ışığında çevresel ve doğal değerler analizi, jeolojik yapı-jeoturizm analizi, su kütleleri ve turizm potansiyeli analizi, tarihsel ve sosyo-kültürel analiz, geleneksel mimari ve yerleşim dokusu analizi, turizm ve altyapısı analizi, TZFG analizi, yönetim ve ilgi grubu analizi, yasal ve yönetsel analizler yapılmış, analizler sonucunda elde edilen veriler sentezlenmiştir. Elde edilen sonuçlar değerlendirilerek proje alanına yönelik stratejiler geliştirilmiştir. Ayrıca turizm aksları alanları, rekreasyon dokusu, turistik etkinlikler, sürdürülebilir turizm önerileri,

sportif aktiviteler, altyapı ve üstyapı, sit alanları ile turizm merkezleri başlıkları belirlenerek bu alanlara yönelik öneriler sunulmuştur(Yanbolu-Santa Master Planı 2020).

Bu tezin odağını oluşturan ve Yanbolu-Santa Havzası Sürdürülebilir Turizm Master Planı içerisinde yer alan Santa Harabeleri master plan içerisinde yer alan önemli turizm noktalarından birini oluşturmaktadır. Proje kapsamında Santa-Dumanlı Kültür ve Doğa Turizm Merkezi oluşturularak bu alanın sürdürülebilir turizme kazandırılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda geliştirilen ve master plan kapsamında tablolar halinde sunulan önerilerden Santa Harabeleri'ni içine alan bölgeye yönelik çalışmaya ait tablo Şekil 22'de sunulmuştur.

Santa Harabeleri'nin sit alanı olması ve bozulma riski çok yüksek olması sebebiyle ile korumaya öncelik verilerek alana ilişkin ilk olarak yapılması gerekenler, riskler ve öneriler oluşturulmuştur(Şekil 22). Şekil 22'de Santa Harabeleri'ni turizme kazandırmadan önce Alan Yönetim, Koruma İmar planları ve yapılaşma rehberinin hazırlanması ve ona göre taşıma kapasitesi ve turizm etkinlik ve mekânlarının belirlenmesi gerekli olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Santa Harabeleri'nin özgün yapısını korumak ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik kararlar alınması önerilmiştir. Ardından Santa Harabeleri'ne yönelik koruma-kullanma kararları belirlendikten sonra restorasyon ve yeniden kullanıma yönelik kişiye özel konseptli turizm planlaması önerilmektedir. Santa Harabeleri'nin çevresindeki destinasyonlarla bir bütün olarak turizm destinasyonlarının oluşturulması önerilmektedir.

Turizm alanı	Alanda Öngörülen etkinlik unsuru	Özelliği	Konumu
SANTA-DUMANLI KÜLTÜR VE DOĞA TURİZM MERKEZİ	PLANLANMIŞ-KORUMA TEMELLİ SÜRDÜRÜLEBİLİR DOĞA VE KÜLTÜR TURİZMİ	13 Yerleşime (7 Si Koruma Altında) Sahip En Az 400 Yıllık Tarihi Yerleşim Hem Doğal Hem de Arkeolojik Sıt Alanıdır. - Santa Yerleşiminde Planlanacak Doğa Turizmi İçin Mutlaka Ekolojik Yapıya Duyarlı Taşıma Kapasitesi Belirlenmiş, Duyarlı Turizm Etkinlikler, Sayısı Ve Süresi Belirlenmelidir. - Aynı Şekilde Arkeolojik Sıt Statüsüne Sahip Yerleşimler Ve Diğer Tarihi Yerleşimlerde. Alan Yönetim, Koruma İmar Planı, Yapı Rehberi Oluşturulmadan Hiçbir Planlama Ve Turizm Vb. Planlama Yapılmamalıdır. - Tüm Koruma –Kullanma Planları Ve Taşıma Kapasitesi, Yapılaşma Sınırları Belirlendikten Sonra Restorasyon Ve Yenilemeye Dayalı, Düşük Yoğunluklu-Pansiyon- Motel Temelli, Kişiyi Özel Konseptli Turizm Planlaması Yapılmalıdır. - Santa Tarihi Dokusunu, Kimliğini Ve Mistik Yapısını Koruyarak Geleceğe Taşınmalı, - Santa Da Kitle Turizmi Değil, Nitelikli, Düşük Yoğunluk Yüksek Getiri Sağlayan Bir Turizm Anlayışı Ve Sunumu Hâkim Kılınmalı - Santa Yerel Halkın Turizm Hareketi Ve Ekonomisine Katılımı Ve Pay Almasının Sağlandığı, Kırsal Yaşam Kültürünün Devam Ettirildiği, Özel Bir Turizm Havzası Olarak Planlanmalı. Bölgesel Ve Ulusal Düzeyde Planlama Ve Pazarlaması Yapılan Özel Bir Merkez Olmalı. - Santa Tarihi Yerleşimi, Yanbolu Havzası İle Bütünleşik Turizm Destinasyonu Olmalı - Santa Ve Havzada, Karaca Mağarası-Sümela, Kurum-İmera Antik Yerleşimleri, Trabzon-Gümüşhane-Bayburt Üçgeninde Bir Kültür Ve Doğa Platosu Konsepti İle Turizm Destinasyonu Oluşturulmalı. - Santa yerleşimlerinde koruma imar ve alan yönetim planları yapılmadan hiçbir yapılaşma uygulamasına izin verilmemelidir.	DUMANLI-SANTA KÖYÜ SANTA-DUMANLI DOĞAL SİT ALANI SANTA-DUMANLI ARKEOLOJİK SİT ALANI

Şekil 22. Santa-Dumanlı Kültür ve Doğa Turizm Merkezi Önerileri (Yanbolu-Santa Master Planı 2020).

Santa Harabelerini içine alan bölge için DOKA tarafından geliştirilen Tarihi ve Kültürel Değerlerin Turizme Kazandırılması Projesi, Yanbolu-Santa Havzası Sürdürülebilir Turizm Master Planı projelerin sonucunda Santa yerleşiminde bugüne kadar yapılan uygulamalar Santa Harabeleri'nin koruma statüsünü değiştirilmesi olmuştur.

Ayrıca bu iki turizm odaklı DOKA projesi dışında diğer yerel kurumların gerçekleştirdiği uygulamalarda bulunmaktadır. Bunlar; Santa Harabeleri'ndeki yapılar kullanıcılara tapuları verilerek restorasyon çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. Santa Harabeleri'nde altyapının iyileştirilmesi için Taş Köprü yaylası ile Santa Harabeleri arasındaki yol beton yol olarak iyileştirilmiştir.

Çalışmanın materyalini oluşturan Santa Harabeleri ile örnek alanın bulunduğu Gümüşhane ilini sunulmasının ardından, çalışmanın izleyen bölümünde araştırmanın yöntemi ortaya konulacaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmanın amacı; Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına katkı yapabilmek için kültür turizmi için kaynak olarak kullanılmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesi olarak belirlenmiştir. Bu amaç ve araştırmanın hedeflerini gerçekleştirmek için izlenecek yöntem ve araştırma süreci tezin bu bölümünde ortaya konulmuştur.

Kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanmasında kültür turizmi için araç olarak kullanılmasını Santa Harabeleri örneğinde ele alan çalışmada ilk aşamada literatür taraması yapılarak kültürel miras, sürdürülebilirlik, turistik değer ve Santa Harabeleri konularında bilgi toplanmış ve bugüne dek bu alanda yapılan araştırmalar ortaya konulmuştur. Bu aşamada konunun kavramsal çerçevesine ilişkin ulusal ve uluslararası literatür taraması ve bilgi toplama süreci gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte ulaşılan bilgiler analiz edilerek çalışma kapsamında ortaya konulmuştur. Araştırmanın ikinci aşamasında çalışmaya konu olan Santa Harabeleri ziyaret edilmiş ve alan çalışması ile fotoğraflama yapılmıştır.

Üçüncü aşamada çalışma kapsamında oluşturulan kuramsal çerçeveye dayalı olarak tezin yöntemi belirlenmiştir. Öncelikle literatüre kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanmasında kültür turizminin araç olarak kullanılmasına yönelik farklı örnek alanlarda yapılmış çalışmalar bulunduğundan bu araştırma açıklayıcı örnek alan çalışması olarak tasarlanmıştır. Açıklayıcı araştırmanın amacı daha önce tanımlanmış olgu veya olayların, neden ve nasıl olduklarını araştırarak açıklamalarda bulunmaktır. Bu araştırma, sosyal olguları ve olgular arasındaki nedensel ilişkileri bulmaya, anlamaya ve açıklamaya çalışır. Bu araştırmada nicel veri toplama araçlarıyla veri toplanır ve elde edilen bulgular istatistiksel analiz yöntemleriyle değerlendirilerek hipotez test edilir (Yener 2018; Barutcu 2019).

Araştırmanın açıklayıcı araştırma örnek alan çalışması olarak kurgulanmasından hareketle bu açıklayıcı örnek alan çalışması için nicel veri toplama aracı olarak 5'li likert ölçeği kullanılmasına karar verilmiştir. Bu ölçekte amaç tüm soruların ortalama değerlerinden katılımcıların bu konular üzerindeki görüşlerini tespit etmektir. Likert ölçeğinde verilen yanıtların tek tek toplanması yoluyla bulgular elde edilir. 5'li likert tipi ölçekte derecelendirme; kesinlikle katılıyorum (5), katılıyorum (4), kararsızım (3), katılmıyorum (2) ve kesinlikle katılmıyorum (1) şeklindedir (Çalık ve Ödemiş 2018). Bu doğrultuda çalışma kapsamında kuramsal çerçeveden yararlanılarak değerlendirme kategorileri oluşturulmuştur.

Bu çalışma kapsamında değerlendirme kategorileri kültürel değerlerin turizme konu olması, ülkemizde kültür varlıklarının korunması, Gümüşhane'de turizm ve kültür turizmi, Santa Harabeleri'nin mevcut durumu, Santa Harabeleri'nin korunması, Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine katkısı, Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak kullanımı, Santa

Harabeleri'nin sürdürülebilirliği, Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanması, DOKA projelerinin Gümüşhane'ye etkisi, DOKA projelerinin Santa Harabeleri'ne etkisi olarak belirlenmiştir. Bu kategoriler altında toplam 33 likert tipi sorudan oluşan bir ölçek hazırlanmıştır. Bu ölçek içerisinde 5'li likert tipi sorulara ek olarak, bunlardan etkiyi ölçmeye yönelik 4 soruda etkinin yönünü belirleyebilmek amacıyla olumlu-çekimser-olumsuz şeklinde üç seçenekli 4 ek soru yer almıştır. Ayrıca bu likert ölçeğini içeren anket formunun başında betimleyici sorularda yer almıştır. Bu yolla görüşmecilerin cinsiyet, yaş, meslek gibi demografik bilgileri ve Santa Harabeleri ile ilgisi ve bilgi düzeyini ortaya çıkarmaya yönelik açık uçlu ve çoktan seçmeli sorularla ortaya konulmuştur. Kısaca Gümüşhane ili Dumanlı köyünde yer alan Santa Harabeleri'nin kültür turizmine konu olarak koruma-kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanabilirliğine ilişkin ilgili uzman değerlendirmelerini ortaya koymak ve uzman görüşlerinden hareketle sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesi için hazırlanan anket 44 sorudan oluşmaktadır (Ek 1).

Dördüncü aşamada araştırma evreni tanımlanmıştır. Araştırma evreni, çalışmanın temel amacı olan strateji geliştirmeye nitelikli katkı yapılabilmesi için örnek alana ilişkin belli bir uzmanlık düzeyine sahip olmayı gerektirdiğinden Santa Harabeleri'ne ilişkin çalışmalarda yer alan veya bilgi sahibi olan Gümüşhane'de kamu veya özel sektör kuruluşlarında çalışan bireyler olarak tanımlanmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın örneklem belirleme sürecinde amaçlı örneklem belirleme yöntemlerinden biri olan kartopu örneklem yöntemi kullanılmıştır. Kartopu örneklem yönteminin bir diğer ismi de zincir örnekleme yöntemidir, bu örnekleme yöntemi detaylı bilgilerin sağlanmasını amaçlanmaktadır. Bu yöntem ile konu hakkında bilgi sahibi olan kişilerden referans alınarak örneklem genişletilerek araştırmaya daha faydalı olacak katılımcılar örnekleme dahil edilir (Çalık ve Ödemiş 2018). Sonuç olarak kartopu tekniği ile ulaşılan ve görüşme yapılan araştırmanın örneklemi 33 kişiden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında Şubat-Mart 2022 tarihleri arasında Gümüşhane'de bu kişilere yüz yüze anket uygulanmıştır.

Beşinci aşamada anket çalışmasına katılan her bir görüşmeciye G1, G2, G3... şeklinde kodlar verilerek, araştırma kapsamında veriler tablo haline dönüştürülerek analiz edilmiştir. Anket çalışmasının analiz edilmesinde istatistiksel analize yönelik bir bilgisayar program olan IBM SPSS Statistics 23 kullanılmıştır. Bu program aracılığıyla veri analizinin ilk aşamasında frekans analizi, betimsel (descriptive) analiz ve korelasyon analiz teknikleri kullanılarak bulgular elde edilmiştir. Elde edilen analiz sonuçları bu çalışmanın bulgular bölümünde yer alan tablolar aracılığıyla ortaya konulmuştur. Bulguların aktarıldığı bu tablolarda bulunan

katılımcı, yüzde, frekans, değişken, ortalama, şiddet, r değerine fonksiyon gibi kavramlar ölçek sonuçları hakkında somut çıkarımlarda bulunmak amacıyla kullanılmıştır. Oluşturulan tablolar veri analiz sonuçlarının sayısal değerlerini somut biçimde göstermektedir.

Anketin ilk bölümünü oluşturan (1-7) sorulardan toplanan verileri değerlendirmek için frekans analiz tekniği kullanılmıştır. Frekans analiz tekniği, elde edilen verilerin yüzdesel dağılımları ve gözlem sıklığını belirleyen bir istatistiksel analiz tekniğidir (Topakkaya 2021). Araştırma kapsamında toplanan verileri değerlendirmek için kullanılan tekniklerden biri de betimsel (descriptive) analizdir. Betimsel analiz tekniği, toplanan verilerin düzenlenmesi ve bu toplanan verilerden alıntı yapılarak aktarılması ile verilerin betimleyici şekilde sunulmasıdır (Kalaycı 2006).

Veri değerlendirme de kullanılan tekniklerden biri de korelasyon analizidir. Korelasyon analizi, değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koymak ve bu ilişkinin şiddetini ölçmek amacı ile uygulanan istatistik tekniklerindendir (Kalaycı 2006).

Basit ve kompleks istatistik teknikleri kullanılarak yapılan analizlerden sonra, verilerin analizinin ikinci aşamasında çalışma kapsamında uygulanan likert ölçeğinde yer alan ve soruları oluşturan ifadeler ile, bunlar verilen cevapların kullanıldığı strateji üretme aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada öncelikle toplanan verinin kullanılmasıyla GZFT (SWOT) analizi yapılmıştır. Ardından TZFG (TOWS) matrisi oluşturularak araştırma kapsamında Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir ürün olarak değerlendirilerek sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik stratejiler üretilmiştir.

GZFT analiz tekniği; bölge veya kurumun mevcut durumunu, güçlü ve zayıf yönlerini belirlemeyi ve dış çevreden kaynaklanan fırsatları ve tehditleri saptamayı sağlamaktadır. GZFT analizini oluşturan kelimelerde olan güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler bu analizin dört grubunu oluşturmaktadır. TZFG matrisi ise, GZFT analizini tamamlayıcı değerlendirmelerle geleceğe yönelik stratejiler üretmek amacıyla kullanılan bir tekniktir. TZFG matrisi güçlü ve zayıf yönler ile fırsatlar ve tehditlerin analizi sonrası stratejilerin oluşturulduğu kavramsal bir tekniktir. Bu teknik ile güçlü yönlerle fırsatlar eylem stratejileri, güçlü yönlerle tehditler idame stratejileri, zayıf yönlerle fırsatlar değişim stratejileri, zayıf yönlerle tehditler savunma stratejileri oluşmaktadır. Diğer bir ifade ile TZFG matrisi GZFT analizinin devamı niteliğindedir (Vural vd 2019; Kulözü Uzunboy 2021).

Son olarak istatistiki teknikler ile GZFT analizi ve TFZG matrisi tekniklerinin kullanılmasıyla elde edilen araştırma bulgular ile üretilen stratejiler, çalışmanın izleyen bölümünde araştırma bulguları başlığı altında sunulmuştur.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Anket çalışması, Santa Harabeleri'nin kültür turizmine konu olarak koruma-kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanabilirliğine ilişkin ilgili uzman değerlendirmelerini ortaya koymak ve uzman görüşlerinden hareketle sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesi için hazırlanan anket 44 soru yöneltilecek şekilde planlanmıştır. Değerlendirme kategorilerini analiz etmek amacıyla kartopu tekniği ile belirlenen 33 görüşmeciye anket çalışması uygulanarak elde edilen veriler istatistiksel analize yönelik bir bilgisayar program olan IBM SPSS Statistics 23 kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu program aracılığıyla frekans analizi, tanımlayıcı analiz, korelasyon analiz tekniği yapılmış ve elde edilen verilerin analizi sonucunda tablolar oluşturularak ortaya konulmuştur. Verilerin analizinin ikinci aşamasında anket çalışmasında elde nicel verinin analizi sonucunda ortaya çıkan bulgular ile GZFT analizi ve TZFG matrisi kullanılarak çalışma kapsamında üretilen stratejiler ortaya konulmuştur.

Frekans Analizi Bulguları

Anketin ilk bölümünde yer alan görüşmecilerin demografik özelliklerinin tespitine yönelik sorulardan toplanan veri frekans analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Görüşmecilerin demografik özelliklerine ait bilgiler cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, meslek ve mensup oldukları kurum olarak sınıflandırılmıştır.

Frekans analiz sonuçlarına göre görüşmecilerin kurum dağılımına bakıldığında %27,3'ünün (9 kişi) Gümüşhane Belediyesi'nde, %21,2'sinin (7 kişi) Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü'nde, %21,2'sinin (7 kişi) Gümüşhane Valiliği ve İl Özel İdaresi'nde, %9,1'inin (3 kişi) Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü'nde, %6,1'inin (2 kişi) Gümüşhane Müze Müdürlüğü'nde, %6,1'inin (2kişi) DOKA Gümüşhane Temsilciliği'nde, %6,1'inin (2 kişi) Gümüşhane Üniversitesi'nde (G.Ü.), %3'ünün (1 kişi) Gümüşhane İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nde çalıştığı görülmektedir (Tablo 1).

Görüşmecilerin cinsiyet dağılımına bakıldığında %27,3'ünün (9 kişi) kadın, %72,7'sinin (24 kişi) erkek olduğu görülmektedir (Tablo 2).

Tablo 1. Görüşmecilerin Kurumlara Göre Dağılımı

Kurum	Frekans	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Gümüşhane Belediyesi	9	27,3	27,3	27,3
Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü	7	21,2	21,2	48,5
Gümüşhane Valiliği ve İl Özel İdaresi	7	21,2	21,2	69,7
Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü	3	9,1	9,1	78,8
Gümüşhane Müze Müdürlüğü	2	6,1	6,1	84,9
DOKA Gümüşhane Temsilciliği	2	6,1	6,1	91,0
Gümüşhane Üniversitesi	2	6,1	6,1	97,1
Gümüşhane Milli Eğitim İl Müdürlüğü	1	3,0	3,0	100,0
Toplam	33	100,0	100,0	

Tablo 2. Görüşmecilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Erkek	24	72,7	72,7	72,7
Kadın	9	27,3	27,3	100,0
Toplam	33	100,0	100,0	

Görüşmecilerin yaş dağılımına bakıldığında %42,4'ünün (14 kişi) 18-34 yaş aralığında, %39,4'ünün (13 kişi) 35-49 yaş aralığında, %18,2'sinin (6 kişi) 50-64 yaş aralığında olduğu görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Görüşmecilerin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grupları	Frekans	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
18-34	14	42,4	42,4	42,4
35-49	13	39,4	39,4	81,8
50-64	6	18,2	18,2	100,0
Toplam	33	100,0	100,0	

Görüşmecilerin eğitim düzeylerine bakıldığında %66,7'sinin (22 kişi) doktora veya yüksek lisans düzeyinde, %33,3'ünün (11 kişi) lisans veya ön lisans düzeyinde eğitim sahibi olduğu görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 4. Görüşmecilerin Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

Eğitim Düzeyi	Frekans	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Doktora ve Yüksek Lisans	22	66,7	66,7	66,7
Lisans ve Ön Lisans	11	33,3	33,3	100,0
Toplam	33	100,0	100,0	

Görüşmecilerin mesleklerine göre dağılımına bakıldığında %36,4'ünün (12 kişi) mühendis, %18,2'sinin (6 kişi) mimar, %9,1'inin (3 kişi) yönetici, %9,1'inin (3 kişi) arkeolog, %6,1'inin (2 kişi) şehir ve bölge plancısı, %6,1'inin (2 kişi) uzman, %6,1'inin (2 kişi) akademisyen, %3'ünün (1 kişi) idari destek personeli, %3'ünün (1 kişi) tekniker, %3'ünün (1 kişi) bilgisayar programcısı olduğu görülmektedir (Tablo 5).

Tablo 5. Görüşmecilerin Mesleklerine Göre Dağılımı

Meslekler	Frekans	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Mühendis	12	36,3	36,3	36,3
Mimar	6	18,2	18,2	54,5
Yönetici	3	9,1	9,1	63,6
Arkeolog	3	9,1	9,1	72,7
Şehir plancısı	2	6,1	6,1	78,8
Akademisyen	2	6,1	6,1	84,9
Uzman	2	6,1	6,1	91,0
İdari destek	1	3,0	3,0	94,0
Bilgisayar programcısı	1	3,0	3,0	97,0
Tekniker	1	3,0	3,0	100,0
Toplam	33	100,0	100,0	

Anket çalışmasının ilk bölümünde görüşmecileri betimleyici sorularla birlikte yer alan görüşmecilerin Santa Harabeleri ile ilgili deneyimleri ve bilgi birikimlerini belirlemeye yönelik sorularda bulunmaktadır. Bu sorular ile Santa Harabeleri'nin görüşmeci tarafından ziyaret edilip edilmediğini, hangi amaçla ziyaret edildiği, alanla ilgili bir çalışmada yer alıp almadığı ölçülmüştür. Bu kapsamda elde edilen veriler frekans analizi tekniği ile analiz edilmiştir.

Görüşmecilerin Santa Harabeleri'ne ilişkin bir çalışmaya daha önce katılmış olma durumlarına bakıldığında, katılımcıların %60,6'sının (20 kişi) hayır cevabı vererek bir çalışmaya katılmadığını ifade ettiği, %39,4'ünün (13 kişi) ise evet cevabı vererek bir çalışmaya katıldığını ifade ettiği görülmüştür. (Tablo 6).

Tablo 6. Görüşmecilerin Santa Harabeleri'ne İlişkin Herhangi Bir Çalışmaya Katılım Durumları

Santa Harabeleri'ne İlişkin Çalışmaya Katılım	Frekans	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Hayır	20	60,6	60,6	60,6
Evet	13	39,4	39,4	100,0
Toplam	33	100,0	100,0	

Görüşmecilerin Santa Harabeleri'ni ziyaret etme durumuna bakıldığında, katılımcıların %66,7'sinin (22 kişi) evet cevabı verdiği ve Santa Harabeleri'ni ziyaret etmiş olduğu görülmüştür. %33,3'nün (11 kişi) ise hayır cevabı vererek Santa Harabeleri'ni daha önce ziyaret etmemiş oldukları ortaya konulmuştur (Tablo 7).

Tablo 7. Görüşmecilerin Santa Harabeleri'ni Ziyaret Etmelerine Göre Dağılımları

Santa Harabeleri'ni Ziyaret Etme Durumu	Frekans	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Evet	22	66,7	66,7	66,7
Hayır	11	33,3	33,3	100,0
Toplam	33	100,0	100,0	

Katılımcıların Santa Harabeleri'ni turistik amaçlı ziyaret etme durumuna bakıldığında, katılımcıların %60,6'sının (20 kişi) hayır cevabı vererek Santa Harabeleri'ni turistik amaçlı ziyaret etmediğini, %39,4'nün (13 kişi) evet cevabı vererek Santa Harabeleri'ni turistik amaçlı ziyaret ettiğini ifade etmiş olduklarını ifade ettikleri görülmektedir (Tablo 8).

Tablo 8. Görüşmecilerin Santa Harabeleri'ni Turistik Amaçla Ziyaret Etmelerine Göre Dağılımları

Santa Harabelerini Turistik Amaçlı Ziyaret Etme Durumu	Frekans	%	Geçerli Yüzde	Toplamlı Yüzde
Hayır	20	60,6	60,6	60,6
Evet	13	39,4	39,4	100,0
Toplam	33	100,0	100,0	

Betimsel Analiz Bulguları

Anketin ikinci bölümünde çalışma kapsamında oluşturulan kültürel değerlerin turizme konu olması, ülkemizde kültür varlıklarının korunması, Gümüşhane'de turizm ve kültür turizmi, Santa Harabeleri'nin mevcut durumu, Santa Harabeleri'nin korunması, Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine katkısı, Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak

kullanımı, Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliği, Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanması, DOKA projelerinin Gümüşhane'ye etkisi, DOKA projelerinin Santa Harabeleri'ne etkisi soru kategorilerinde yer alan Tablo 9'da görülen 33 likert tipi soru ile etki ölçmeye yönelik 4 soruya ek olarak sorulan çoktan seçmeli 4 soru görüşmecilere yöneltilmiştir. Bu yolla toplanan nicel veri betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda her bir soru için yapılan en düşük ve en yüksek değerlendirme ve her bir soru için ortaya çıkan ortalama değer betimsel analiz tekniği ile elde edilmiş ve Tablo 9'da sunulmuştur.

Bu çerçevede birinci soru grubunu kültürel değerlerin turizme konu olması ile korunması ile sürdürülebilirliğinin artırılmasına odaklanan 6 soru oluşturmaktadır. Bu bağlamda, kültürel mirasın turistik değer olarak kullanımı konusu ile ilgili olarak çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L1 kodlu “Sizce kültürel değerler turizm için kaynak olarak kullanılmalı mı, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalamasının 4,58(kesinlikle katılıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin kültürel değerlerin turizm için kesinlikle kaynak olarak kullanılabileceği yönündeki görüşlerini ortaya koymuştur.

Aynı soru grubunda yer alan ikinci soru kültürel değerlerin kaynak olarak kullanılması ve korunması ile ilgilidir. Bu kapsamda, betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L2 kodlu “Sizce kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılması, kültürel değerlerin korunmasını etkiler mi, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 3,94 (katılıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Bu sonuç görüşmecilerin kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılmasının kültürel değerlerin korunmasını etkileyeceğini düşündüklerini göstermektedir. Ancak bu noktada etkinin olumlu veya olumsuz yönünde önem taşımasından hareketle L2 kodlu soruya ek olarak L2+ olarak kodlanan “Sizce etkinin yönü nasıldır? Sorusu olumlu-olumsuz-çekinserim seçenekleri ile birlikte sorulmuştur. Tablo 9'da da görüldüğü gibi bu soruya 33 görüşmeciden 30'u olumlu, 3'ü olumsuz cevabını vermiştir. Betimsel analiz sonucunda L2+ sorusuna verilen cevapların ortalamasının 1,09 yani olumlu düzeyinde olduğu görülmüştür. Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılmasının kültürel değerlerin korunmasını olumlu etkileyeceği yönündeki görüşlerini ortaya koymaktadır.

Birinci soru grubunda yer alan dördüncü soru kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına turistik değer olarak kullanımları araç olarak kullanımı ile ilgilidir. Bu kapsamda, betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L3 kodlu

“Sizce kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında turistik değer olarak kullanılmaları bir araç olarak kullanılabilir mi. Ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalamasının 4,06 (katılıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında turistik değer olarak kullanılmaları bir araç olarak kullanılabilir fikrinde olduklarını ortaya koymaktadır.

Birinci soru grubunda yer alan beşinci soru turizm politikalarını koruma politikalarından öncelikli olması ile ilgilidir. Bu kapsamda betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L4 kodlu “Turizm politikalarının koruma politikalarından öncelikli olması gerektiğini düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 2,36 (katılmıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin turizm politikalarının koruma politikalarından öncelikli olması ifadesine katılmadıkları sonucunu ortaya koymaktadır.

İkinci soru grubunu ülkemizde kültür varlıkları, korunması ve turizm odaklanan 2 soru oluşturmaktadır. Bu bağlamda ülkemizde turizm politikalarını koruma politikalarından öncelikli olması konusu ile ilgili olarak çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L5 kodlu “Ülkemizde turizm politikalarının koruma politikalarından öncelikli olduğunu düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 3,18 (çekimserim) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin ülkemizde hâlihazırda turizm politikalarının koruma politikalarından öncelikli olup olmadığı konusunda çekimser olduklarını göstermektedir.

Birinci soru grubunda yer alan altıncı soru korunan kültür varlıklarının turizme konu olduğu tarihi alanlarda koruma politikalarının turizm uygulamalarından öncelikli olması ile ilgilidir. Bu kapsamda betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L6 kodlu “Korunan kültür varlıklarının turizme konu olduğu tarihi alanlarda koruma politikalarının turizm uygulamalarından öncelikli olması gerektiğini düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 3,97 (katılıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmeciler korunan kültür varlıklarının turizme konu olduğu tarihi alanlarda koruma politikalarının turizm uygulamalarından öncelikli olması gerektiği ifadesine katıldığını ortaya koymaktadır.

İkinci soru grubunda yer alan ikinci soru ülkemizde korunan kültür varlıklarının turizme konu olduğu tarihi alanlarda koruma politikalarının turizm uygulamalarından öncelikli olması ile ilgilidir. Bu kapsamda betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L7 kodlu “Ülkemizde korunan kültür varlıklarının turizme konu olduğu

tarihi alanlarda koruma politikalarının turizm uygulamalarından öncelikli olduğunu düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 3,15 (çekimserim) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin ülkemizde korunan kültür varlıklarının turizme konu olduğu tarihi alanlarda koruma politikalarının turizm uygulamalarından öncelikli olduğu konusunda çekimser olduklarını göstermektedir.

Üçüncü soru grubunu Gümüşhane’de turizm, kültür turizmi ve turistik kapasitenin kullanımına odaklanan 4 soru oluşturmaktadır. Bu bağlamda Gümüşhane’nin kalkınmasında turizmin etkili olması konusu ile ilgili olarak çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L8 kodlu “Gümüşhane’nin kalkınmasında turizmin etkili olduğunu düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 3,33 (çekimserim) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin Gümüşhane’nin kalkınmasında turizm etkili olduğu konusunda çekimser olduklarını göstermektedir.

Aynı soru grubunda yer alan ikinci soru Gümüşhane’nin kalkınması için turistik kapasitenin etkin bir biçimde kullanılması konusu ile ilgilidir. Bu kapsamda betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L9 kodlu “Gümüşhane’nin kalkınması için turistik kapasitenin etkin bir biçimde kullanıldığını düşünüyor musunuz?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 1,88 (kesinlikle katılmıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin Gümüşhane’nin kalkınması için turistik kapasitenin etkin bir biçimde kullanılıyor ifadesine kesinlikle katılmadıkları sonucunu ortaya koymaktadır.

Aynı soru grubunda yer alan üçüncü soru Gümüşhane’nin sahip olduğu turistik değerlerin turizmin gelişimi için yeterliliği konusu ile ilgilidir. Bu kapsamda betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L10 kodlu “Gümüşhane’nin sahip olduğu turistik değerlerin turizmin gelişimi için yeterli olduğunu düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 3,24 (çekimserim) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin Gümüşhane’nin sahip olduğu turistik değerlerin turizmin gelişimi için yeterli olduğunu konusunda çekimser olduklarını göstermektedir.

Dördüncü soru grubunu Gümüşhane’nin kalkınmasında turizm ve kültür turizmine yönelik değerlendirmeye odaklanan 2 soru oluşturmaktadır. Bu bağlamda Gümüşhane’nin kalkınmasında turizmin daha etkili olması konusu ile ilgili olarak, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L11 kodlu “Gümüşhane’nin kalkınmasında turizmin daha etkili olması gerektiğini düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 4,33

(katılıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha etkili olması gerektiğine katıldıkları sonucunu göstermektedir.

Üçüncü soru grubunda yer alan dördüncü soru Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizmi yer alması konusu ile ilgilidir. Bu kapsamda betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L12 kodlu “Gümüşhane’de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizmi yer almakta mıdır, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 2,76 (çekimserim) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin Gümüşhane’de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin yer aldığı konusunda çekimser oldukları sonucuna varmıştır.

Dördüncü soru grubunda yer alan ikinci soru Gümüşhane turizminde kültür turizminin etkinliğinin artırılması konusu ile ilgilidir. Bu kapsamda betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L13 kodlu “Gümüşhane turizminde kültür turizminin etkinliğinin artırılması gerektiğini düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 4,33 (katılıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmeciler Gümüşhane turizminde kültür turizminin etkinliğinin artırılması gerektiğine katıldığı sonucunu ortaya koymaktadır.

Beşinci soru grubunu Santa Harabeleri ve Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine katkısına odaklanan 5 soru oluşturmaktadır. Bu bağlamda Santa Harabeleri'ne ilişkin bilgi sahibi olma durumu ile ilgili olarak çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L14 kodlu “Santa Harabeleri'ne ilişkin bilgi sahibi misiniz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 3,21 (çekimserim) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin Santa Harabeleri'ne ilişkin bilgi sahibi olup olmadığı konusunda çekimser olduklarını göstermektedir.

Beşinci soru grubunun ikinci sorusu Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmi için bir değer olması konusu ile ilgilidir. Bu kapsamda betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L15 kodlu “Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturduğunu düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 4,27 (katılıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturduğuna katıldıkları sonucunu göstermektedir.

Beşinci soru grubunda yer alan üçüncü soru Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmi için turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılması konusu ile ilgilidir. Bu kapsamda

betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L16 kodlu “Santa Harabeleri’nin Gümüşhane turizmi için turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanıldığını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 2,39 (katılmıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin Santa Harabeleri’nin Gümüşhane turizmi için turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanıldığını ifadesine katılmadıkları sonucunu ortaya koymaktadır.

Beşinci soru grubunda yer alan dördüncü soru Santa Harabeleri’nin Gümüşhane’nin kültür turizmi kapasitesini arttırması konusu ile ilgilidir. Bu kapsamda betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L17 kodlu “Santa Harabeleri’nin Gümüşhane’nin kültür turizmi kapasitesini arttırdığını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 3,64 (katılıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin Santa Harabeleri’nin Gümüşhane’nin kültür turizmi kapasitesini arttırdığına katıldıkları sonucunu göstermektedir.

Altıncı soru grubunu Santa Harabeleri’nin turistik değer olarak kullanımı ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına odaklanan 3 soru oluşturmaktadır. Bu bağlamda Santa Harabeleri’nin turistik bir değer olarak koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılması konusu ile ilgili olarak çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L18 kodlu “Santa Harabeleri, turistik bir değer olarak koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılabilir mi, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 4,00 (katılıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin Santa Harabeleri, turistik bir değer olarak koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılabileceğine katıldıkları sonucunu göstermektedir.

Aynı soru grubunda yer alan ikinci soru Santa Harabeleri’nin turistik bir değer olarak daha etkin kullanılması sürdürülebilirliğini sağlanması konusu ile ilgilidir. Bu kapsamda, betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L19 kodlu “Santa Harabeleri’nin turistik bir değer olarak daha etkin kullanılması sürdürülebilirliğin sağlanmasını etkiler mi, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 4,00 (katılıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Bu sonuç görüşmecilerin Santa Harabeleri’nin turistik bir değer olarak daha etkin kullanılması sürdürülebilirliğin sağlanmasını etkileyeceğine katıldıkları sonucunu göstermektedir. Ancak bu noktada etkinin olumlu veya olumsuz yönünde önem taşımasından hareketle L19 kodlu soruya ek olarak L19+ olarak kodlanan “Sizce etkinin yönü nasıldır? Sorusu olumlu-olumsuz-çekimserim seçenekleri ile birlikte sorulmuştur. Tablo 9’da da görüldüğü gibi bu soruya 33 görüşmecedan 26’sı olumlu, 1’i çekimser, 6’sı olumsuz cevabını vermiştir. Betimsel analiz sonucunda L19+

sorusuna verilen cevapların ortalamasının 1,42 (Olumlu) yani olumlu düzeyinde olduğu görülmüştür. Kısaca, betimsel analiz sonucunda Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak daha etkin kullanılması sürdürülebilirliğin sağlanmasını olumlu etkileyeceğini düşündüklerini göstermektedir.

Yedinci soru grubu Santa Harabeleri'nin korunmasına odaklanan 1 soru oluşturmaktadır. Bu bağlamda koruma altında bir turistik alan olarak Santa Harabeleri'nin korunması konusu ile ilgili olarak çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L20 kodlu “Koruma altında bir turistik alan olarak Santa Harabeleri'nin yeterince korunduğunu düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 2,24 (katılmıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin koruma altında bir turistik alan olarak Santa Harabeleri'nin yeterince korunduğu ifadesine katılmadıkları sonucunu ortaya koymaktadır.

Sekizinci soru grubunu Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak kullanımına odaklanan 1 soru oluşturmaktadır. Bu bağlamda turistik bir değer olarak Santa Harabeleri'nin kullanılması konusu ile ilgili olarak çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L21 kodlu “Turistik bir değer olarak Santa Harabeleri'nin yeterince kullanıldığını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 2,15 (katılmıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin turistik bir değer olarak Santa Harabeleri'nin yeterince kullanıldığı ifadesine katılmadıklarını göstermektedir.

Dokuzuncu soru grubunu Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına odaklanan 2 soru oluşturmaktadır. Bu bağlamda Santa Harabeleri'nin günümüzdeki gibi korunması ve kullanılmasıyla sürdürülebilirliğinin sağlanması konusu ile ilgili olarak çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L22 kodlu “Santa Harabeleri'nin günümüzdeki gibi korunması ve kullanılmasıyla sürdürülebilirliği sağlanabilir mi, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 2,94 (çekimserim) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin Santa Harabeleri'nin günümüzdeki gibi korunması ve kullanılmasıyla sürdürülebilirliği sağlanabilir olduğu konusunda çekimser olduklarını ortaya koymaktadır.

Onuncu soru grubunu Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içinde kullanılmasına odaklanan 2 soru oluşturmaktadır. Bu bağlamda Santa Harabeleri örneğinde koruma ve turizm için kullanma bağlamında, korumaya daha fazla ağırlık verilmesi konusu ile ilgili olarak çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L23 kodlu “Santa Harabeleri örneğinde koruma ve turizm için kullanma bağlamında, korumaya daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 4,18

(katılıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin Santa Harabeleri örneğinde koruma ve turizm için kullanma bağlamında, korumaya daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğini düşündüklerini göstermektedir.

Onuncu soru grubunda yer alan ikinci soru Santa Harabeleri örneğinde koruma ve turizm için kullanma bağlamında, turistik bir değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi konusu ile ilgilidir. Bu kapsamda betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L24 kodlu “Santa Harabeleri örneğinde koruma ve turizm için kullanma bağlamında, turistik bir değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 3,97 (katılıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin Santa Harabeleri örneğinde koruma ve turizm için kullanma bağlamında, turistik bir değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi gerektiği ifadesine katıldıklarını ortaya koymaktadır.

Dokuzuncu soru grubunda yer alan ikinci soru Santa Harabeleri’nin sürdürülebilirliğinin sağlanması için mevcut koruma-kullanma dengesinde değişiklik yapılması konusu ile ilgilidir. Bu kapsamda betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L25 kodlu “Santa Harabeleri’nin sürdürülebilirliğinin sağlanması için mevcut koruma-kullanma dengesinde değişiklik yapılması gerekiyor mu, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 4,06 (katılıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin Santa Harabeleri’nin sürdürülebilirliğinin sağlanması için mevcut koruma-kullanma dengesinde değişiklik yapılması gerektiğine katıldıkları sonucunu göstermektedir.

Beşinci soru grubunda yer alan beşinci soru Santa Harabeleri’nin turistik değer olarak kullanılması ve Gümüşhane turizmine kazandırılması konusu ile ilgilidir. Bu kapsamda betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L26 kodlu “Santa Harabeleri’nin turistik değer olarak yeterince kullanıldığını, Gümüşhane turizmine kazandırıldığını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 2,09 (katılmıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin Santa Harabeleri’nin turistik değer olarak yeterince kullanıldığı, Gümüşhane turizmine kazandırıldığı ifadesine katılmadıklarını ortaya koymaktadır.

On birinci soru grubunu DOKA projeleri ve DOKA projeleri & Santa Harabeleri ilişkisine odaklanan 9 soru oluşturmaktadır. Bu bağlamda DOKA projelerine ilişkin bilgi sahibi olma konusu ile ilgili olarak çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L27 kodlu “DOKA projelerine ilişkin bilgi sahibi misiniz?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 3,36

(çekimserim) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin DOKA projelerine ilişkin bilgi sahibi olup olmadığı konusunda çekimser olduklarını ortaya koymaktadır.

Aynı soru grubunda yer alan ikinci soru DOKA projelerinin kapsadığı bölgedeki (Yanbolu Havzası) turizm içinde kültür turizmi konusu ile ilgilidir. Bu kapsamda betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L28 kodlu “DOKA projelerinin kapsadığı bölgedeki (Yanbolu Havzası) turizm içinde kültür turizminin ağırlığını arttıracığını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 3,67 (katılıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin DOKA projelerinin kapsadığı bölgedeki (Yanbolu Havzası) turizm içinde kültür turizminin ağırlığını arttıracığı yönündeki ifadeye katıldıklarını ortaya koymaktadır.

Aynı soru grubunda yer alan üçüncü soru DOKA projelerinin Gümüşhane turizmi içinde kültür turizmine etkisi konusu ile ilgilidir. Bu kapsamda betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L29 kodlu “DOKA projelerinin Gümüşhane turizmi içinde kültür turizminin ağırlığını arttıracığını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 3,70 (katılıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin DOKA projelerinin Gümüşhane turizmi içinde kültür turizminin ağırlığını arttıracığı ifadesine katıldıklarını ortaya koymuştur.

Aynı soru grubunda yer alan dördüncü soru DOKA projelerinin Santa Harabeleri’nin Gümüşhane turizmindeki etkinliğine etkisi konusu ile ilgilidir. Bu kapsamda betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L30 kodlu “DOKA projelerinin Santa Harabeleri’nin Gümüşhane turizmindeki etkinliğini arttıracığını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 3,58 (katılıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin DOKA projelerinin Santa Harabeleri’nin Gümüşhane turizmindeki etkinliğini arttıracığı ifadesine katıldıklarını göstermektedir.

Aynı soru grubunda yer alan beşinci soru DOKA projelerinin Santa Harabeleri’nin Gümüşhane kültür turizmindeki etkinliğine etkisi konusu ile ilgilidir. Bu kapsamda betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L31 kodlu “DOKA projelerinin Santa Harabeleri’nin Gümüşhane kültür turizmindeki etkinliğini arttıracığını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 3,76 (katılıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin DOKA

projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane kültür turizmindeki etkinliğini arttıracaklarını düşüncesine katıldıkları sonucunu ortaya koymaktadır.

Aynı soru grubunda yer alan altıncı soru DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanımına etkisi konusu ile ilgilidir. Bu kapsamda, betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L32 kodlu “DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanımına etkisi olacağını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 3,82 (katılıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Bu sonuç görüşmecilerin DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanımına etkisi olacağına katıldıkları sonucunu göstermektedir. Ancak bu noktada etkinin olumlu veya olumsuz yönünde önem taşımasından hareketle L32 kodlu soruya ek olarak L32+ olarak kodlanan “Sizce etkinin yönü nasıldır? Sorusu olumlu-olumsuz-çekimserim seçenekleri ile birlikte sorulmuştur. Tablo 9’da da görüldüğü gibi bu soruya 33 görüşmeciden 23’ü olumlu, 1’i çekimser, 9’u olumsuz cevabını vermiştir. Betimsel analiz sonucunda L19+ sorusuna verilen cevapların ortalamasının 1,42 (Olumlu) yani olumlu düzeyinde olduğu görülmüştür. Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanımına etkisinin olumlu olacağını düşündüklerini göstermektedir.

Aynı soru grubunda yer alan sekizinci soru DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanması konusu ile ilgilidir. Bu kapsamda, betimsel analiz sonucunda, çalışma kapsamında görüşmecilere sorulan L33 kodlu “DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına etkisi olacağını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?” sorusuna verilen cevapların ortalaması 3,76 (katılıyorum) düzeyinde olduğu görülmüştür (Tablo 9). Bu sonuç DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına etkisi olacağına görüşmecilerin katıldıkları sonucunu göstermektedir. Ancak bu noktada etkinin olumlu veya olumsuz yönünde önem taşımasından hareketle L33 kodlu soruya ek olarak L33+ olarak kodlanan “Sizce etkinin yönü nasıldır? Sorusu olumlu-olumsuz-çekimserim seçenekleri ile birlikte sorulmuştur. Tablo 9’da da görüldüğü gibi bu soruya 33 görüşmeciden 23’ü olumlu, 1’i çekimser, 9’u olumsuz cevabını vermiştir. Betimsel analiz sonucunda L19+ sorusuna verilen cevapların ortalamasının 1,42 (Olumlu) yani olumlu düzeyinde olduğu görülmüştür. Kısaca, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına etkisinin olumlu olacağını düşündüklerini göstermektedir.

Tablo 9. Likert Tipi Sorulara Yönelik Betimsel Analiz Sonuçları (1:Kesinlikle Katılmıyorum, 2:Katılmıyorum, 3:Çekimserim, 4:Katılıyorum, 5:Kesinlikle Katılıyorum)

Soru Grubu	Soru Kodu	Soru	Min.	Max.	Ort.
Kültürel Değerlerin Turizme Konu Olması ile Korunması ve Sürdürülebilirliğinin Arttırılması	L1	Sizce kültürel değerler turizm için kaynak olarak kullanılmalı mı, ne ölçüde?	1	5	4,58
	L2	Sizce kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılması, kültürel değerlerin korunmasını etkiler mi, ne ölçüde?	1	5	3,94
	L2+	Sizce etkinin yönü nasıldır?	1	2	1,09
	L3	Sizce kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında turistik değer olarak kullanılmaları bir araç olarak kullanılabilir mi. Ne ölçüde?	2	5	4,06
	L4	Turizm politikalarının koruma politikalarından öncelikli olması gerektiğini düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	1	5	2,36
Ülkemizde Kültür Varlıkları, Korunması ve Turizm	L5	Ülkemizde turizm politikalarının koruma politikalarından öncelikli olduğunu düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	1	5	3,18
Kültürel Değerlerin Turizme Konu Olması ile Korunması ve Sürdürülebilirliğinin Arttırılması	L6	Korunan kültür varlıklarının turizme konu olduğu tarihi alanlarda koruma politikalarının turizm uygulamalarından öncelikli olması gerektiğini düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	1	5	3,97
Ülkemizde Kültür Varlıkları, Korunması ve Turizm	L7	Ülkemizde korunan kültür varlıklarının turizme konu olduğu tarihi alanlarda koruma politikalarının turizm uygulamalarından öncelikli olduğunu düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	1	5	3,15
Gümüşhane’de Turizm, Kültür Turizmi ve Turistik Kapasitenin Kullanımı	L8	Gümüşhane’nin kalkınmasında turizmin etkili olduğunu düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	1	5	3,33
	L9	Gümüşhane’nin kalkınması için turistik kapasitenin etkin bir biçimde kullanıldığını düşünüyor musunuz?	1	4	1,88
	L10	Gümüşhane’nin sahip olduğu turistik değerlerin turizmin gelişimi için yeterli olduğunu düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	1	5	3,24
Gümüşhane’nin Kalkınmasında Turizm ve Kültür Turizmi	L11	Gümüşhane’nin kalkınmasında turizmin daha etkili olması gerektiğini düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	2	5	4,33
Gümüşhane’de Turizm, Kültür Turizmi ve Turistik Kapasitenin Kullanımı	L12	Gümüşhane’de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizmi yer almakta mıdır, ne ölçüde?	1	4	2,76

Tablo 9. (Devamı)

Soru Grubu	Soru Kodu	Soru	Min.	Max.	Ort.
Gümüşhane'nin Kalkınmasında Turizm ve Kültür Turizmi	L13	Gümüşhane turizminde kültür turizminin etkinliğinin artırılması gerektiğini düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	2	5	4,33
	L14	Santa Harabeleri'ne ilişkin bilgi sahibi misiniz, ne ölçüde?	1	5	3,21
	L15	Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturduğunu düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	2	5	4,27
Santa Harabeleri ve Gümüşhane Turizmine Katkısı	L16	Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmi için turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanıldığını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	1	5	2,39
	L17	Santa Harabeleri'nin Gümüşhane'nin kültür turizmi kapasitesini arttırdığını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	2	5	3,64
Santa Harabeleri'nin Turistik Değer Olarak Kullanımı ve Sürdürülebilirliğinin Sağlanması	L18	Santa Harabeleri, turistik bir değer olarak koruma kullanma dengesi içerisinde kullanılabilir mi, ne ölçüde?	2	5	4,00
	L19	Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak daha etkin kullanılması sürdürülebilirliğin sağlanmasını etkiler mi, ne ölçüde?	2	5	4,00
	L19+	Sizce etkinin yönü nasıldır?	1	2	1,42
Santa Harabeleri'nin Korunması	L20	Koruma altında bir turistik alan olarak Santa Harabeleri'nin yeterince korunduğunu düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	1	5	2,24
Santa Harabeleri'nin Turistik Değer Olarak Kullanımı	L21	Turistik bir değer olarak Santa Harabeleri'nin yeterince kullanıldığını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	1	4	2,15
Santa Harabeleri'nin Sürdürülebilirliğinin Sağlanması	L22	Santa Harabeleri'nin günümüzdeki gibi korunması ve kullanılmasıyla sürdürülebilirliği sağlanabilir mi, ne ölçüde?	1	5	2,94
Santa Harabeleri'nin Koruma-Kullanma Dengesi İçinde Kullanılması	L23	Santa Harabeleri örneğinde koruma ve turizm için kullanma bağlamında, korumaya daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	1	5	4,18
	L24	Santa Harabeleri örneğinde koruma ve turizm için kullanma bağlamında, turistik bir değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğini düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	1	5	3,97

Tablo 9. (Devamı)

Soru Grubu	Soru Kodu	Soru	Min.	Max.	Ort.
Santa Harabeleri'nin Sürdürülebilirliğinin Sağlanması	L25	Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanması için mevcut koruma-kullanma dengesinde değişiklik yapılması gerekiyor mu, ne ölçüde?	2	5	4,06
Santa Harabeleri ve Gümüşhane Turizmine Katkısı	L26	Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak yeterince kullanıldığını, Gümüşhane turizmine kazandırıldığını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	1	5	2,09
DOKA Projeleri ve DOKA Projeleri & Santa Harabeleri İlişkisi	L27	DOKA projelerine ilişkin bilgi sahibi misiniz?	1	5	3,36
	L28	DOKA projelerinin kapsadığı bölgedeki (Yanbolu Havzası) turizm içinde kültür turizminin ağırlığını arttıracaklarını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	2	5	3,67
	L29	DOKA projelerinin Gümüşhane turizmi içinde kültür turizminin ağırlığını arttıracaklarını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	1	5	3,70
	L30	DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmindeki etkinliğini arttıracaklarını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	1	5	3,58
	L31	DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane kültür turizmindeki etkinliğini arttıracaklarını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	1	5	3,76
	L32	DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanımına etkisi olacağını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	1	5	3,82
	L32+	Sizce etkinin yönü nasıldır?	1	3	1,42
	L33	DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına etkisi olacağını düşünüyor musunuz, ne ölçüde?	1	5	3,76
	L33+	Sizce etkinin yönü nasıldır?	1	3	1,42

Kısaca, betimsel analize konu olan 33 likert tipi soru ile bu sorulardan etkiye yönelik görüşü ortaya koymayı amaçlayan sorulara ek olarak etkinin yönünü öğrenmeye yönelik sorulmuş 4 soruya verilen cevapların ortalaması bu bölümde nicel olarak ortaya konulmuştur. Ardından elde edilen bulgulardan hareketle sorular ve cevapların bir araya getirilmesiyle nitel veri üretilmiş ve her bir soru için yukarıda ortaya konulan bir ifade üretilmiştir (Tablo 10). Bu ifadeler çalışmanın izleyen bölümlerinde SWOT analizinde kullanılacaktır.

Tablo 10. Betimleyici Analiz Sonucunda Görüşmecilerin Değerlendirmelerinden Ortaya Çıkan İfadeler

Soru Kodu	İfade
L1	Kültürel değerler turizm için kesinlikle kaynak olarak kullanılmalıdır.
L2	Kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılması, kültürel değerlerin korunmasını olumlu şekilde etkileyecektir.
L3	Kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında turistik değer olarak kullanılmaları bir araç olarak kullanılmalıdır.
L4	Turizm politikaları koruma politikalarından öncelikli olmamalıdır.
L5	Ülkemizde turizm politikalarının koruma politikalarından öncelikli olduğu konusunda kararsızlık hakimdir.
L6	Korunan kültür varlıklarının turizme konu olduğu tarihi alanlarda koruma politikaları turizm uygulamalarından öncelikli olmalıdır.
L7	Ülkemizde korunan kültür varlıklarının turizme konu olduğu tarihi alanlarda koruma politikalarının turizm uygulamalarından öncelikli olduğundan emin olunamamaktadır .
L8	Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin etkili olduğundan emin olunamamaktadır.
L9	Gümüşhane'nin kalkınması için turistik kapasitesi etkin bir biçimde kullanılmamaktadır.
L10	Gümüşhane'nin sahip olduğu turistik değerlerin turizmin gelişimi için yeterli olduğundan emin olunamamaktadır.
L11	Gümüşhane'nin kalkınmasında turizm daha etkili olmalıdır.
L12	Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin yer aldığından emin olunamamaktadır.
L13	Gümüşhane turizminde kültür turizminin etkinliğinin artırılması gerekmektedir.
L14	Santa Harabelerine ilişkin uzmanlar ortalama düzeyde bilgi sahibidir.
L15	Santa Harabeleri Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturmaktadır.
L16	Santa Harabeleri Gümüşhane turizmi için turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılmamaktadır.
L17	Santa Harabeleri Gümüşhane'nin kültür turizm kapasitesini arttırmaktadır.
L18	Santa Harabeleri, turistik bir değer olarak koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılabilir.
L19	Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak daha etkin kullanılması sürdürülebilirliğin sağlanmasını olumlu etkileyecektir.
L20	Koruma altında bir turistik alan olan Santa Harabeleri yeterince korunmamaktadır.

Tablo 10. (Devamı)

Soru Kodu	İfade
L21	Turistik bir değer olarak Santa Harabeleri yeterince kullanılmamaktadır.
L22	Santa Harabeleri'nin günümüzdeki gibi korunması ve kullanılmasıyla sürdürülebilirliğinin sağlanabilirliğinden emin olunamamaktadır.
L23	Santa Harabeleri örneğinde koruma ve turizm için kullanma bağlamında, korumaya daha fazla ağırlık verilmesi gerekmektedir.
L24	Santa Harabeleri örneğinde koruma ve turizm için kullanma bağlamında, turistik bir değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi gerekmektedir.
L25	Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanması için mevcut koruma-kullanma dengesinde değişiklik yapılması gerekmektedir.
L26	Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak yeterince kullanılmamaktadır. Santa Harabeleri Gümüşhane turizmine kazandırılmamıştır.
L27	DOKA projelerine ilişkin uzmanlar ortalama düzeyde bilgi sahibidir.
L28	DOKA projeleri, kapsadığı bölgedeki (Yanbolu Havzası) turizm faaliyetleri içinde kültür turizminin ağırlığını arttıracaktır.
L29	DOKA projeleri Gümüşhane turizmi içinde kültür turizminin ağırlığını arttıracaktır.
L30	DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmindeki etkinliğini arttıracaktır.
L31	DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin Gümüşhane kültür turizmindeki etkinliğini arttıracaktır.
L32	DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanımına olumlu etkisi olacaktır.
L33	DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına olumlu etkisi olacaktır.

Korelasyon Analizi Bulguları

Araştırma kapsamında veri toplama sürecinde likert tipi sorulara yönelik görüşmecilerin verdikleri cevaplarla toplanan nicel verinin analizi için kullanılan tekniklerden biri de korelasyon analizi olmuştur. Korelasyon analizi tekniği değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koymak ve bu ilişkilerin şiddetini belirlemek amacıyla çalışma kapsamında kullanılmıştır. Korelasyon analizi sonucunda ortaya çıkan r ile gösterilen değer 0,00-0,25 arasında ise değişkenler arasında ilişki düzeyinin çok zayıf; 0,26-0,49 arasında ise zayıf; 0,50-0,69 arasında ise orta; 0,70-0,89 arasında ise yüksek ve 0,90-1,00 arasında ise çok yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca korelasyon katsayısının pozitif olması değişkenler arasında doğru orantılı bir ilişkiyi gösterirken negatif değer olması değişkenler arasında ters orantılı ilişki olduğunu göstermektedir (Kalaycı 2006). Çalışmanın bu bölümünde korelasyon analizinden elde edilen veriler doğrultusunda çok zayıf, zayıf, orta, yüksek ve çok yüksek şiddetli ilişkiler yazılı olarak ifade edilmiş; yalnızca orta, yüksek ve çok yüksek şiddetli ilişkiler tablo oluşturularak ortaya konulmuştur. Araştırma kapsamında üretilen korelasyon

analizi tablosu sayfa boyutlarına sığdırılmadığı için bu bölümde korelasyon analizi bulguları parça parça tablolar halinde sunulmuştur. Korelasyon analizi tablosu bütün olarak EK 2’de sunulmuştur.

Korelasyon analizi sonuçlarına göre görüşmecilerin daha önce Santa Harabeleri’ni ziyaret etmiş olma durumlarının; eğitim düzeyleri ile arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=500$); Santa Harabeleri ile ilgili herhangi bir çalışmada yer alma durumları ile arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=570$) ilişkiler olduğu görülmüştür (Tablo 11).

Görüşmecilerin Santa Harabeleri’ni turistik amaçlı ziyaret etmiş olma durumlarının; eğitim düzeyleri ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=352$) ;

Santa Harabeleri ile ilgili herhangi bir çalışmada yer almış olma durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=365$); Santa Harabeleri’ni ziyaret etmiş olma durumu ile arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=570$) ilişkiler olduğu görülmektedir (Tablo 11).

Kültürel değerlerin kaynak olarak kullanımı ve korunması durumu; ile kültürel mirasın turistik değer olarak kullanımı arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=475$) bir ilişki olduğu görülmektedir.

Kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına turistik değer olarak kullanımları araç olarak kullanılma durumu ile Kültürel değerlerin turizm kaynak olması durumu arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=664$); kültürel değerlerin turizm kaynağı olması ve korunabilmesi durumu ile arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=548$) ilişkiler olduğu görülmektedir (Tablo 11).

Korunan kültür varlıklarının turizme konu olduğu tarihi alanlarda koruma politikalarının turizm uygulamalarından öncelikli olması durumu ile kültürel mirasın turistik değer olarak kullanılma durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=369$); ülkemizde turizm politikalarını koruma politikalarından öncelikli olması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=412$) ilişkiler olduğu görülmektedir.

Ülkemizde korunan kültür varlıklarının turizme konu olduğu tarihi alanlarda koruma politikalarının turizm uygulamalarından öncelikli olması durumu ile kültürel mirasın turistik değer olarak kullanılması durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=398$); kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına turistik değer olarak kullanımları araç olarak kullanılması ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=399$) ilişkiler olduğu görülmektedir.

Gümüşhane’nin kalkınması için turistik kapasitenin etkin bir biçimde kullanılması durumu ile cinsiyet dağılımı arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=434$); yaş grupları ile

arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=334$); Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin etkili olması ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=405$) ilişkiler olduğu görülmektedir.

Gümüşhane'nin sahip olduğu turistik değerlerin turizmin gelişimi için yeterli olması durumu ile meslek dağılımları arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=379$); Santa Harabeleri ile ilgili herhangi bir çalışmada yer alma durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=403$) ilişkiler olduğu görülmektedir.

Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha etkili olması durumu ile kültürel mirasın turistik değer olarak kullanılması arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=401$); Gümüşhane'nin kalkınması için turistik kapasitenin etkin bir biçimde kullanılması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=406$) ilişkiler olduğu görülmektedir.

Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizmi yer alması durumu ile cinsiyet dağılımı arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=415$); durumu Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin etkili olması ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=493$) ilişkiler olduğu görülmektedir.

Gümüşhane turizminde kültür turizminin etkinliğinin artırılması durumu ile Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha etkili olması arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=441$) bir ilişki olduğu görülmektedir.

Santa Harabeleri'ne ilişkin bilgi sahibi olma durumu ile cinsiyet dağılımı arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=392$); Santa Harabeleri ile ilgili herhangi bir çalışmada yer alma durumu arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=592$); Santa Harabeleri'ni ziyaret etmiş olma durumu ile arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=500$); Santa Harabeleri'ni turistik amaçlı ziyaret etmiş olma durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=478$) ilişkiler olduğu görülmektedir (Tablo 11).

Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmi için bir değer olması durumu ile kültürel değerlerin kaynak olarak kullanımı ve korunması arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=421$); kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına turistik değer olarak kullanımları araç olarak kullanılması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=493$); ülkemizde turizm politikalarını koruma politikalarından öncelikli olması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=353$); Gümüşhane'nin sahip olduğu turistik değerlerin turizmin gelişimi için yeterliliği ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=362$); Gümüşhane turizminde kültür turizminin etkinliğinin artırılması ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=356$) ilişkiler olduğu görülmektedir.

Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmi için turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılması durumu ile eğitim durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=428$); Santa Harabeleri ile ilgili herhangi bir çalışmada yer alma durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=464$); Santa Harabeleri'ni ziyaret etmiş olma durumu ile arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=653$); Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha etkili olması durumu ile arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=505$); kültürel mirasın turistik değer olarak kullanımı durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=387$); kültürel değerın kaynak olarak kullanımı ve korunması durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=376$); Gümüşhane'nin sahip olduğu turistik değerlerin turizmin gelişimi için yeterli olması durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=347$); ilişkiler olduğu görülmektedir (Tablo 11).

Santa Harabeleri'nin Gümüşhane'nin kültür turizmi kapasitesini arttırması durumu ile Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmi için bir değer olması arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=538$) bir ilişki olduğu görülmektedir.

Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılması durumu ile cinsiyet dağılımı arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=489$); kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması için turistik değer olarak kullanımlarının araç olarak kullanılması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=376$); ülkemizde korunan kültür varlıklarının turizme konu olduğu tarihi alanlarda koruma politikalarının turizm uygulamalarından öncelikli olması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=441$); Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizmi yer alması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=410$); Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmi için bir değer olması ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=338$) ilişkiler olduğu görülmektedir.

Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak daha etkin kullanılması sürdürülebilirliğinin sağlanması durumu ile yaş dağılımı arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=369$); kültürel değerın kaynak olarak kullanımı ve korunması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=397$); kültürel değerın kaynak olarak kullanımı ve korunmasının etkisinin yönü ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=356$); kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına turistik değer olarak kullanımları araç olarak kullanılması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=345$); Gümüşhane turizminde kültür turizminin etkinliğinin arttırılması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=401$); Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmi için bir değer olması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=410$) ilişkiler olduğu görülmektedir.

Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak daha etkin kullanılması sürdürülebilirliğinin sağlanmasına etkisinin yönünün durumu ile kültürel mirasın turistik değer olarak kullanımı arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=458$); kültürel değerlerin kaynak olarak kullanımı ve korunması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=476$); kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına turistik değer olarak kullanımları araç olarak kullanılması ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=453$); korunan kültür varlıklarının turizme konu olduğu tarihi alanlarda koruma politikalarının turizm uygulamalarından öncelikli olması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=366$); Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin etkili olması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=395$); Gümüşhane'nin sahip olduğu turistik değerlerin turizmin gelişimi için yeterli olması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=394$)); Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha etkili olması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=450$); Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmi için bir değer olması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=465$); Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=408$) ilişkiler olduğu görülmektedir.

Koruma altında bir turistik alan olarak Santa Harabeleri'nin korunması durumu ile meslek grupları arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=408$); Santa Harabeleri ile ilgili herhangi bir çalışmada yer alma durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=413$); kültürel mirasın turistik değer olarak kullanılması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=348$); ülkemizde turizm politikalarını koruma politikalarından öncelikli olması durumu ile arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=520$); Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha etkili olması durumu arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=559$); Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmi için turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılması durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=440$); Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak daha etkin kullanılması sürdürülebilirliğinin sağlanmasına etkisinin yönünün durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=384$); ilişkiler olduğu görülmektedir (Tablo 11).

Turistik bir değer olarak Santa Harabeleri'nin kullanılması durumu ile Santa Harabeleri'nde bir çalışmada yer alma durumu arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=501$) bir ilişki olduğu görülmektedir.

Santa Harabeleri'nin günümüzdeki gibi korunması ve kullanılmasıyla sürdürülebilirliğinin sağlanması durumu ile Santa Harabeleri ile ilgili herhangi bir çalışmada yer alma durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=388$); korunan kültür varlıklarının turizme konu olduğu tarihi alanlarda koruma politikalarının turizm uygulamalarından

öncelikli olması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=368$) ilişkiler olduğu görülmektedir.

Santa harabeleri örneğinde koruma ve turizm için kullanma bağlamında, korumaya daha fazla ağırlık verilmesi durumu ile kültürel değerin kaynak olarak kullanımı ve korunması arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=477$); kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına turistik değer olarak kullanımları araç olarak kullanımı durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=435$); korunan kültür varlıklarının turizme konu olduğu tarihi alanlarda koruma politikalarının turizm uygulamalarından öncelikli olması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=442$); Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin etkili olması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=374$); Gümüşhane'nin sahip olduğu turistik değerlerin turizmin gelişimi için yeterli olması durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=351$); Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmi için bir değer olması durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=433$); Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılması durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=405$); Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak daha etkin kullanılması sürdürülebilirliğini sağlanması durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=353$); Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak daha etkin kullanılması sürdürülebilirliğinin sağlanmasına etkisinin yönünün durumu arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=680$); koruma altında bir turistik alan olarak Santa Harabeleri'nin korunması durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=392$) ilişkiler olduğu görülmektedir (Tablo 11).

Santa Harabeleri örneğinde koruma ve turizm için kullanma bağlamında, turistik bir değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi durumu ile kültürel değerin kaynak olarak kullanımı ve korunmasının etkisinin yönünün durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=361$) ilişkiler olduğu görülmektedir.

Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanması için mevcut koruma-kullanma dengesinde değişiklik yapılması durumu ile Santa Harabeleri'ne ilişkin bilgi sahibi olma durumu arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=522$); turistik bir değer olarak Santa Harabeleri'nin kullanılması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=429$); Santa Harabeleri'nin günümüzdeki gibi korunması ve kullanılmasıyla sürdürülebilirliğinin sağlanması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=423$) ilişkiler olduğu görülmektedir(Tablo 11).

Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak kullanılması ve Gümüşhane turizmine kazandırılması durumu ile meslek grupları arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=360$); Santa Harabeleri'ni ziyaret etmiş olma durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli

($r=413$); kültürel mirasın turistik değer olarak kullanımı durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=364$); Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin etkili olması durumu ile arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=502$); Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmi için turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılması durumu arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=608$); Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak daha etkin kullanılması sürdürülebilirliğini sağlanmasının etkisini yönünün durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=446$); koruma altında bir turistik alan olarak Santa Harabeleri'nin korunması durumu arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=553$); turistik bir değer olarak Santa Harabeleri'nin kullanılması durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=396$); Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılması durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=405$); Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak daha etkin kullanılması sürdürülebilirliğini sağlanması durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=353$); Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak daha etkin kullanılması sürdürülebilirliğinin sağlanmasına etkisinin yönünün durumu arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=680$); koruma altında bir turistik alan olarak Santa Harabeleri'nin korunması durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=392$); Santa harabeleri örneğinde koruma ve turizm için kullanma bağlamında, korumaya daha fazla ağırlık verilmesi durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=354$) ilişkiler olduğu görülmektedir (Tablo 11).

DOKA projelerine ilişkin bilgi sahibi olma durumu ile Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak daha etkin kullanılması sürdürülebilirliğinin sağlanmasına etkisinin yönünün durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=446$) ilişkiler olduğu görülmektedir.

DOKA projelerinin kapsadığı bölgedeki (Yanbolu havzası) turizm içinde kültür turizminin durumu ile kültürel mirasın turistik değer olarak kullanımı arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=393$); Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin etkili olması durumu arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=649$); Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin etkili olması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=381$); Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak daha etkin kullanılması sürdürülebilirliğinin sağlanmasına etkisinin yönünün durumu ile arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=555$); Santa harabeleri örneğinde koruma ve turizm için kullanma bağlamında, korumaya daha fazla ağırlık verilmesi durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=346$); Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak kullanılması ve Gümüşhane turizmine kazandırılması durumu ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=359$); DOKA projelerine ilişkin bilgi sahibi olma durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=400$) ilişkiler olduğu görülmektedir (Tablo 11).

DOKA projelerinin Gümüşhane turizmi içinde kültür turizmine etkisinin durumu ile ülkemizde turizm politikalarını koruma politikalarından öncelikli olması arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=549$); koruma altında bir turistik alan olarak Santa Harabeleri'nin korunması durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=371$); DOKA projelerinin kapsadığı bölgedeki (Yanbolu havzası) turizm içinde kültür turizmi ile arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=513$) ilişkiler olduğu görülmektedir (Tablo 11).

DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmindeki etkinliğine etkisinin durumu ile ülkemizde turizm politikalarını koruma politikalarından öncelikli olması arasında negatif yönlü ve orta şiddetli ($r=552$); Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin etkili olması ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=345$); Gümüşhane'nin kalkınması için turistik kapasitenin etkin bir biçimde kullanılması ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=355$); DOKA projelerinin kapsadığı bölgedeki (Yanbolu havzası) turizm içinde kültür turizmi ile arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=559$); DOKA projelerinin Gümüşhane turizmi içinde kültür turizmine etkisi ile arasında pozitif yönlü ve çok yüksek şiddetli ($r=935$) ilişkiler olduğu görülmektedir (Tablo 11).

DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane kültür turizmindeki etkinliğine etkisinin durumu ile ülkemizde turizm politikalarını koruma politikalarından öncelikli olması arasında negatif yönlü ve orta şiddetli ($r=511$); Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin etkili olması ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=484$); Santa Harabeleri'nin günümüzdeki gibi korunması ve kullanılmasıyla sürdürülebilirliğinin sağlanması ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=416$); Santa harabeleri örneğinde koruma ve turizm için kullanma bağlamında, turistik bir değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=397$); DOKA projelerinin kapsadığı bölgedeki (Yanbolu havzası) turizm içinde kültür turizmi ile arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=604$); DOKA projelerinin Gümüşhane turizmi içinde kültür turizmine etkisi ile arasında pozitif yönlü ve çok yüksek şiddetli ($r=880$); DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmindeki etkinliğine etkisi ile arasında pozitif yönlü ve çok yüksek şiddetli ($r=793$) ilişkiler olduğu görülmektedir (Tablo 11).

DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanımına etkisinin durumu ile ülkemizde turizm politikalarını koruma politikalarından öncelikli olması arasında negatif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=409$); Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin etkili olması ile arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=512$); Santa Harabeleri'nin günümüzdeki gibi korunması ve kullanılmasıyla sürdürülebilirliğinin sağlanması ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=452$); DOKA projelerinin kapsadığı

bölgedeki (Yanbolu havzası) turizm içinde kültür turizmi ile arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=605$); DOKA projelerinin Gümüşhane turizmi içinde kültür turizmine etkisi ile arasında pozitif yönlü ve çok yüksek şiddetli ($r=834$); DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmindeki etkinliğine etkisi ile arasında pozitif yönlü ve çok yüksek şiddetli ($r=728$); DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane kültür turizmindeki etkinliğine etkisi arasında pozitif yönlü ve çok yüksek şiddetli ($r=900$) ilişkiler olduğu görülmektedir (Tablo 11).

DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanımına etkisinin yönünün durumu ile Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin etkili olması ile arasında negatif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=349$); Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak daha etkin kullanılması sürdürülebilirliğini sağlanmasına etkisinin yönü ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=364$); DOKA projelerinin kapsadığı bölgedeki (Yanbolu havzası) turizm içinde kültür turizmi ile arasında negatif yönlü ve orta şiddetli ($r=553$); DOKA projelerinin Gümüşhane turizmi içinde kültür turizmine etkisi ile arasında negatif yönlü ve orta şiddetli ($r=563$); DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmindeki etkinliğine etkisi ile arasında negatif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=452$); DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane kültür turizmindeki etkinliğine etkisi arasında negatif yönlü ve orta şiddetli ($r=616$); DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanımına etkisi arasında negatif yönlü ve orta şiddetli ($r=581$) ilişkiler olduğu görülmektedir (Tablo 11).

DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına etkisi ile Santa Harabeleri'ni ziyaret etme durumu arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=359$); Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin etkili olması ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=482$); Santa Harabeleri'nin günümüzdeki gibi korunması ve kullanılmasıyla sürdürülebilirliğinin sağlanması ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=350$); Santa Harabeleri örneğinde koruma ve turizm için kullanma bağlamında, turistik bir değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=386$); DOKA projelerinin kapsadığı bölgedeki (Yanbolu havzası) turizm içinde kültür turizmi ile arasında pozitif yönlü ve orta şiddetli ($r=508$); DOKA projelerinin Gümüşhane turizmi içinde kültür turizmine etkisi ile arasında pozitif yönlü ve çok yüksek şiddetli ($r=808$); DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmindeki etkinliğine etkisi ile arasında pozitif yönlü ve çok yüksek şiddetli ($r=731$); DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane kültür turizmindeki etkinliğine etkisi arasında pozitif yönlü ve yüksek şiddetli ($r=771$); DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde

kullanımına etkisi arasında pozitif yönlü ve yüksek şiddetli ($r=880$); DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanımına etkisinin yönünün durumu ile arasında negatif yönlü ve orta şiddetli ($r=518$) ilişkiler olduğu görülmektedir (Tablo 11).

DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına etkisinin yönü ile Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin etkili olması ile arasında negatif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=349$); Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak daha etkin kullanılması sürdürülebilirliğini sağlanmasına yönü ile arasında pozitif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=364$); DOKA projelerinin kapsadığı bölgedeki (Yanbolu havzası) turizm içinde kültür turizmi ile arasında negatif yönlü ve orta şiddetli ($r=553$); DOKA projelerinin Gümüşhane turizmi içinde kültür turizmine etkisi ile arasında negatif yönlü ve orta şiddetli ($r=563$); DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmindeki etkinliğine etkisi ile arasında negatif yönlü ve zayıf şiddetli ($r=452$); DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane kültür turizmindeki etkinliğine etkisi arasında negatif yönlü ve orta ($r=616$); DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanımına etkisi arasında negatif yönlü ve orta şiddetli ($r=581$); DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanımına etkisinin yönünün durumu ile arasında pozitif yönlü ve çok yüksek şiddetli ($r=1000$) ; DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanması durumu ile arasında negatif yönlü ve orta şiddetli ($r=518$) ilişkiler olduğu görülmektedir (Tablo 11).

Tablo 11. Korelasyon Analizi Bulguları: Aralarında Orta, Yüksek ve Çok Yüksek İlişki Bulunan Değişkenler

Değişkenler	Orta, Yüksek veya Çok Yüksek Düzeylerde İlişkili Değişkenler	r	Şiddet
Santa Harabeleri ziyareti etmiş olma durumu	Eğitim düzeyi	,500 P,003(**)	Orta
	Santa Harabeleri'nde çalışmada bulunma durumu	,570 P,001(**)	Orta
Santa Harabeleri'ni turistik amaçlı ziyaret etmiş olma durumu	Santa harabeleri ziyaret etme durumu	,570 P,037(*)	Orta
Kültürel değerlerin sürdürülebilirlik için turistik değer olması durumu	Kültürel değerlerin turizm kaynağı olması	,664 P,000(**)	Orta
	Kültürel değerlerin turizm kaynağı olması ve korunabilmesi durumu	,548 P,001(**)	Orta
Santa Harabeleri hakkında bilgi sahibi olma	Santa Harabeleri'nde çalışmada bulunma durumu	,529 P,002(**)	Orta
	Santa Harabeleri'ni ziyaret etme durumu	,500 P,003(**)	Orta
Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmi için turistik değer etkinliği durumu	Santa Harabeleri'ni ziyaret etme durumu	,653 P,000(**)	Orta
	Gümüşhane'nin kalkınmasında turizm etkinliği durumu	,505 P,003(**)	Orta
Santa Harabeleri'nin Gümüşhane'nin kültür turizmi kapasitesine etkisi	Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizminde değer oluşturması	,538 P,001(**)	Orta
Santa Harabeleri'nin korunma yeterliliği durumu	Ülkemizdeki turizm ve koruma politikaları durumu	,520 P,002(**)	Orta
	Gümüşhane'nin kalkınmasında turizm etkinliği durumu	,559 P,001(**)	Orta
Turistik değer olarak Santa Harabeleri'nin kullanılması durumu	Santa Harabeleri'nde çalışmada yer alma durumu	,501 P,003(**)	Orta
Koruma ve turizm için kullanımda koruması durumu	Santa Harabeleri'nin turistik değer olmasının sürdürülebilirliğine etkisi	,680 P,000(**)	Orta
Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinde koruma-kullanma dengesinin durumu	Santa Harabeleri'ne ilişkin bilgi sahibi olma durumu	,522 P,002(**)	Orta
Santa Harabeleri'nin turistik değer kullanımı ve Gümüşhane turizmine kazandırılması durumu	Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin durumu	,502 P,003(**)	Orta
	Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizminde etkinliği	,608 P,000(**)	Orta
	Santa Harabeleri'nin korunma seviyesi durumu	,553 P,001(**)	Orta

Tablo 11. (Devamı)

Değişkenler	Orta, Yüksek veya Çok Yüksek Düzeylerde İlişkili Değişkenler	r	Şiddet
DOKA projelerinin kültür turizmine etkisi	Gümüşhane'nin kalkınmasında turizm etkinliği	,649 ,000(**)	Orta
	Santa Harabeleri'nin turistik değer olmasının sürdürülebilirliğine etkisi durumu	,555 P,001(**)	Orta
DOKA projelerinin Gümüşhane'de kültür turizmine etkisi	Ülkemizde turizm ve koruma politikalarını durumu	,549 P,001(**)	Orta
	DOKA projelerinin kültür turizmine etkisi	,513 P,002(**)	Orta
DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmindeki yerine etkisi	Ülkemizde turizm ve koruma politikaları	,552 P,001(**)	Orta
	DOKA projelerinin kültür turizmine etkisi	,559 P,001(**)	Orta
	DOKA projelerinin Gümüşhane de kültür turizmine etkisi	,935 P,000(**)	Yüksek
DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane kültür turizmindeki yerine etkisi	Ülkemizde turizm ve koruma politikaları durumu	,511 P,002(**)	Orta
	DOKA projelerinin kültür turizmine etkisi	,604 P,000(**)	Orta
	DOKA projelerinin Gümüşhane de kültür turizmine etkisi	,880 P,000(**)	Yüksek
	DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmindeki yerine etkisi	,793 P,000(**)	Yüksek
	Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin etkisi	,512 P,002(**)	Orta
DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesine etkisi	DOKA projelerinin kültür turizmine etkisi	,605 P,000(**)	Orta
	DOKA projelerinin Gümüşhane de kültür turizmine etkisi	,834 P,000(**)	Yüksek
	DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmindeki yerine etkisi	,728 P,000(**)	Yüksek
	DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane kültür turizmindeki yerine etkisi	,900 P,000(**)	Çok Yüksek
	DOKA projelerinin kültür turizmine etkisi	,553 P,001(**)	Orta
DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesine etkisinin yönünün durumu	DOKA projelerinin Gümüşhane de kültür turizmine etkisi	,563 P,001(**)	Orta
	DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane kültür turizmindeki yerine etkisi	,616 P,000(**)	Orta

Tablo 11. (Devamı)

Değişkenler	Orta, Yüksek veya Çok Yüksek Düzeylerde İlişkili Değişkenler	r	Şiddet
	DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma- kullanma dengesine etkisi	,581 P,000(**)	Orta
DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma- kullanma dengesine etkisinin durumu	DOKA projelerinin kültür turizmine etkisi	,508 P,003(**)	Orta
	DOKA projelerinin Gümüşhane de kültür turizmine etkisi	,808 P,000(**)	Yüksek
	DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmindeki yerine etkisi	,731 P,000(**)	Yüksek
	DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane kültür turizmindeki yerine etkisi	,771 P,000(**)	Yüksek
	DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma- kullanma dengesine etkisi	,880 P,000(**)	Yüksek
	DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma- kullanma dengesine etkisinin yönünün durumu	,518 P,002(**)	Orta
DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma- kullanma dengesine etkisinin yönünün durumu	DOKA projelerinin kültür turizmine etkisi	,553 P,001(**)	Orta
	DOKA projelerinin Gümüşhane de kültür turizmine etkisi	,563 P,001(**)	Orta
	DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane kültür turizmindeki yerine etkisi	,616 P,000(**)	Orta
	DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesine etkisi	,581 P,000(**)	Orta
	DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesine etkisinin yönü	1 P,000(**)	Çok Yüksek
	DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesine etkisi	,518 P,002(**)	Orta
*P<.05 düzeyinde anlamlıdır. **P<.01 düzeyinde anlamlıdır.			

GZFT Analizi Bulguları

Veri analizinin bu aşamasında betimleyici analiz bulgularından hareketle üretilen ve Tablo 10'da sunulan ifadelerin GZFT analizinde kullanılmasıyla elde edilen bulgular ortaya konulacaktır. GZFT analizi tekniğinin niteliği gereğince bu bölümde Tablo 10'da sunulan 33 ifade tezin odağı gereğince "Santa Harabeleri'nin koruma kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanması" yaklaşımından hareketle ele alınarak güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler olarak sınıflandırılacaktır. Bu yolla araştırma kapsamında toplanan nicel verinin dönüştürülmesiyle üretilen görüşmecilerin değerlendirmeleri sonucu ortaya çıkan nitel veri GZFT analizinde kullanılmış olacaktır.

Bu kapsamda Tablo 10'da yer alan kodlarına göre, L15, L17, L18 ve L19 Santa Harabeleri'nin korunması bağlamında güçlü yönler olarak öne çıkmaktadır (Tablo 12).

Tablo 12. GZFT Analizi Bulguları: Güçlü Yönler

GÜÇLÜ YÖNLER	
L15	Santa Harabeleri Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturmaktadır.
L17	Santa Harabeleri Gümüşhane'nin kültür turizm kapasitesini arttırmaktadır.
L18	Santa Harabeleri, turistik bir değer olarak koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılabilir.
L19	Santa Harabeleri'nin turistik bir değer olarak daha etkin kullanılması sürdürülebilirliğin sağlanmasını olumlu etkileyecektir.

Bu kapsamda Tablo 10'da yer alan kodlarına göre, L14, L16, L20, L21, L22, L23, L24, L25, L26 ve L27 Santa Harabeleri'nin korunması bağlamında zayıf yönler olarak öne çıkmaktadır (Tablo 13).

Tablo 13. GZFT Analizi Bulguları: Zayıf Yönler

ZAYIF YÖNLER	
L14	Santa Harabeleri'ne ilişkin uzmanlar ortalama düzeyde bilgi sahibidir.
L16	Santa Harabeleri Gümüşhane turizmi için turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılmamaktadır.
L20	Koruma altında bir turistik alan olan Santa Harabeleri yeterince korunmamaktadır.
L21	Turistik bir değer olarak Santa Harabeleri yeterince kullanılmamaktadır.
L22	Santa Harabeleri'nin günümüzdeki gibi korunması ve kullanılmasıyla sürdürülebilirliğinin sağlanabilirliğinden emin olunamamaktadır.
L23	Santa Harabeleri örneğinde koruma ve turizm için kullanma bağlamında, korumaya daha fazla ağırlık verilmesi gerekmektedir.
L24	Santa Harabeleri örneğinde koruma ve turizm için kullanma bağlamında, turistik bir değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi gerekmektedir.
L25	Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanması için mevcut koruma-kullanma dengesinde değişiklik yapılması gerekmektedir.
L26	Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak yeterince kullanılmamaktadır ve Santa Harabeleri Gümüşhane turizmine kazandırılmamıştır.
L27	DOKA projelerine ilişkin uzmanlar ortalama düzeyde bilgi sahibidir.

Bu kapsamda Tablo 10’da yer alan kodlarına göre, L1, L2, L3, L4, L5, L6, L11, L13, L28, L29, L30, L31 ve L32 Santa Harabeleri’nin korunması bağlamında fırsatları olarak öne çıkmaktadır (Tablo 14).

Tablo 14. GZFT Analizi Bulguları: Fırsatlar

FIRSATLAR	
L1	Kültürel değerler turizm için kesinlikle kaynak olarak kullanılmalıdır.
L2	Kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılması, kültürel değerlerin korunmasını olumlu şekilde etkileyecektir.
L3	Kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında turistik değer olarak kullanılmaları bir araç olarak kullanılmalıdır.
L4	Turizm politikaları koruma politikalarından öncelikli olmamalıdır.
L5	Ülkemizde turizm politikalarının koruma politikalarından öncelikli olduğu konusunda kararsızlık hakimdir.
L6	Korunan kültür varlıklarının turizme konu olduğu tarihi alanlarda koruma politikaları turizm uygulamalarından öncelikli olmalıdır.
L11	Gümüşhane’nin kalkınmasında turizm daha etkili olmalıdır.
L13	Gümüşhane turizminde kültür turizminin etkinliğinin artırılması gerekmektedir.
L28	DOKA projeleri, kapsadığı bölgedeki (Yanbolu Havzası) turizm faaliyetleri içinde kültür turizminin ağırlığını arttıracaktır.
L29	DOKA projeleri Gümüşhane turizmi içinde kültür turizminin ağırlığını arttıracaktır.
L30	DOKA projeleri Santa Harabeleri’nin Gümüşhane turizmindeki etkinliğini arttıracaktır.
L31	DOKA projeleri Santa Harabeleri’nin Gümüşhane kültür turizmindeki etkinliğini arttıracaktır.
L32	DOKA projelerinin Santa Harabeleri’nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanımına olumlu etkisi olacaktır.
L33	DOKA projelerinin Santa Harabeleri’nin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına olumlu etkisi olacaktır.

Bu kapsamda Tablo 10’da yer alan kodlarına göre, L7, L8, L9, L10 ve L12 Santa Harabeleri’nin korunması bağlamında tehditleri olarak öne çıkmaktadır (Tablo 15).

Tablo 15. GZFT Analiz Bulguları: Tehditler

TEHDİTLER	
L7	Ülkemizde korunan kültür varlıklarının turizme konu olduğu tarihi alanlarda koruma politikalarının turizm uygulamalarından öncelikli olduğundan emin olunamamaktadır.
L8	Gümüşhane’nin kalkınmasında turizmin etkili olduğundan emin olunamamaktadır.
L9	Gümüşhane’nin kalkınması için turistik kapasitesi etkin bir biçimde kullanılmamaktadır.
L10	Gümüşhane’nin sahip olduğu turistik değerlerin turizmin gelişimi için yeterli olduğundan emin olunamamaktadır.
L12	Gümüşhane’de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin yer aldığından emin olunamamaktadır.

Bu bölümde GZFT analiz sonucu elde edilen bulgular, izleyen bölümde TZFG Matrisinin oluşturulmasında kullanılacaktır.

TZFG Matrisi Bulguları

Veri analizinin bu aşamasında GZFT analizi tekniği ile güçlü – zayıf yönler, fırsatlar – tehditler başlıkları altında gruplandırılmış verinin kullanılmasıyla Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik stratejiler üretilen eylem stratejileri, zayıf yönler ile fırsatların eşleştirilmesinden üretilen değişim stratejileri ile, güçlü yönler ile tehditlerin eşleştirilmesinden üretilen idame stratejileri, tehditler ile zayıf yönlerin eşleştirilmesinden üretilen savunma stratejileri ortaya konulacaktır. Bu bölümde güçlü yönler, zayıf yönler, tehditler ve fırsatların birebir eşleştirilmesi ile ortaya çıkan bütün stratejiler ortaya konulacağından stratejiler arasında benzerlikler, tekrarlar veya anlamsız ifadeler yer alabilmektedir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde stratejiler mantık çerçevesi içerisinde elenecektir.

Güçlü Yönler-Fırsatlardan Üretilen Eylem Stratejileri:

Bu bölümde araştırma kapsamında veri analizi bölümünde ortaya konulan Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanması bağlamında güçlü yönleri ile fırsatlarının eşleştirilmesiyle üretilen eylem stratejileri bire bir eşleştirme yöntemi ile ortaya konulacaktır.

L15-L1: Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri turizm için kaynak olarak kullanımı sağlamalı.

L15-L2: Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri turizm için kaynak olarak kullanılması aracılığı ile korunması sağlanmalı.

L15-L3: Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri turistik değer olarak kullanılarak kültürel değerlerin sürdürülebilirliği sağlanmalı.

L15-L4: Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'nde uygulanacak politikalarda koruma politikaları turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L15-L5: Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri koruma politikalarının turizm politikalarında öncelikli olması ile ulusal düzeyde desteklenmesi sağlanmalı.

L15-L6: Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'nde koruma politikaları turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L15-L11: Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha etkili olmasında araç olarak kullanılması sağlanmalı.

L15-L13: Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri Gümüşhane turizminde kültür turizminin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L15-L28: Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'ni de kapsayan DOKA projeleri ile proje kapsamındaki bölgede turizm faaliyetlerinde kültür turizminin ağırlığının artırılması desteklenmesi sağlanmalı.

L15-L29: Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'ni kapsayan DOKA projeleri Gümüşhane turizminde kültür turizminin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L15-L30: Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'ni kapsayan DOKA projeleri Gümüşhane turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L15-L31: Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'ni kapsayan DOKA projeleri Gümüşhane kültür turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L15-L32: Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'ni kapsayan DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılmasına etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L15-L33: Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'ni kapsayan DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğine etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L17-L1: Gümüşhane kültür turizminin kapasitesini arttıran Santa Harabeleri turizm için kaynak olarak kullanımı sağlamalı.

L17-L2: Gümüşhane kültür turizminin kapasitesini arttıran Santa Harabeleri turizm için kaynak olarak kullanılması aracılığı ile korunması sağlanmalı.

L17-L3: Gümüşhane kültür turizminin kapasitesini arttıran Santa Harabeleri turistik değer olarak kullanılarak kültürel değerlerin sürdürülebilirliği sağlanmalı.

L17-L4: Gümüşhane kültür turizminin kapasitesini arttıran Santa Harabeleri'nde koruma politikaları turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L17-L5: Gümüşhane kültür turizminin kapasitesini arttıran Santa Harabeleri'nde koruma politikaları turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L17-L6: Gümüşhane kültür turizminin kapasitesini arttıran Santa Harabeleri gibi turizme konu olan kültür varlıklarında koruma politikaları turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L17-L11: Gümüşhane kültür turizminin kapasitesini arttıran Santa Harabeleri Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha etkili olmasında araç olarak kullanılması sağlanmalı.

L17-L13: Gümüşhane kültür turizminin kapasitesini arttıran Santa Harabeleri Gümüşhane turizminde kültür turizminin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L17-28: Gümüşhane kültür turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'ni de kapsayan DOKA projeleri ile proje kapsamındaki bölgede turizm faaliyetlerinde kültür turizminin ağırlığının artırılması sağlanmalı.

L17-L29: Gümüşhane kültür turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'ni kapsayan DOKA projeleri Gümüşhane turizminde kültür turizminin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L17-L30: Gümüşhane kültür turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'ni kapsayan DOKA projeleri Gümüşhane turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L17-L31: Gümüşhane kültür turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'ni kapsayan DOKA projeleri Gümüşhane kültür turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L17-L32: Gümüşhane kültür turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'ni kapsayan DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılmasına etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L17-L33: Gümüşhane kültür turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'ni kapsayan DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğine etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L18-L1: Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılması kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanımını sağlanmalı.

L18-L2: Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılması turizm için kaynak olarak görülmesi aracılığı ile korunması sağlanmalı.

L18-L3: Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılması turistik değer olarak kullanılarak kültürel değerlerin sürdürülebilirliğini sağlanmalı.

L18-L4: Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılması koruma politikalarının turizm politikalarından öncelikli olması ile sağlanmalı.

L18-L5: Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılması koruma politikalarının turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L8-L6: Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılması, turizme konu olan kültür varlıklarında koruma politikaları turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L18-L11: Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılması Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha etkili olmasında araç olarak kullanılmasıyla sağlanmalı.

L18-L13: Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılması, Gümüşhane turizminde kültür turizminin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı ile sağlanmalı.

L18-L28: Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılması, DOKA projeleri ile proje kapsamındaki bölgede turizm faaliyetlerinde kültür turizminin ağırlığının artırılması sağlanmalı.

L18-L29: Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılması DOKA projelerinin Gümüşhane turizminde kültür turizminin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı ile sağlanmalı.

L18-L30: Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılması, DOKA projelerinin Gümüşhane turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı ile sağlanmalı.

L18-L31: Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılması, DOKA projelerinin Gümüşhane kültür turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L18-L32: Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılması, DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılmasına olumlu etkisinin desteklenmesiyle sağlanmalı.

L18-L33: Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılması, DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğine etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L19-L1: Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanımını sağlanmalı.

L19-L2: Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi turizm için kaynak olarak görülmesi aracılığı ile korunması sağlanmalı.

L19-L3: Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi turistik değer olarak kullanılarak kültürel değerlerin sürdürülebilirliği sağlanmalı.

L19-L4: Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi koruma politikalarının turizm politikalarından öncelikli olması ile sağlanmalı.

L19-L5: Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi koruma politikalarının turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L19-L6: Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi turizme konu olan kültür varlıklarında koruma politikaları turizm politikalarından öncelikli olması ile sağlanmalı.

L19-L11: Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha etkili olmasında araç olarak kullanılmasıyla sağlanmalı.

L19-L13: Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi Gümüşhane turizminde kültür turizminin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı ile sağlanmalı.

L19-L28: Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi DOKA projeleri ile proje kapsamındaki bölgede turizm faaliyetlerinde kültür turizminin ağırlığının artırılması sağlanmalı.

L19-L29: Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi DOKA projelerinin Gümüşhane turizminde kültür turizminin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı ile sağlanmalı.

L19-L30: Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi DOKA projelerinin Gümüşhane turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı ile sağlanmalı.

L19-L31: Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi, DOKA projelerinin Gümüşhane kültür turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L19-L32: Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılmasına olumlu etkisini sağlanmalı.

L19-L33: Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğine etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

Güçlü Yönler – Tehditlerle Üretilen İdame Stratejileri:

Bu bölümde araştırma kapsamında veri analizi bölümünde ortaya konulan Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanması bağlamında güçlü yönleri ile tehditlerin eşleştirilmesiyle üretilen idame stratejileri bire bir eşleştirme yöntemi ile ortaya konulacaktır.

L15-L7: Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'nde izlenen politikalarda koruma politikalarının öncelikli olması sağlanmalı.

L15-L8: Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'nin bir araç olarak kullanılmasıyla Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha fazla yer alması sağlanmalı.

L15-L9: Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'nin Gümüşhane'nin kalkınması için turizmde daha etkin bir biçimde kullanılması sağlanmalı.

L15-L10: Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri Gümüşhane turistik değeri olarak kullanımının arttırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı.

L15-L12: Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer almasının sağlanması.

L17-L7: Gümüşhane kültür turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'nde izlenen politikalarda koruma politikalarının öncelikli olması sağlanmalı.

L17-L8: Gümüşhane kültür turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'nin bir araç olarak kullanılmasıyla Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha fazla yer alması sağlanmalı.

L17-L9: Gümüşhane kültür turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri'nin Gümüşhane'nin kalkınması için turizmde daha etkin bir biçimde kullanılması sağlanmalı.

L17-L10: Gümüşhane kültür turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri Gümüşhane turistik değeri olarak kullanımının arttırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı.

L17-L12: Gümüşhane kültür turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer almasının sağlanması.

L18-L7: Koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılabilen Santa Harabeleri'nde izlenen politikalarda koruma politikalarının öncelikli olması ile korunması desteklenmeli.

L18-L8: Koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılabilen Santa Harabeleri'nin turizm için kullanılmasıyla Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha fazla yer alması sağlanmalı.

L18-L9: Koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılabilen Santa Harabeleri'nin Gümüşhane'nin kalkınması için turizmde daha etkin bir biçimde kullanılması sağlanmalı.

L18-L10: Koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılabilen Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmde daha fazla kullanılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı.

L18-L12: Koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak Santa Harabeleri'nin kullanılmasıyla Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer almasının sağlanması.

L19-L7: Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılmasıyla koruma politikalarının turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L19-L8: Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesiyle Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin etkinliğinin arttırılması desteklenmeli.

L19-L9: Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi ile Gümüşhane'nin kalkınmasında için turistik kapasitenin daha fazla yer alması sağlanmalı.

L19-L10: Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi ile Gümüşhane turizminin gelişimi sağlanmalı.

L19-L12: Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi ile Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer alması sağlanmalı.

Zayıf Yönler-Fırsatlarla Üretilen Değişim Stratejileri:

Bu bölümde araştırma kapsamında veri analizi bölümünde ortaya konulan Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanması bağlamında zayıf yönleri ile fırsatlarının eşleştirilmesiyle üretilen değişim stratejileri bire bir eşleştirme yöntemi ile ortaya konulacaktır.

L14-L1: Santa Harabeleri 'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanımını gelişmesi sağlanmalı.

L14-L2: Santa Harabeleri 'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılması aracılığı ile korunmasına olumlu etkisinin gelişimi sağlanmalı.

L14-L3: Santa Harabeleri'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla kültürel değerlerin turistik değer olarak kullanılarak sürdürülebilirliği sağlanmalı.

L14-L4: Santa Harabeleri'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla koruma politikalarının turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L14-L5: Santa Harabeleri'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla koruma politikalarının turizm politikalarında öncelikli olması ulusal düzeyde sağlanmalı.

L14-L6: Santa Harabeleri'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla turizme konu olan kültür varlıklarında koruma politikaları turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L14-L11: Santa Harabeleri'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha etkili olması sağlanmalı.

L14-L13: Santa Harabeleri'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla Gümüşhane turizminde kültür turizmi etkinliğinin daha fazla yer alması sağlanmalı.

L14-L28: Santa Harabeleri'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla DOKA projeleri kapsadığı bölgede turizm faaliyetlerinde kültür turizminin ağırlığının arttırılmasını sağlanmalı.

L14-L29: Santa Harabeleri'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla DOKA projeleri Gümüşhane turizminde kültür turizminin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımını sağlanmalı.

L14-L30: Santa Harabeleri'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla DOKA projeleri Gümüşhane turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L14-L31: Santa Harabeleri'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla DOKA projeleri Gümüşhane kültür turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L14-L32: Santa Harabeleri'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılmasına etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L14-L33: Santa Harabeleri'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğine etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L16-L1: Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanımının sağlanmasıyla kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanımını sağlanmalı.

L16-L2: Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılması, kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılması aracılığı ile korunmasına olumlu etkisi sağlanmalı.

L16-L3: Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılması, kültürel değerlerin turistik değer olarak kullanımı bir araç olarak değerlendirilerek sürdürülebilirliği sağlanmalı.

L16-L4: Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılması, koruma politikalarının turizm politikalarından öncelikli olması ile sağlanmalı.

L16-L5: Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılması ile koruma politikalarının turizm politikalarında öncelikli olmasına ulusal düzeyde katkı sağlanmalı.

L16-L6: Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılması, turizme konu olan kültür varlıklarında koruma politikaları turizm politikalarından öncelikli olması ile sağlanmalı.

L16-L11: Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılmasıyla Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha etkili olması sağlanmalı.

L16-L13: Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılmasıyla Gümüşhane turizminde kültür turizmi etkinliğinin daha fazla yer alması sağlanmalı.

L16-L28: Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılmasıyla DOKA projeleri kapsadığı bölgede turizm faaliyetlerinde kültür turizminin ağırlığının artırılması sağlanmalı.

L16-L29: Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılmasıyla DOKA projelerinin Gümüşhane turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L16-L30: Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılmasının sağlanmasıyla DOKA projeleri Gümüşhane turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L16-L31: Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılmasının sağlanmasıyla DOKA projeleri Gümüşhane kültür turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L16-L32: Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılmasının sağlanmasıyla DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılmasına etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L16-L33: Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılmasının sağlanmasıyla DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğine etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L20-L1: Kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılmasıyla koruma altında turistik alan olan Santa Harabeleri'nin korunması sağlanmalı.

L20-L2: Kültürel değerlerin korunmasını olumlu etki sağlayacak kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılması koruma altında turistik alan olan Santa Harabeleri'nin korunması sağlanmalı.

L20-L3: Koruma altında turistik alan olan Santa Harabeleri'nin korunmasını kültürel değerlerin turistik değer olarak kullanımı sürdürülebilirlik için bir araç olarak değerlendirilerek sağlanmalı.

L20-L4: Koruma altında turistik alan olan Santa Harabeleri'nin korunması, koruma politikalarının turizm politikalarından öncelikli olmasını ile sağlanmalı.

L20-L5: Koruma altında turistik alan olan Santa Harabeleri'nin korunması, koruma politikalarının turizm politikalarında öncelikli olmasına ulusal düzeyde katkı sağlanmalı.

L20-L6: Koruma altında turistik alan olan Santa Harabeleri'nin korunması, turizme konu olan kültür varlıklarında koruma politikaları turizm politikalarından öncelikli olması ile sağlanmalı.

L20-L11: Koruma altında turistik alan olan Santa Harabeleri'nin korunması, Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin bir araç olarak değerlendirilmesi ile daha etkili olması sağlanmalı.

L20-L13: Koruma altında turistik alan olan Santa Harabeleri'nin korunması, Gümüşhane turizminde kültür turizmi etkinliğinin daha fazla yer alması sağlanmalı.

L20-L28: Koruma altında turistik alan olan Santa Harabeleri'nin korunması, DOKA projelerinin kapsadığı bölgede turizm faaliyetlerinde kültür turizminin ağırlığının arttırılması sağlanmalı.

L20-L29: Koruma altında turistik alan olan Santa Harabeleri'nin korunması, DOKA projelerinin Gümüşhane turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L20-L30: Koruma altında turistik alan olan Santa Harabeleri'nin korunması, DOKA projelerinin Gümüşhane turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L20-L31: Koruma altında turistik alan olan Santa Harabeleri'nin korunması, DOKA projeleri Gümüşhane kültür turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı ile sağlanmalı.

L20-L32: Koruma altında turistik alan olan Santa Harabeleri'nin korunması, DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılmasına etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L20-L33: Koruma altında turistik alan olan Santa Harabeleri'nin korunması, DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğine etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L21-L1: Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla kullanılması kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılması ile sağlanmalı.

L21-L2: Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla kullanılması kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanımının korumaya olumlu etkisi sağlanmalı.

L21-L3: Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla kullanılması kültürel değerlerin turistik değer olarak kullanımı sürdürülebilirlik için bir araç olarak değerlendirilerek sağlanmalı.

L21-L4: Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla kullanılması koruma politikalarının turizm politikalarından öncelikli olmasını ile sağlanmalı.

L21-L5: Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla kullanılmasıyla koruma politikalarının turizm politikalarında öncelikli olmasına ulusal düzeyde katkıyla sağlanmalı.

L21-L6: Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla kullanılması turizme konu olan kültür varlıklarında koruma politikaları turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L21-L11: Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla kullanılmasıyla Gümüşhane'nin kalkınmasına turizmin daha etkili olması sağlanmalı.

L21-L13: Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla kullanılmasıyla Gümüşhane'nin turizmde kültür turizminin daha etkin olması sağlanmalı.

L21-L28: Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla kullanılması DOKA projelerinin kapsadığı bölgede turizm faaliyetlerinde kültür turizminin ağırlığının arttırılmasının desteklenmesi sağlanmalı.

L21-L29: Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla kullanılması DOKA projelerinin Gümüşhane turizmde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L21-L30: Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla kullanılması, DOKA projelerinin Gümüşhane turizmde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L21-L31: Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla kullanılması, DOKA projeleri Gümüşhane kültür turizmde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı ile sağlanmalı.

L21-L32: Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla kullanılması, DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılmasına etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L21-L33: Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla kullanılması, DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğine etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L22-L1: Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılması kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılması sağlanmalı.

L22-L2: Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılması, kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanımının korumaya olumlu etkisi sağlanmalı.

L22-L3: Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılması, kültürel değerlerin turistik değer olarak kullanımı sürdürülebilirlik için bir araç olarak değerlendirilerek sağlanmalı.

L22-L4: Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılması, koruma politikalarının turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L22-L5: Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılması, koruma politikalarının turizm politikalarında öncelikli olmasına ulusal düzeyde katkıyla sağlanmalı.

L22-L6: Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılması, turizme konu olan kültür varlıklarında koruma politikaları turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L22-L11: Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılması, Gümüşhane'nin kalkınmasına turizmin daha etkili olması sağlanmalı.

L22-L13: Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılması, Gümüşhane'nin turizminde kültür turizminin daha etkin olması sağlanmalı.

L22-L28: Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılması, DOKA projelerinin kapsadığı bölgede turizm faaliyetlerinde kültür turizminin ağırlığının artırılmasının desteklenmesiyle sağlanmalı.

L22-L29: Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılması, DOKA projelerinin Gümüşhane turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L22-L30: Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılması, DOKA projelerinin Gümüşhane turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L22-L31: Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılması, DOKA projeleri Gümüşhane kültür turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı ile sağlanmalı.

L22-L32: Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılması, DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılmasına etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L22-L33: Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılması, DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğine etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L23-L1: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olması kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılması sağlanmalı.

L23-L2: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olması kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanımının korumaya olumlu etkisi ile sağlanmalı.

L23-L3: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olması kültürel değerlerin turistik değer olarak kullanımı sürdürülebilirlik için bir araç olarak değerlendirilerek sağlanmalı.

L23-L4: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olması koruma politikalarının turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L23-L5: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olması koruma politikalarının turizm politikalarında öncelikli olmasına ulusal düzeyde katkıyla sağlanmalı.

L23-L6: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olması turizme konu olan kültür varlıklarında koruma politikaları turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L23-L11: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olması Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha etkili olması bir araç olarak değerlendirilerek sağlanmalı.

L23-L13: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olması Gümüşhane'nin turizminde kültür turizminin daha etkin olması sağlanmalı.

L23-L28: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olması DOKA projelerinin kapsadığı bölgede turizm faaliyetlerinde kültür turizminin ağırlığının artırılması sağlanmalı.

L23-L29: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olması DOKA projelerinin Gümüşhane turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanılmasıyla sağlanmalı.

L23-L30: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olması DOKA projelerinin Gümüşhane turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L23-L31: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olması DOKA projeleri Gümüşhane kültür turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı ile sağlanmalı.

L23-L32: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olması DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılmasına etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L23-L33: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olması DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğine etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L24-L1: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımı daha fazla olması, kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılmasıyla sağlanmalı.

L24-L2: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımı daha fazla olması, kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanımının korumaya olumlu etkisi ile sağlanmalı.

L24-L3: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımı daha fazla olması, kültürel değerlerin turistik değer olarak kullanımı sürdürülebilirlik için bir araç olarak değerlendirilerek sağlanmalı.

L24-L4: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımı daha fazla olması, koruma politikalarının turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L24-L5: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımı daha fazla olması, koruma politikalarının turizm politikalarında öncelikli olmasına ulusal düzeyde katkıyla sağlanmalı.

L24-L6: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımı daha fazla olması, turizme konu olan kültür varlıklarında koruma politikaları turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L24-L11: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımı daha fazla olması, Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha etkili olmasıyla sağlanmalı.

L24-L13: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımı Gümüşhane'nin turizminde kültür turizminin daha etkin olması sağlanmalı.

L24-L28: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımı, DOKA projelerinin kapsadığı bölgede turizm faaliyetlerinde kültür turizminin ağırlığının artırılmasıyla sağlanmalı.

L24-L29: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımı, DOKA projelerinin Gümüşhane turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanılmasıyla sağlanmalı.

L24-L30: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımı, DOKA projelerinin Gümüşhane turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanılmasıyla sağlanmalı.

L24-L31: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımı, DOKA projeleri Gümüşhane kültür turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı ile sağlanmalı.

L24-L32: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanılması, DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılmasına etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L24-L33: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanılması, DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğine etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L25-L1: Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliği kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılmasıyla sağlanmalı.

L25-L2: Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliği kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanımının korumaya olumlu etkisi ile sağlanmalı.

L25-L3: Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliği kültürel değerlerin turistik değer olarak kullanımı sürdürülebilirlik için bir araç olarak değerlendirilerek sağlanmalı.

L25-L4: Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliği koruma politikalarının turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L25-L5: Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliği koruma politikalarının turizm politikalarında öncelikli olmasına ulusal düzeyde katkıyla sağlanmalı.

L25-L6: Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliği turizme konu olan kültür varlıklarında koruma politikaları turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L25-L11: Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliği Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin bir araç olarak görülmesiyle daha etkili olması sağlanmalı.

L25-L13: Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliği Gümüşhane'nin turizmde kültür turizminin daha etkin olması sağlanmalı.

L25-L28: Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliği, DOKA projelerinin kapsadığı bölgede turizm faaliyetlerinde kültür turizminin ağırlığının artırılmasıyla sağlanmalı.

L25-L29: Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliği, DOKA projelerinin Gümüşhane turizmde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanılmasıyla sağlanmalı.

L25-L30: Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliği, DOKA projelerinin Gümüşhane turizmde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanılmasıyla sağlanmalı.

L25-L31: Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliği, DOKA projeleri Gümüşhane kültür turizmde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı ile sağlanmalı.

L25-L32: Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliği, DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılmasına etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L25-L33: Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliği, DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğine etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L26-L1: Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılması ve turistik değer olarak daha fazla kullanılması, kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılmasıyla sağlanmalı.

L26-L2: Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılması ve turistik değer olarak daha fazla kullanılması, kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanımının korumaya olumlu etkisi ile sağlanmalı.

L26-L3: Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılması ve turistik değer olarak daha fazla kullanılması, kültürel değerlerin turistik değer olarak kullanımı sürdürülebilirlik için bir araç olarak değerlendirilerek sağlanmalı.

L26-L4: Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılması ve turistik değer olarak daha fazla kullanılması, koruma politikalarının turizm politikalarından öncelikli olması desteklenerek sağlanmalı.

L26-L5: Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılması ve turistik değer olarak daha fazla kullanılması, koruma politikalarının turizm politikalarında öncelikli olmasına ulusal düzeyde katkıyla sağlanmalı.

L26-L6: Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılması ve turistik değer olarak daha fazla kullanılması, turizme konu olan kültür varlıklarında koruma politikaları turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L26-L11: Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılması ve turistik değer olarak daha fazla kullanılması, Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin bir araç olarak görülmesiyle daha etkili olması sağlanmalı.

L26-L13: Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılması ve turistik değer olarak daha fazla kullanılması, Gümüşhane'nin turizminde kültür turizminin daha etkin olması sağlanmalı.

L26-L28: Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılması ve turistik değer olarak daha fazla kullanılması, DOKA projelerinin kapsadığı bölgede turizm faaliyetlerinde kültür turizminin ağırlığının artırılmasıyla sağlanmalı.

L26-L29: Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılması ve turistik değer olarak daha fazla kullanılması, DOKA projelerinin Gümüşhane turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanılmasıyla sağlanmalı.

L26-L30: Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılması ve turistik değer olarak daha fazla kullanılması, DOKA projelerinin Gümüşhane turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanılmasıyla sağlanmalı.

L26-L31: Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılması ve turistik değer olarak daha fazla kullanılması, DOKA projeleri Gümüşhane kültür turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı ile sağlanmalı.

L26-L32: Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılması ve turistik değer olarak daha fazla kullanılması, DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılmasına etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L26-L33: Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılması ve turistik değer olarak daha fazla kullanılması, DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğine etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L27-L1: DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanımını geliştirmesi sağlanmalı.

L27-L2: DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılması aracılığı ile korunmasına olumlu etkisinin gelişimi sağlanmalı.

L27-L3: DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla kültürel değerlerin turistik değer olarak kullanılarak sürdürülebilirliğin sağlanması.

L27-L4: DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla koruma politikalarının turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L27-L5: DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla koruma politikalarının turizm politikalarında öncelikli olması ulusal düzeyde sağlanmalı.

L27-L6: DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla turizme konu olan kültür varlıklarında koruma politikaları turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.

L27-L11: DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha etkili olması sağlanmalı.

L27-L13: DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla Gümüşhane turizminde kültür turizmi etkinliğinin daha fazla yer alması sağlanmalı.

L27-L28: DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla DOKA projeleri kapsadığı bölgede turizm faaliyetlerinde kültür turizminin ağırlığının arttırılması sağlanmalı.

L27-L29: DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla DOKA projeleri Gümüşhane turizminde kültür turizminin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L27-L30: DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla DOKA projeleri Gümüşhane turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L27-L31: DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla DOKA projeleri Gümüşhane kültür turizminde Santa Harabeleri'nin daha etkili olmasında bir araç olarak kullanımı sağlanmalı.

L27-L32: DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılmasına etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

L27-L33: DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğine etkisinin olumlu olması sağlanmalı.

Zayıf Yönler- Tehditlerle Üretilen Savunma Stratejileri:

Bu bölümde araştırma kapsamında veri analizi bölümünde ortaya konulan Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanması bağlamında zayıf yönleri ile tehditlerin eşleştirilmesiyle üretilen savunma stratejileri bire bir eşleştirme yöntemi ile ortaya konulacaktır.

L14-L7: Santa Harabeleri 'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla izlenen politikalarda koruma politikalarının öncelikli olması sağlanmalı.

L14-L8: Santa Harabeleri'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha fazla yer alması sağlanmalı.

L14-L9: Santa Harabeleri'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla Gümüşhane'nin kalkınması için turizmde daha etkin bir biçimde kullanılması sağlanmalı.

L14-L10: Santa Harabeleri'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla Gümüşhane'nin turistik değerlerinin kullanımının arttırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı.

L14-L12: Santa Harabeleri'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin artırılmasıyla Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer almasının sağlanması.

L16-L7: Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılmasının sağlanması, izlenen politikalarda koruma politikalarının öncelikli olması sağlanmalı.

L16-L8: Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılmasının sağlanmasıyla Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha fazla yer alması sağlanmalı.

L16-L9: Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılmasının sağlanmasıyla Gümüşhane'nin kalkınması için turizmde daha etkin bir biçimde kullanılması sağlanmalı.

L16-L10: Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılmasının sağlanmasıyla Gümüşhane'nin turistik değerlerinin kullanımının artırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı.

L16-L12: Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak etkin bir biçimde kullanılmasının sağlanmasıyla Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer almasının sağlanması.

L20-L7: Koruma altında turistik alan olan Santa Harabeleri'nin korunması izlenen politikalarda koruma politikalarının öncelikli olması sağlanmalı.

L20-L8: Koruma altında turistik alan olan Santa Harabeleri'nin korunması Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha fazla yer almasıyla sağlanmalı.

L20-L9: Koruma altında turistik alan olan Santa Harabeleri'nin korunması Gümüşhane'nin kalkınması için turizmde daha etkin bir biçimde kullanılması sağlanmalı.

L20-L10: Koruma altında turistik alan olan Santa Harabeleri'nin korunmasıyla Gümüşhane'nin turistik değerlerinin kullanımının artırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı.

L20-L12: Koruma altında turistik alan olan Santa Harabeleri'nin korunması Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer alması sağlanmalı.

L21-L7: Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla kullanılması, izlenen politikalarda koruma politikalarının öncelikli olması sağlanmalı.

L21-L8: Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla kullanılmasıyla Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha fazla yer almasını sağlanmalı.

L21-L9: Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla kullanılmasıyla Gümüşhane'nin kalkınması için turizmde daha etkin bir biçimde kullanılması sağlanmalı.

L21-L10: Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla kullanılması, Gümüşhane'nin turistik değerlerinin kullanımının arttırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı.

L21-L12: Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla kullanılmasının sağlanması ile Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer almasının sağlanması.

L22-L7: Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılması, izlenen politikalarda koruma politikalarının öncelikli olması sağlanmalı.

L22-L8: Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılmasının değişmesiyle Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha fazla yer almasını sağlanmalı.

L22-L9: Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılmasının değişmesiyle Gümüşhane'nin kalkınması için turizmde daha etkin bir biçimde kullanılması sağlanmalı.

L22-L10: Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılmasının değişmesiyle Gümüşhane'nin turistik değerlerinin kullanımının arttırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı.

L22-L12: Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılmasının değişmesiyle Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer almasının sağlanması.

L23-L7: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olmasıyla izlenen politikalarda koruma politikalarının öncelikli olması sağlanmalı

L23-L8: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olmasıyla Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha fazla yer alması sağlanmalı.

L23-L9: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olmasıyla Gümüşhane'nin kalkınması için turizmde daha etkin bir biçimde kullanılması sağlanmalı.

L23-L10: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olmasıyla Gümüşhane'nin turistik değerlerinin kullanımının arttırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı.

L23-L12: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olmasıyla Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer alması sağlanması.

L24-L7: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi izlenen politikalarda koruma politikalarının öncelikli olması sağlanmalı.

L24-L8: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha fazla yer alması sağlanmalı.

L24-L9: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi Gümüşhane'nin kalkınması için turizmde daha etkin bir biçimde kullanılması sağlanmalı.

L24-L10: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi Gümüşhane'nin turistik değerlerinin kullanımının artırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı.

L24-L12: Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer almasının sağlanması.

L25-L7: Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliğinin sağlanması izlenen politikalarda koruma politikalarının öncelikli olması sağlanmalı. L25-L8: Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliğinin sağlanması Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha fazla yer almasını sağlamalı.

L25-L9: Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliğinin sağlanması Gümüşhane'nin kalkınması için turizmde daha etkin bir biçimde kullanılması sağlanmalı.

L25-L10: Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliğinin sağlanması Gümüşhane'nin turistik değerlerinin kullanımının artırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı.

L25-L12: Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliğinin sağlanması Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer almasının sağlanması.

L26-L7: Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılması ve turistik değer olarak daha fazla kullanılması, izlenen politikalarda koruma politikalarının öncelikli olması sağlanmalı.

L26-L8: Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılması ve turistik değer olarak daha fazla kullanılması, Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha fazla yer almasını sağlamalı.

L26-L9: Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılması ve turistik değer olarak daha fazla kullanılması, Gümüşhane'nin kalkınması için turizmde daha etkin bir biçimde kullanılmasını desteklemeli.

L26-L10: Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılmasıyla Gümüşhane'nin turistik değerlerinin kullanımının artırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı.

L26-L12: Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılması ve turistik değer olarak daha fazla kullanılması ile Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer almasının sağlanması.

L27-L7: DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin artırılmasıyla izlenen politikalarda koruma politikalarının öncelikli olması sağlanmalı.

L27-L8: DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin artırılmasıyla, Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha fazla yer almasını sağlamalı.

L27-L9: DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin artırılmasıyla Gümüşhane'nin kalkınması için turizmde daha etkin bir biçimde kullanılması sağlanmalı.

L27-L10: DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin artırılmasıyla Gümüşhane'nin turistik değerlerinin kullanımının artırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı.

L27-L12: DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin artırılmasıyla Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer almasının sağlanması.

GZFT analizi ve TFZG matrisi tekniklerinin kullanılmasıyla bu araştırma kapsamında 56 eylem stratejisi, 50 savunma stratejisi, 140 değişim stratejisi, 20 idame stratejisi olmak üzere toplam 266 strateji üretilmiştir. Ancak stratejiler arasındaki benzerlikler, tekrarlar ve mantıksızlıkları gidermek için 266 strateji yeniden ele alındığında çalışmanın amacı olan Santa Harabeleri'nin koruma kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanması için turistik değer olarak kullanılmasına yönelik olarak Tablo 16'de görülen toplam 107 strateji ortaya konulmuştur. Ayrıca bu bölümde stratejiler stratejinin ilgili olduğu kavram özelinde

değerlendirilerek gruplandırılmıştır. Tablo 16’da 4 temel strateji alanı olan eylem, idame, değişim ve savunma stratejilerine ilişkin oluşturulan kavram grupları Tablo 17’de detaylı olarak görülebilmektedir. Buna göre Eylem Stratejilerini oluşturan stratejiler genel olarak kültürel değerlerin sürdürülebilirliği , kültürel değerlerin korunması, turizm etkinliğinin artırılması, kültürel değerlerin turizm ve kültür turizmi için kaynak olması başlıkları altında toplanmıştır. İdame Stratejilerini oluşturan stratejiler genel olarak turistik değer aracılığıyla sürdürülebilirlik, koruma politikaları ve turizmin geliştirilmesi başlıkları altında toplanmıştır. Değişim Stratejilerini oluşturan stratejiler genel olarak kültürel değerlerin sürdürülebilirliği, kültürel değerlerin turizm ve kültür turizmi için kaynak olması, kültürel değerlerin korunması, koruma politikaları ve turizm etkinliği başlıkları altında toplanmıştır. Savunma Stratejilerini oluşturan stratejiler genel olarak koruma politikaları, kültürel değerlerin turizm ve kültür turizmi için kaynak olması başlıkları altında toplanmıştır (Tablo 17).

Tablo 16. Santa Harabeleri’nin Turistik Değer Olarak Kullanılarak Sürdürülebilirliğini Sağlamaya Yönelik Stratejiler

Eylem Stratejileri	
Strateji Grubu	Strateji
Kültürel Değerlerin Korunması	- Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan ve Gümüşhane kültür turizminin kapasitesini arttıran Santa Harabeleri’nin turizm için kaynak olarak kullanılması aracılığı ile korunması sağlanmalı. - Gümüşhane kültür turizminin kapasitesini arttıran Santa Harabeleri gibi turizme konu olan kültür varlıkları için koruma politikalarının turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı. - Santa Harabeleri’nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılması kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılmasının ve turizm için kaynak olarak görülmesi aracılığı ile korunması sağlanmalı. - Santa Harabeleri’nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılması, turizme konu olan kültür varlıklarında koruma politikaları turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı.
Kültürel Değerlerin Sürdürülebilirliği	- Gümüşhane turizmi için bir değer oluşturan ve Gümüşhane kültür turizminin kapasitesini arttıran Santa Harabeleri’nin turistik değer olarak kullanılarak kültürel değerlerin sürdürülebilirliği sağlanmalı. - Gümüşhane turizmi ve kültür turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri’ni kapsayan DOKA projeleri Santa Harabeleri’nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılmasına ve sürdürülebilirliğine etkisinin olumlu olması sağlanmalı. - Santa Harabeleri’nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılması turistik değer olarak kullanılarak kültürel değerlerin sürdürülebilirliği sağlanmalı. - Santa Harabeleri’nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılması, DOKA projeleri Santa Harabeleri’nin koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılmasına ve sürdürülebilirliğine etkisinin olumlu olması sağlanmalı. - Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri’nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi koruma politikalarının turizm politikalarından öncelikli olması sağlanmalı. - Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri’nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi Santa Harabeleri’nin turizm için kaynak olarak kullanılması sağlanmalı. - Sürdürülebilirliğin olumlu bir şekilde sağlanması için Santa Harabeleri’nin turistik değer olarak etkin bir şekilde kullanılabilmesi turizm için kaynak olarak kullanılması aracılığı ile korunması sağlanmalı.

Tablo 16. (Devamı)

Strateji Grubu	Strateji
	- Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılması, izlenen politikalarda koruma politikalarının öncelikli olmasıyla sağlanmalı. - Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olmasıyla izlenen politikalarda koruma politikalarının öncelikli olmasıyla desteklenmeli. - Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi izlenen politikalarda koruma politikalarının öncelikli olmasıyla sağlanmalı. - Santa Harabeleri'nin mevcut koruma-kullanma dengesinin düzenlenerek sürdürülebilirliğinin sağlanması izlenen politikalarda koruma politikalarının öncelikli olmasıyla sağlanmalı.
Kültürel Değerlerin Turizm ve Kültür Turizmi için	- Santa Harabeleri'ne ve DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin artırılmasıyla Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha fazla yer alması ve etkin bir biçimde kullanımı sağlanmalı. - Santa Harabeleri'ne ve DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin artırılmasıyla Gümüşhane'nin turistik değerlerinin kullanımının artırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı. - Santa Harabeleri'ne ve DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin artırılmasıyla Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer almasının sağlanması
Kültürel Değerlerin Turizm ve Kültür Turizmi için Kaynak Olması	- Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla yer alması ve etkin bir biçimde kullanılmasının sağlanmasıyla Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha fazla yer alması ve etkin bir biçimde kullanımı sağlanmalı - Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla yer alması ve etkin bir biçimde kullanılmasının sağlanmasıyla Gümüşhane'nin turistik değerlerinin kullanımının artırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı. - Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla yer alması ve etkin bir biçimde kullanılmasının sağlanmasıyla Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer almasının sağlanması. - Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olmasıyla Gümüşhane'nin turistik değerlerinin kullanımının artırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı. - Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha fazla yer almasını ve daha etkin kullanılmasını sağlamalı. - Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi Gümüşhane'nin turistik değerlerinin kullanımının artırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı. - Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer almasının sağlanması.

Tablo 17. Çalışma Kapsamında Üretilen Stratejiler

No	Eylem Stratejileri	İdame Stratejileri	Değişim stratejileri	Savunma Stratejileri
1	Kültürel Değerlerin Sürdürülebilirliğine Yönelik Stratejiler	Turistik Değer Aracılığıyla Sürdürülebilirliğine Yönelik Stratejiler	Kültürel Değerlerin Sürdürülebilirliğine Yönelik Stratejiler	Koruma Politikalarına Yönelik Stratejiler
2	Kültürel Değerlerin Turizm ve Kültür Turizmi için Kaynak Olmasına Yönelik Stratejiler	Turizmin Geliştirilmesine Yönelik Stratejiler	Kültürel Değerlerin Turizm ve Kültür Turizmi için Kaynak Olmasına Yönelik Stratejiler	Kültürel Değerlerin Turizm ve Kültür Turizmi için Kaynak Olmasına Yönelik Stratejiler
3	Kültürel Değerlerin Korunmasına Yönelik Stratejiler	Koruma Politikalarına Yönelik Stratejiler	Kültürel Değerlerin Korunmasına Yönelik Stratejiler	
4	Turizm Etkinliği Arttırılmasına Yönelik Stratejiler		Turizm Etkinliğine Yönelik Stratejiler	
5			Koruma Politikalarına Yönelik Stratejiler	

Sonuç olarak araştırma bulguları bölümünde öncelikle anket uygulanan görüşmecilerin demografik özelliklerinin tespitine yönelik frekans analizi tekniği kullanılarak analizler yapılmıştır. Ardından betimsel analiz yapılmış, betimsel analiz sonucunda görüşmecilerin her bir likert tipi için yaptıkları değerlendirmelerin ortalamasına ulaşılmış, hem de GZFT analizinde kullanılmak üzere ifadeler ortaya konulmuştur. Çalışma kapsamında üçüncü olarak korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Bu analiz tekniklerinin kullanılmasıyla hem toplanan nicel veri analiz edilmiş, hem de nicel veri betimsel analiz sonucuna göre nitel veriye dönüştürülmüş ve GZFT analizinde kullanılmaya uygun hale getirilmiştir. Veri analizi sürecinde dördüncü olarak GZFT analizi tekniği ile Santa Harabeleri'nin koruma kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanması bağlamında güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditleri belirlenmiştir. Bu aşamada üretilen bilginin TFZG matrisi ile eşleştirilmesiyle ise Santa Harabeleri'nin koruma kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik stratejiler geliştirilmiştir. Stratejilerin sistematik bir biçimde sunumu ve değerlendirilebilmesi için son olarak stratejiler bu çalışma kapsamında belirlenen temalara göre kategorize edilmiştir. Kategorizasyon sürecinin sonunda Tablo 18'de görüldüğü gibi sürdürülebilirlik, koruma ve turizm başlıkları altında çalışmada üretilen stratejiler ortaya konulmuştur.

Çalışmanın izleyen bölümünde çalışma kapsamında elde edilen bulgular ilgili literatürden de yararlanılarak araştırmanın sonuçları ortaya konulacaktır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Kültürel mirasın turistik değer olarak kullanılarak sürdürülebilirliğinin sağlanması konusuna odaklanan tez çalışmasında, Gümüşhane ili Dumanlı köyünde bulunan Rum yerleşimi niteliğindeki Santa Harabeleri örnek alan olarak çalışılmıştır. Çalışmada öncelikle kültürel miras, sürdürülebilirlik, turistik ürün/turistik değer, koruma-kullanma dengesi kavramları irdelenmiştir. Ardından açıklayıcı örnek alan çalışması olarak tasarlanan araştırma kapsamında çalışmanın amacı doğrultusunda geliştirilen 5’li likert tipi ölçeğin kullanılmasıyla veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir. Toplanan veri araştırma kapsamında çeşitli istatistiki teknikler ve GZFT analizi ile TFZG matrisi kullanılarak analiz edilmiş ve çalışmanın bulguları ortaya konulmuştur. Elde edilen bulgulardan hareketle bu bölümde araştırmanın sonuçları ortaya konulacaktır.

Geçmişle bağ kuran ve nesiller arası iletişime imkân veren kültürel mirasın korunarak geleceğe aktarılması, sürdürülebilirliğinin sağlanması büyük önem taşımaktadır. Kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için koruma-kullanma dengesi zorunludur. Çünkü koruma-kullanma dengesi ilkesi gereğince kültürel miras bir bütün olarak ele alarak özgün kullanım şartları belirlenir ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gözetilir. Literatürde Sözbilen (2022)’nin ortaya koyduğu gibi kültürel mirasın özgün veya yeni işlev ile kullanılması, kullanırken koruma bilincine sahip olunması ile sürdürülebilirliği sağlanabilmektedir. Bu bağlamda, ulusal ölçekte Osmaneli ilçe merkezi (Okuyucu 2011), Kazdağı Türkmen köyleri (Eryücel 2018) örnek alanlarında yürütülen çalışmalarda önemli bir kanıt oluşturmaktadır. Bu bağlamda literatürde çeşitli çalışmalarla (Mercan 2010; Duman 2019; Ünsev 2019) ortaya konulduğu gibi turizm bir araç olarak kültürel mirasın koruma-kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğini sağlamada öne çıkmaktadır. Kültürel mirası bir bütün olarak değerlendirerek koruma-kullanma dengesi sağlanabildiğinde turizm için kaynak oluşturur. Kültürel miras turizm için bir kaynak oluşturarak dünya üzerinde farklı uluslar ve ülkeler için sosyal ve ekonomik hayatı canlandıran bir kazanç alanı olmaktadır. Kültürel miras varlıkları, o bölgede turizm faaliyetlerinin canlanmasını sağlayarak turizmin gelişmesine katkıda sağlamakta ve o bölgeye olan turizm talebine de etkisi bulunmaktadır. Kültürel miras ve turizm ilişkisi iyi kurulursa karşılıklı fayda sağlayabilmektedir. Kültürel miras turistik değer olarak kullanılması ile kültür turizme kaynaklık etmektedir. Çolak (2019)’ın ifade ettiği gibi turistik ürün turistlerin ilgisini çeken değerlerin tümüdür. Gümüş (2019)’ün ifade ettiği gibi turistik ürünün çekici olarak insanlarda ziyaret etme isteği oluşturmalıdır. Bunun için

destinasyonun çekiciliğini oluşturan değerler sunulan hizmetler ve altyapı ile desteklenmelidir. Sahip olduğu kültürel miras çeşitliliği ile Türkiye her bir bölgesiyle kültür turizmi ve kültür turizminin kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlama da araç olarak kullanılması için önemli bir zenginliğe sahiptir.

Bu bağlamda çalışmanın örnek alanının yer aldığı Gümüşhane ili tarih içerisinde sahip olduğu önemli yollar üzerindeki konumu, geçiş bölgesinde olması ve zengin maden yatakları sebebi ile birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu tarihi zenginliğinden dolayı birçok medeniyetin izlerini ve eserlerini barındırmaktadır. Ancak Doğanay (2001)'in ortaya koyduğu gibi Gümüşhane sahip olduğu bu kültürel zenginliğinin bir kısmını bugüne aktarabilmiştir. Gümüşhane kültürel zenginliğin yanında doğal değerler yönünden de oldukça zengindir. Merdan ve Okuroğlu (2016)'nın ortaya koyduğu gibi Gümüşhane'nin turizm için kaynak oluşturabilecek birçok değerinin bulunmaktadır, ancak ilin bu zengin kaynaklarını yeterince kullanabildiğini söylemek mümkün değildir. Gümüşhane'nin turizm etkinliği oldukça sınırlıdır ve yeterince gelişim gösterememiştir. Zaman (2000)'nin ifade ettiği gibi ildeki turizm değerlerinin turizme kazandırılmaması, tanıtım eksikliği, altyapı yetersizliği gibi birçok problem görülmektedir. Gümüşhane için turizm değeri oluşturabilecek Santa Harabeleri'de bu durumdan etkilenmektedir. Santa Harabeleri kültür ve doğanın birlikteliği ile adeta bir açık hava müzesi oluşturmaktadır. Tarihsel süreçte Santa Harabeleri'nin maden zenginliği nedeniyle 16.-18. yy.'lar arasında gelişerek parlak bir dönem yaşadığı görülmektedir. Doğanay ve Doğanay (2016) ifade ettikleri gibi Santa Harabeleri İpek yolunun bir kolu üzerinde olması ve Sümela Manastırı'na yakınlığı ile de önem kazanmıştır ve yaşadığı parlak dönemi 19. yy.'a kadar sürmüştür. Günümüzde eski canlılığına sahip olmasa da kültürel miras olarak önem taşımaktadır. Tutkun (2009)'nun da ortaya koyduğu gibi Santa Harabeleri'nin sahip olduğu kültürel değerleri ile turizm için önemli bir kaynak oluşturacağı ortadadır. Ancak 21.yy.'ın ilk çeyreğinde Santa Harabeleri'nin yeterince turizme kazandırılmamış olduğu, tanıtım eksikliği, altyapı yetersizliği ve zorlu coğrafi şartları gibi nedenlerle yeterince kullanılmadığı ve korunamadığı görülmektedir. Zengin bir potansiyeli olan Santa Harabeleri için DOKA projeler geliştirmiş ve bu yolla alana dikkat çekmiştir. Ayrıca Santa Harabeleri'ne odaklanan ve alana dikkatin çekilmesine katkı sağlayan çeşitli bilimsel çalışmalar (Tutkun 2009; Doğanay ve Doğanay 2016) da yapılmıştır.

Bu araştırma kapsamında çalışmanın amacı doğrultusunda belirlenen hedeflerden; kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanması için koruma-kullanma dengesi yaklaşımının irdelenmesi, kültürel miras ve turizm/kültür turizmi ilişkisinin incelenmesi, Santa Harabeleri'nin kültürel miras olarak turistik değerinin ve Gümüşhane turizmine katkısının

ortaya konulması, hedeflerine ulaşarak yukarıda sunulmuştur. Çalışmanın son hedefi olan Santa Harabeleri'ne ilişkin bilgi ve deneyim sahibi aktörlerin değerlendirmelerinden hareketle kültür turizmine konu olması yoluyla sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik stratejilerin belirlenmesine ise araştırma kapsamında toplanan verinin analizi ile ulaşılmıştır. Bu yolla ulaşılan sonuçlar aşağıda sunulmaktadır

Çalışma kapsamında görüşme yapılan kişilere ilişkin bilgilerin ortaya konulduğu frekans analizi sonuçlarına göre, öncelikle araştırma kapsamında ilgili kişilere kartopu tekniği ile ulaşıldığı için görüşmecilerin kurumlara göre dağılımında hareketle Santa Harabeleri ile en çok ilgili olan kurum olarak Gümüşhane Belediyesi, Gümüşhane Valiliği ve İl Özel İdaresi ile Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü'nün öne çıktığı görülmektedir. Bu kurumların uygulama odakları değerlendirildiğinde Gümüşhane'de Santa Harabeleri'ne ilişkin bilgi sahibi olan uzmanların koruma ve kullanma bağlamında dengeli bir dağılıma sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca Santa Harabeleri ile ilgili kurum çalışanlarının yaklaşık 3'de birinin erkek olduğu, toplamda 5'de dördünün 18-34 ve 35-49 yaş aralığında yer aldığı, 3'de ikisinin doktora veya yüksek lisans 3'de birinin ise lisans veya önlisans düzeyinde eğitim sahibi olduğu görülmüştür. Yine görüşmecilerin 3'de birinin mühendis olduğu, yaklaşık 5'de birinin mimar, 11'de birinin arkeolog ve 11'de birinin yönetici olduğu görülmüştür. Görüşmecilerin yalnızca 5'de ikisi Santa Harabeleri'ne ilişkin bir çalışmada yer aldığını, 3'de biri Santa Harabeleri'ni ziyaret ettiğini, yaklaşık 5'de ikisi Santa Harabeleri'ni turistik amaçla ziyaret ettiğini ifade etmiştir. Bu sonuçlar, Santa Harabeleri'ne ilişkin bilgi sahibi olduğu için görüşme yapmak üzere araştırma kapsamında yönlendirilen ve Gümüşhane'de yaşayan kurum çalışanlarının yüksek eğitim düzeyine sahip, 50 yaşın altında ve çoğunlukla erkek olduklarını, yarısından azının Santa Harabeleri'ne ilişkin bir çalışmada yer aldığını, yarısından fazlasının Santa Harabeleri'ni ziyaret ettiğini ancak yarısından azının turistik amaçlarla ziyaret ettiğini göstermiştir.

Araştırma kapsamında Santa Harabeleri konusunda bilgi sahibi kurum çalışanları ile yapılan görüşmelerle öncelikle Santa Harabeleri örneği üzerinden kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanması için turizm için kaynak olarak kullanılmasına yönelik değerlendirmeleri ortaya konulmuştur. Bunun için likert tipi ölçek kullanılarak görüşmecilere koruma, turizm, kültür turizmi, sürdürülebilirlik ve kültürel miras konularında genel, ulusal, yerel ve örnek alan ölçeklerinde çeşitli sorular yöneltmiştir. Bu yolla çalışma kapsamında toplanan nicel veri kullanılarak yapılan betimsel analiz sonuçları da bu bölümde genel, ulusal, bölgesel, yerel ve Santa Harabeleri'ne ilişkin konular şeklinde sıralanarak sunulacaktır.

Çalışma kapsamında elde edilen bulgularla yapılan betimsel analiz sonuçlarına göre; genel olarak kültürel değerlerin turizme konu olması ile korunabileceği ve sürdürülebilirliğinin arttırılabileceği ancak turizm politikalarının koruma politikalarından öncelikli olmaması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Kültürel değerlerin turizme konu olması ile korunması ve sürdürülebilirliğinin arttırılmasına ilişkin yapılan değerlendirmeler sonucunda tarihi alanlarda koruma politikaların öncelikli olması gerektiği yönünde görüşler öne çıkmıştır.

Kültür varlıkları ile korunması ve turizme ilişkin konular görüşmeciler tarafından ulusal ölçekte değerlendirildiğinde, yapılan değerlendirmeler ülkemizde turizm ve koruma politikalarının öncelikli olması ile ilgili çekimser kalındığını göstermiştir.

Bölgesel ölçekte, DOKA projeleri ve DOKA projeleri & Santa Harabeleri ilişkisine yönelik değerlendirmeler; DOKA projelerinin bölgedeki kültür turizmini, Gümüşhane turizminde kültür turizmini, Santa Harabeleri'nin Gümüşhane de kültür turizmini arttıracağını ve Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içinde kullanımını olumlu yönde arttıracağı, sürdürülebilirliğine etkisinin olumlu yönde olacağı görüşleri öne çıkmaktadır.

Yerel ölçekte, Gümüşhane'de turizm, kültür turizmi ve turistik kapasitenin kullanımına ilişkin değerlendirmeler; Gümüşhane'nin kapasitesinin etkin kullanılmadığı, turizmde kültür turizminin yeterince yer almadığı yönünde ve kalkınmasında turizmin etkili olduğu, kapasitesinin turizmin gelişmesinde yeterli olduğu çekimser kalınan yönde görüşler öne çıkmıştır. Yine yerel ölçekte, Gümüşhane'nin kalkınmasında turizm ve kültür turizmine ilişkin değerlendirmeler sonucunda Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha etkili olması ve turizmde kültür turizminin etkinliğinin arttırılması gerektiği yönünde görüşler öne çıkmaktadır.

Örnek alan ölçeğine geldiğimizde ise Santa Harabeleri ve Gümüşhane turizmine katkısına ilişkin değerlendirmeler Santa Harabelerine ilişkin yeterli bilgi sahibi olunmadığı ve Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak yeterince kullanılmadığı ile Santa Harabeleri'nin turistik değer oluşturduğu ve Gümüşhane'nin kültür turizmi kapasitesini arttırdığı görüşleri öne çıkmaktadır. Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak kullanımı ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına ilişkin değerlendirmeler, Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılabileceğini ve turistik değer olarak etkin kullanımının sürdürülebilirliğini olumlu etkileyeceğini ortaya koymaktadır. Santa Harabeleri'nin korunması ilişkin değerlendirmeler Santa Harabeleri'nin yeterince korunmadığı görüşünü öne çıkarmaktadır. Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak kullanımına ilişkin değerlendirmeler, Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak yeterince kullanılmadığı

görüşünü öne çıkarmaktadır. Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanması ilişkin değerlendirmeler, Santa Harabeleri'nin mevcut korunma ve kullanımının sürdürülebilirliğini sağlayabileceği görüşünde çekimser kalırken sürdürülebilirliği için koruma-kullanma değişiklik yapılması gerektiğini düşünmektedirler. Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içinde kullanılması ilişkin değerlendirmeler, koruma ve turizm bağlamında korumaya ve turistik değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi gerektiği görüşünü öne çıkarmaktadır.

Bu çalışma kapsamında yapılan korelasyon analiz sonuçları değişkenler arasındaki ilişki değerlendirildiğinde çok düşük, düşük, orta, yüksek ve çok yüksek şiddette korelasyonlar olduğu görülmüştür. Oluşan korelasyonların çoğunlukla çok düşük, düşük ve orta şiddette olduğu görülmüştür. Az sayıdaki çok yüksek ve yüksek korelasyonla incelendiğinde değişkenler arasında en yüksek şiddette korelasyonun DOKA projeleri Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesine etkisi değişkeni ve DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane kültür turizmindeki yerine etkisi değişkenleri arasında olduğu görülmüştür. Değişkenler arasında yüksek şiddetli korelasyonun DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmindeki yerine etkisi değişkeni ile DOKA projelerinin Gümüşhane de kültür turizmine etkisi arasında; DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma- kullanma dengesine etkisi değişkeni ile DOKA projelerinin Gümüşhane de kültür turizmine etkisi ve DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmindeki yerine etkisi değişkenleri arasında; DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane kültür turizmindeki yerine etkisi değişkeni ile DOKA projelerinin Gümüşhane de kültür turizmine etkisi ve DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmindeki yerine etkisi değişkenleri arasında; DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma- kullanma dengesine etkisi değişkeni ile DOKA projelerinin Gümüşhane de kültür turizmine etkisi, DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmindeki yerine etkisi, DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin Gümüşhane kültür turizmindeki yerine etkisi ve DOKA projelerinin Santa Harabeleri'nin koruma- kullanma dengesine etkisi değişkenleri arasında olduğu görülmüştür. Kısaca, yüksek düzeyde korelasyonun genel olarak DOKA projeleri ile ilgili değişkenler arasında olduğu görülmektedir.

Çalışma kapsamında, araştırmanın amacı doğrultusunda, GZFT analiz tekniği ve TZFG matrisi ile Santa Harabeleri'nin koruma kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik stratejiler üretilerek ortaya konulmuştur. Bunun için öncelikle GZFT analizi yapılmış ve güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler ortaya konulmuştur. Bu kapsamda Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmi için bir değer

oluşturması, kültür turizmi kapasitesini arttırması, turistik değer olarak koruma-kullanma dengesi içerisinde kullanılabilmesi ve turistik değer olarak etkin kullanılması sürdürülebilirliğine olumlu etkisi güçlü yönlerini oluşturarak Santa Harabeleri'nin potansiyeli olduğunu ve turizme kaynak olabileceğini göstermektedir. Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizminde ve kültür turizminde yeterince kullanılmadığı, turistik ürün olarak değerlendirilemediği, uzmanların bilgi düzeylerinin az olduğu, yeterince korunmadığı zayıf yönlerini oluşturarak Santa Harabeleri'ndeki giderilmesi gereken sorunları ve geliştirilmesi gereken durumları göstermektedir. Kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılabilmesi, bu durumun sürdürülebilirlik ve korumaya katkısının olacağı; turizmin Gümüşhane'nin kalkınmasında etkili olacağı, DOKA projelerini Gümüşhane ve Santa Harabeleri'nin etkinliğini arttıracakları fırsatları oluşturmaktadır. Gümüşhane'nin kapasitesinin yeterince kullanılmaması, kültür turizminin yeterince yer alamaması gibi durumlar tehditleri oluşturmaktadır. Tehditler önlem alınması gerekenleri gösterir bu durumlara karşı stratejiler geliştirilmelidir. GZFT analizi ile elde edilen güçlü yönlerle fırsatların, güçlü yönlerle tehditlerin, zayıf yönlerle fırsatların ve zayıf yönlerle tehditlerin eşleştirilmesiyle stratejiler geliştirilmiştir. GZFT analizi ve TFZG matrisi tekniklerinin kullanılmasıyla bu araştırma kapsamında 56 eylem stratejisi, 50 savunma stratejisi, 140 değişim stratejisi, 20 idame stratejisi olmak üzere toplam 266 strateji üretilmiştir. Üretilen bu stratejiler anlamlı öneriler oluşturması için eleme sürecinden geçirilmiş ve 107 stratejiye indirgenmiştir (Tablo 16). Bu stratejiler eylem, idame, savunma ve değişim stratejileri başlığı altında incelendiğinde ilişkili oldukları kavramlara göre sınıflandırılmıştır (Tablo 17). Buna göre eylem stratejileri başlığı altında yer alan stratejilerin kültürel değerlerin sürdürülebilirliği , kültürel değerlerin korunması, turizm etkinliğinin arttırılması, kültürel değerlerin turizm ve kültür turizmi için kaynak olması konuları ile ilgili oldukları; idame stratejileri başlığı altında yer alan stratejilerin turistik değer aracılığıyla sürdürülebilirlik, koruma politikaları ve turizmin geliştirilmesi konuları ile ilgili oldukları; değişim stratejileri başlığı altında yer alan stratejilerin kültürel değerlerin sürdürülebilirliği, kültürel değerlerin turizm ve kültür turizmi için kaynak olması, kültürel değerlerin korunması, koruma politikaları ve turizm etkinliği konuları ile ilgili oldukları; savunma stratejileri başlığı altında yer alan stratejilerin koruma politikaları, kültürel değerlerin turizm ve kültür turizmi için kaynak olması konuları ile ilgili oldukları görülmüştür (Tablo 16-17). Son olarak çalışma kapsamında üretilen 107 strateji Tablo 18'de görüldüğü gibi kategorize edilmiştir. Böylece stratejilerin 32'sinin sürdürülebilirlik, 26'sının koruma, 49'unun ise turizm ile ilgili olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak çalışma kapsamında üretilen toplam 107 stratejinin farklı şekillerde sınıflandırılabilirdiği görülmüştür. Ancak bütüncül bir ele alışla çalışmanın temel kavramlarını

Tablo 18. (Devamı)

No	Sürdürülebilirlik Odaklı Stratejiler	Turizm Odaklı Stratejiler	Koruma Odaklı Stratejiler
32	Santa Harabeleri'nin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için mevcut korunması ve kullanılması, kültürel değerlerin turizm için kaynak olarak kullanılması aracılığıyla sağlanmalı.	Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla ve etkin bir biçimde kullanılmasıyla Gümüşhane turizminde kültür turizmi etkinliğinin daha fazla yer alması sağlanmalı.	
33		Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla ve etkin bir biçimde kullanılmasıyla Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha etkili olması sağlanmalı.	
34		Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizmine kazandırılması, Gümüşhane'nin turizminde kültür turizminin daha etkin olması ile sağlanmalı.	
35		Santa Harabeleri'nin koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımının daha fazla olması, Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha etkili olmasını sağlamalı	
36		Santa Harabeleri'nin koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımı Gümüşhane'nin turizminde kültür turizminin daha etkin olmasını sağlamalı.	
37		Santa Harabeleri'ne ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin artırılmasıyla Gümüşhane turizminde kültür turizmi etkinliğinin daha fazla yer alması sağlanmalı.	
38		Gümüşhane turizmi ve kültür turizmi için bir değer oluşturan Santa Harabeleri Gümüşhane turistik değeri olarak kullanımının artırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı.	
39		Koruma-kullanma dengesi içerisinde turistik bir değer olarak kullanılabilen Santa Harabeleri'nin Gümüşhane turizminde daha fazla kullanılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı	
40		Santa Harabeleri'ne ve DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin artırılmasıyla Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha fazla yer alması ve etkin bir biçimde kullanımı sağlanması.	

Tablo 18. (Devamı)

No	Sürdürülebilirlik Odaklı Stratejiler	Turizm Odaklı Stratejiler	Koruma Odaklı Stratejiler
41		Santa Harabeleri'ne ve DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla Gümüşhane'nin turistik değerlerinin kullanımının arttırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı.	
42		Santa Harabeleri'ne ve DOKA projelerine ilişkin uzmanların bilgi düzeyinin arttırılmasıyla Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer almasının sağlanması.	
43		Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla yer alması ve etkin bir biçimde kullanılmasının sağlanmasıyla Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha fazla yer alması ve etkin bir biçimde kullanımı sağlanmalı.	
44		Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla yer alması ve etkin bir biçimde kullanılmasının sağlanmasıyla Gümüşhane'nin turistik değerlerinin kullanımının arttırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı.	
45		Gümüşhane turizmi için Santa Harabeleri'nin turistik değer olarak daha fazla yer alması ve etkin bir biçimde kullanılmasının sağlanmasıyla Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer almasının sağlanması.	
46		Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında koruma daha ağırlıklı olmasıyla Gümüşhane'nin turistik değerlerinin kullanımının arttırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı.	
47		Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi Gümüşhane'nin kalkınmasında turizmin daha fazla yer almasını ve daha etkin kullanılmasını sağlamalı.	

Tablo 18. (Devamı)

No	Sürdürülebilirlik Odaklı Stratejiler	Turizm Odaklı Stratejiler	Koruma Odaklı Stratejiler
48		Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi Gümüşhane'nin turistik değerlerinin kullanımının artırılması ile turizmin gelişimi sağlanmalı.	
49		Santa Harabeleri'nde koruma ve turizm bağlamında turistik değer olarak kullanımına daha fazla ağırlık verilmesi Gümüşhane'de sürdürülen turizm faaliyetleri içerisinde kültür turizminin daha fazla yer almasının sağlanması.	

Sonuç olarak bu çalışmanın amacı ve hedefleri doğrultusunda kültürel mirasın koruma-kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanması için kültür turizminin bir araç olarak kullanılabileceği konusunda literatür değerlendirilmiş ve çalışma kapsamında Santa Harabelerine ilişkin bilgi sahibi olan ve Gümüşhane ilinde çalışmakta olan uzmanlara uygulanan anketlerle toplanan verinin kullanılmasıyla analizler yapılmıştır. Bu bağlamda çalışma kapsamında elde edilen ve yukarıda sunulan sonuçlardan hareketle kültürel mirasın koruma-kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanması için kültür turizminin bir araç olarak kullanılabileceği Santa Harabeleri örneğinde ortaya konulmuştur.

Tarihsel süreç içerisinde üretilmiş, geçmiş nesillerden emanet aldığımız ve gelecek nesillere aktarmakla sorumlu olduğumuz kültürel mirasımızın sürdürülebilirliğini sağlamak önemli bir sorumluluktur. Bu sorumluluğu yerine getirme sürecinde kültürel mirasın kültür turizmi gibi araçlarla gelir getirici bir faaliyete, ekonomik sektöre dönüştürülmesi ise oldukça hassas bir konudur. Bunun için bu araştırma kapsamında Santa Harabeleri örneğinde yapıldığı gibi uzman görüşleri alınmalı, konu çok yönlü olarak ele alınmalı ve kültürel miras yönetimi süreci için yönlendirici olacak stratejiler belirlenmelidir. Bu noktadan hareketle araştırma kapsamında bilgi üretme süreci Santa Harabeleri örneğinde uzman görüşleri ile gerçekleştirilmiştir. Ancak koruma sürecinin en önemli aktörlerinden biri de sahada kültürel miras ile iç içe yaşamakta olan yerel halktır. Bu nedenle bu çalışma ile aynı çizgide bilgi üretme eğilimi gösterecek sonraki araştırmaların yerel halka odaklanarak bilgi üretmesi faydalı olacaktır. Böylece ilgili bütün aktörlere ve aktörlerin görüşlerine dikkat çekilebilecek ve kültürel miras yönetimi süreçlerinin, kültürel mirasın koruma kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğinin sağlanmasından sorumlu olan bütün aktörlerin katılımı ile gerçekleştirilmesinin yolu açılacaktır.

Sonuç olarak kültürel miras değerlerinin turizm değeri olarak turizmde kullanılabilmesi için koruma politikalarının, turizm politikalarından öncelikli olmalıdır. Kültürel mirasın turizm değeri olması ile sürdürülebilirliği sağlanabilir bunun için koruma-kullanma dengesi gözetilmelidir. Ülkemizde kültürel mirasın turizm değeri olarak kullanılmaktadır ama kültürel miras turizme konu olduğu yerlerde turizm ve koruma bağlamında koruma öncelikli olmalıdır. Gümüşhane ilinin kalkınmasın da ilin turizm ve kültür turizmi desteklenerek gelişmesi sağlanmalıdır. Gümüşhane ili turizm ve kültür turizmine kaynak oluşturacak kültürel değerler yönünden zengindir. Bu turizm kaynakları çeşitli projeler ve çalışmalar yürütülerek öne çıkarılmalıdır. DOKA projeleri ilin ve bölgenin potansiyelini dikkate alarak yere özgün koruma-kullanma dengesi içerisinde sürdürülebilirliğini sağlama yönünde projeleri gerçekleştirmelidir. Santa Harabeleri; Gümüşhane ve bulunduğu bölge için turizm değeri oluşturan doğal ve kültürel bir miras alanıdır. Santa Harabeleri'nin koruma-kullanma dengesi içerisinde turizm değeri olması sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler
Adı Soyadı: Neşegül Selvi
Doğum Tarihi:
Doğum Yeri:
Uyruğu:
Adres:
Tel:
E-mail:
Eğitim
Lise: Mareşal Çakmak Anadolu Öğretmen Lisesi
Lisans: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans: -
Yabancı Dil Bilgisi
İngilizce: Orta
Üye Olunan Mesleki Kuruluşlar
TMMOB Mimarlar Odası
Tezden Üretilmiş Yayınlar